

پرسش‌ها و پاسخ‌ها - دفتر هفدهم

[ویراست سوم با اصلاحات و اضافات]

احکام روزه

مطابق با نظر ده تن از مراجع عظام

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ

سرشناسه: حسینی، سید مجتبی، ۱۳۴۵-
 عنوان و نام پدیدآور: **احکام روزه** (مطابق با نظر ده تن از مراجع عظام) / سید مجتبی حسینی: تنظیم و نظارت نهاد
 نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ.
 مشخصات نشر: قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۵.
 مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص
 فروست: پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی؛ دفتر هفدهم (احکام: ۳)
 شابک: ۴۲/۰۰۰ ریال: ۴-۶۵۵-۸۵۲۳-۹۶۴-۹۷۸
 یادداشت: کتابنامه: ص [۱۲۷] - ۱۲۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع: روزه -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها موضوع: Fasting (Islam) -- Questions and answers
 موضوع: فتوای شیعه -- قرن ۱۴ موضوع: Fatwas, Shiites -- 20th century
 شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ.
 شناسه افزوده: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف.
 رده بندی کنگره: ۱۳۸۵ الف ۴۶ ح ۱۸۸ BP رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۴
 شماره کتابشناسی ملی ۱۰۹۸۲۷۳

[ویراست سوم با اصلاحات و اضافات]

■ پرسش‌ها و پاسخ‌ها: دفتر هفدهم - احکام روزه (مطابق با نظر ده تن از مراجع عظام)

- **تنظیم و نظارت:** نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ
- **مؤلف:** سیدمجتبی حسینی
- **ناشر:** دفتر نشر معارف
- **تایپ و صفحه آرایی:** طالب بخشایش
- **نوبت چاپ:** پانزدهم (اول از ویراست سوم) بهار ۱۳۹۳
- **تیراژ:** ۵۰۰۰ جلد
- **قیمت:** ۴۲۰۰ تومان
- **شابک:** ۴-۶۵۵-۵۳۱-۹۶۴-۹۷۸

«همه حقوق برای ناشر محفوظ است»

مراکز پخش:

مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، پلاک ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴
 پاتوق کتاب قم (شعبه ۱): خیابان شهدا، روبه‌روی دفتر مقام معظم رهبری، تلفن ۳۷۷۳۵۴۵۱
 پاتوق کتاب قم (شعبه ۲): بلوار جمهوری اسلامی، نهاد رهبری در دانشگاه‌ها، تلفن ۳۲۹۰۴۴۴۰
 پاتوق کتاب تهران: خیابان انقلاب، چهار راه کالج، پ ۷۱۵، تلفن ۸۸۹۱۱۲۱۲
 قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی طلوع طاها، تلفن ۳۷۷۴۸۳۴۵
 نشانی اینترنت: www.Ketabroom.ir - www.porsemani.ir - www.porseman.org
 پست الکترونیک: info@Ketabroom.ir - info@porseman.org

فهرست مطالب

مقدمه ۲۳

جایگاه روزه

- پرسش ۱. درباره فواید و فلسفه روزه توضیح دهید؟ ۲۷
- پرسش ۲. رمضان به چه معنا است؟ ۲۸
- پرسش ۳. صوم (روزه) در لغت و اصطلاح به چه معنا است؟ ۲۸
- پرسش ۴. پیشینه روزه به چه زمانی بر می‌گردد؟ ۲۸
- پرسش ۵. علمای اخلاق روزه را به روزه عوام، روزه خواص و روزه خواص الخواص
درجه‌بندی کرده‌اند، آیا این امر دلیل دینی دارد؟ ۲۹
- پرسش ۶. روزه‌های واجب کدام است؟ ۳۰
- پرسش ۷. روزه‌های حرام کدام است؟ ۳۰
- پرسش ۸. روزه‌های مستحبی کدام است؟ ۳۱
- پرسش ۹. روزه‌های مکروه کدام است؟ ۳۲
- پرسش ۱۰. بر چه کسانی روزه واجب نیست؟ ۳۲
- پرسش ۱۱. شرایط سنی برای روزه‌داری چیست؟ ۳۳
- پرسش ۱۲. نیت روزه چگونه است؟ ۳۴
- پرسش ۱۳. ابتدا و انتهای نیت روزه به‌طور عادی چه زمانی است؟ ۳۴
- پرسش ۱۴. سحر بیدار نشدم تا نیت کنم. نزدیک آفتاب از خواب بیدار شدم، آیا روزه‌ام
صحیح است؟ ۳۵

- پرسش ۱۵. نمی‌دانم فردا اول ماه رمضان است یا آخر شعبان، آیا گرفتن روزه واجب است؟ ۳۵
- پرسش ۱۶. اگر کسی عقیده پیدا کرد روز اوّل ماه مبارک رمضان است اما در وسط روز، متوجّه شد، روز اول ماه مبارک نیست؟ ۳۵
- پرسش ۱۷. در ماه رمضان باید برای هر روز نیت کرد، یا این‌که یک نیت در اول ماه کافی است؟ ۳۶
- پرسش ۱۸. اگر شب اول ماه رمضان، نیت روزه را فراموش کند و پیش از ظهر یادش بیاید، تکلیف روزه او چیست؟ ۳۶
- پرسش ۱۹. کسی که در سحر تا پایان اذان غذا بخورد، روزه‌اش چه حکمی دارد؟ ۳۷
- پرسش ۲۰. اگر شخصی مشغول سحری شود. سپس متوجه گردد که وقت اذان صبح گذشته است؛ حکم روزه او چیست؟ ۳۷
- پرسش ۲۱. خواندن نماز صبح، در لیالی مقمره (شب‌هایی که سحر مهتاب است) چگونه است؟ ۳۷
- پرسش ۲۲. وقت افطار کردن روزه چه زمانی است؟ ۳۸
- پرسش ۲۳. آیا با شروع اذان مغرب از رادیو و تلویزیون، افطار روزه جایز است؟ ۳۹
- پرسش ۲۴. هنگام اذان مغرب، افطار کردن بهتر است، یا خواندن نماز مغرب و عشا؟ .. ۳۹
- پرسش ۲۵. رفت و آمد با خانواده‌ای که خمس پرداخت نمی‌کند، چه حکمی دارد؟ .. ۳۹
- پرسش ۲۶. اگر یقین داشته باشیم همان غذایی که در مهمانی می‌خوریم، خمس آن داده نشده، چه حکمی دارد؟ ۴۰

روزه در سفر

- پرسش ۲۷. آیا می‌شود در ماه رمضان، برای فرار از روزه مسافرت کرد؟ ۴۱
- پرسش ۲۸. کسی که پیش از ظهر تصمیم به مسافرت دارد، تکلیف روزه او چه می‌شود؟ ۴۱
- پرسش ۲۹. اگر مسافر قبل از اذان ظهر به وطن برسد روزه او چه حکمی دارد؟ ۴۲
- پرسش ۳۰. اگر روزه‌دار بعد از ظهر مسافرت نماید، روزه‌اش چگونه است؟ ۴۲

- پرسش ۳۱. کسی که در ماه رمضان صبح مسافرت می‌کند، می‌تواند در منزل خود صبحانه بخورد یا باید از حد ترخص بگذرد؟ ۴۳
- پرسش ۳۲. شخصی در سفر بود و قصد داشت پیش از ظهر به وطن برسد و نیت روزه کند، ولی در بین راه سهواً چیزی خورد، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟ ۴۳
- پرسش ۳۳. اگر شخصی در ماه مبارک رمضان هنگام مراجعت از سفر، پیش از ظهر به حد ترخص وطن برسد، ولی بعد از اذان به وطن برسد، آیا روزه بر او واجب است؟ ... ۴۳
- پرسش ۳۴. آیا در سفر معصیت که نماز تمام است روزه را هم باید بگیرد؟ ۴۴
- پرسش ۳۵. کسی که در ماه رمضان مسافرت کرده، آیا علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد؟ ۴۴
- پرسش ۳۶. آیا گرفتن روزه‌های قضا، در سفر صحیح است؟ ۴۴
- پرسش ۳۷. کسی که در ماه رمضان در سفر است، آیا می‌تواند نذر کند روزه بگیرد؟ ۴۵
- پرسش ۳۸. اگر در ایام اعتکاف یا روزه‌های مهم که روزه خیلی ثواب دارد در سفر بودم، آیا در آنجا می‌توانم نذر روزه کنم و روزه مستحبی بگیرم؟ ۴۵
- پرسش ۳۹. آیا می‌توانیم در غیر ماه مبارک رمضان، پیش از سفر در وطن خود، نذر کنیم که در سفر روزه مستحبی بگیریم؟ ۴۶
- پرسش ۴۰. آیا می‌توانیم در وطن نذر کنیم که روزه ماه رمضان و یا قضای آن را در سفر، به جا آوریم؟ ۴۶
- پرسش ۴۱. اساتید و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟ ۴۶
- پرسش ۴۲. کسانی که در تعطیلات بیش از ده روز در وطن خود اقامت دارند و دوباره رفت و آمد در سفر را شروع می‌کنند، حکم نماز و روزه آنها چگونه است؟ ۴۸
- پرسش ۴۳. اساتید و دانشجویان، در صورتی که بیش از ده روز با قصد اقامت در محل درس و تدریس می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟ ۴۹
- پرسش ۴۴. دانشجویانی که در خوابگاه ده روز یا بیشتر می‌مانند و بین آنجا و محل تحصیل رفت و آمد می‌کنند و فاصله بین آن دو، کمتر از چهار فرسخ شرعی (۲۲/۵ کیلومتر) است، حکم نماز و روزه‌شان چگونه است؟ ۵۰

- پرسش ۴۵. اگر استاد یا دانشجو به طور اتفاقی، به شهری غیر از محل درس مسافرت کند، نماز و روزه او چگونه است؟ ۵۱
- پرسش ۴۶. مقدار مسافت شرعی چند کیلومتر است؟ ۵۱
- پرسش ۴۷. با توجه به این که مسافر می تواند در چهار مکان مقدس مکه، مدینه، مسجد کوفه و حرم امام حسین (علیه السلام) نماز را تمام بخواند آیا شامل روزه هم می شود؟ ۵۱
- پرسش ۴۸. خانمی که ازدواج می کند و از وطن اصلی خود به شهر دیگری می رود و در سال چند مرتبه برای دیدن فامیل به وطن اصلی اش باز می گردد، نماز و روزه او چه حکمی دارد؟ ۵۲

مبطلات روزه

- پرسش ۴۹. آیا چشیدن غذا، روزه را باطل می کند؟ ۵۳
- پرسش ۵۰. اگر در ماه رمضان با یاد ترشی، آب دهان زیاد شود و آن را قورت دهیم، آیا روزه را باطل می کند؟ ۵۳
- پرسش ۵۱. آیا ترک کردن لب توسط زبان روزه را باطل می کند؟ ۵۳
- پرسش ۵۲. آیا فرو بردن پوست خشکیده لب روزه را باطل می کند؟ ۵۳
- پرسش ۵۳. اگر انسان بر اثر فراموشی روزه چیزی بخورد یا بیاشامد حکم آن چیست؟ ۵۴
- پرسش ۵۴. به جهت بیماری مربوط به لثه، در روز چندین بار از آن خون می آید؛ آیا روزه باطل می شود؟ ۵۴
- پرسش ۵۵. گاهی از لثه هایم خون بیرون می آید؛ آیا اگر آن را فرو ببرم، روزه باطل می شود؟ ۵۵
- پرسش ۵۶. کسی که احتمال می دهد در روز غذای باقی مانده در لای دندان فرو برده می شود، آیا لازم است مسواک کند؟ ۵۵
- پرسش ۵۷. اگر شخص روزه دار در اثر فراموشی چیزی بخورد، آیا تذکر دادن به او واجب است؟ ۵۶
- پرسش ۵۸. شستن دهان با آب یا آب نمک یا دهان شو برای شخص روزه دار چه حکمی دارد؟ ۵۶

- پرسش ۵۹. حکم غرغره کردن برای روزه دار چیست؟ ۵۷
- پرسش ۶۰. آیا فرو بردن خلط، روزه را باطل می کند؟ ۵۷
- پرسش ۶۱. در هنگام نماز یا در کلاس در دهان روزه دار اخلاط سر و سینه جمع شده است اگر فرو دهد روزه اش باطل می شود و اگر بخواهد بیرون بریزد باید نماز را قطع کند، وظیفه چیست؟ ۵۷
- پرسش ۶۲. پرکردن دندان در ماه رمضان، چگونه است؟ ۵۸
- پرسش ۶۳. در ترمیم دندان یا قالب گیری دندان از موادی استفاده می شود که در آب دهان حل می شود و آب دهان مزه آن را می گیرد، حکم آن را در مورد روزه بیان کنید؟ ۵۸
- پرسش ۶۴. آیا مسواک کردن با خمیر دندان، در حال روزه اشکال دارد؟ ۵۹
- پرسش ۶۵. اگر مسواک مرطوب شده، در دهان مجدداً استفاده شود، چه حکمی دارد؟ ۵۹
- پرسش ۶۶. حکم استفاده از نخ دندان در حال روزه چیست؟ ۶۰
- پرسش ۶۷. آیا ریختن دارو به چشم روزه را باطل می کند؟ ۶۰
- پرسش ۶۸. اگر روزه دار هنگام گریه کردن اشک چشمش وارد فضای دهان شود روزه اش باطل می شود؟ ۶۰
- پرسش ۶۹. حکم استفاده از قطره بینی که در بعضی موارد، وارد حلق می گردد، چگونه است؟ ۶۱
- پرسش ۷۰. آیا استعمال شیاف های معالجه و درمانی و یا شیاف تغذیه مبطل روزه است؟ ۶۱
- پرسش ۷۱. حکم تزریق آمپول در حال روزه ماه رمضان چیست؟ ۶۱
- پرسش ۷۲. حکم تزریق سرم در حال روزه ماه رمضان چیست؟ ۶۲
- پرسش ۷۳. آیا آندوسکپی روزه را باطل می کند؟ ۶۳
- پرسش ۷۴. اهدای خون از سوی فرد روزه دار، چه حکمی دارد؟ ۶۴
- پرسش ۷۵. آیا تزریق خون به روزه دار، مبطل روزه است؟ ۶۴
- پرسش ۷۶. گاهی انسان روزه دار در کنار وسیله نقلیه، قرار می گیرد و دود آن به حلق او می رسد؛ آیا روزه اش باطل می شود؟ ۶۴

- پرسش ۹۵. اگر در ماه رمضان، غسل جنابت با اذان صبح همراه شده است، حکم روزه او چیست؟ ۷۲
- پرسش ۹۶. جوانی که عادتش این است که اگر در روز بخوابد، محتلم می‌شود؛ آیا در ماه رمضان می‌تواند در روز بخوابد؟ ۷۲
- پرسش ۹۷. اگر شخصی بعد از نماز صبح، محتلم شود و تا غروب غسل نکند؛ آیا اشکالی به روزه او وارد می‌شود؟ ۷۳
- پرسش ۹۸. شخصی می‌خواهد روزه قضا ماه رمضان را بگیرد، بعد از اذان صبح بیدار می‌شود و خود را محتلم می‌یابد؛ آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟ ۷۳
- پرسش ۹۹. چندین سال با حال جنابت، روزه گرفتم، تکلیف من چیست؟ ۷۴
- پرسش ۱۰۰. اگر در ماه رمضان، غسل جنابت را فراموش کنیم، چه تکلیفی داریم؟ ۷۵
- پرسش ۱۰۱. کسی که مدتی روزه گرفته و نماز خوانده است و بعد بفهمد جنب بوده، تکلیف او چیست؟ ۷۵
- پرسش ۱۰۲. اگر کسی در شب جنب شود؛ ولی غسل را فراموش کند، تا این که در روز متوجه شود؛ آیا در این صورت نیز روزه‌اش باطل است؟ ۷۵
- پرسش ۱۰۳. در روزه مستحب و قضا آیا می‌شود بعد از اذان صبح غسل جنابت کرد؟. ۷۶
- پرسش ۱۰۴. اگر کسی در شب ماه رمضان، جُنُب شود و تا نزدیک اذان صبح، غسل را به تأخیر اندازد و سپس تیمم کند، آیا روزه او صحیح است؟ ۷۶
- پرسش ۱۰۵. روزه‌داری که به دلیل تنگی وقت، وظیفه‌اش تیمم است اگر با سهل‌انگاری مسواک کند و در حال مسواک زدن، اذان صبح گویند، حکم روزه او چیست؟ ۷۷
- پرسش ۱۰۶. کسی که نمی‌دانسته شستن کف پا در غسل لازم است، نسبت به نماز و روزه‌های گذشته چه تکلیفی دارد؟ ۷۷
- پرسش ۱۰۷. مدتی غسل‌های خود را نادرست انجام می‌دادم و با آن روزه می‌گرفتم و نماز می‌خواندم، آیا باید روزه‌ها و نمازها را قضا کنم؟ ۷۷
- پرسش ۱۰۸. استمنا چیست؟ ۷۸
- پرسش ۱۰۹. اگر کسی به عمد روزه خود را در ماه مبارک رمضان، به وسیله استمنا باطل کند، چه حکمی دارد؟ ۷۸

- پرسش ۷۷. تنفس بخار آب در حمام، برای روزه‌دار چه حکمی دارد؟ ۶۵
- پرسش ۷۸. آیا استفاده از دستگاه بخور، جهت معالجه روزه را باطل می‌کند؟ ۶۵
- پرسش ۷۹. اگر ذرات گرد و غبار در فضای کارگاه پراکنده باشد حکم روزه چیست؟ ۶۶
- پرسش ۸۰. آیا رسیدن غبار غلیظ به حلق از طریق بینی روزه را باطل می‌کند؟ ۶۶
- پرسش ۸۱. حکم کشیدن سیگار و تنباکو در حال روزه چیست؟ ۶۷
- پرسش ۸۲. آیا دود سیگار روزه را باطل می‌کند؟ ۶۷
- پرسش ۸۳. اگر روزه‌دار به جهت حالت تهوع، قی کند؛ روزه‌اش چه حکمی دارد؟ ۶۷
- پرسش ۸۴. آیا استفاده از، شامپو، کرم ویتامینه و رژ لب و سرمه در ماه مبارک رمضان مجاز است؟ ۶۸
- پرسش ۸۵. استعمال عطر برای روزه‌دار، در ماه رمضان چه حکمی دارد؟ ۶۸
- پرسش ۸۶. شستن سر در زیر شیر آب در حال روزه، چه حکمی دارد؟ ۶۸
- پرسش ۸۷. آیا شتا کردن و فرو بردن سر زیر آب روزه را باطل می‌کند؟ ۶۹
- پرسش ۸۸. اگر کسی با به سر گذاشتن کلاه مخصوص (مانند غواص‌ها) در آب فرو رود، روزه‌اش چه حکمی دارد؟ ۶۹
- پرسش ۸۹. کسی که شب ماه رمضان جنب شده، بعد از اذان صبح بیدار می‌شود، تکلیف او چیست؟ ۷۰
- پرسش ۹۰. در ماه رمضان بعد از اذان صبح، با حالت احتلام بیدار شدم؛ ولی می‌دانم پیش از اذان محتلم شده‌ام، تکلیفم چیست؟ ۷۰
- پرسش ۹۱. اگر در شب ماه مبارک رمضان بر زن و مرد غسل جنابت واجب شود ولی هر دو پس از اذان صبح بیدار شوند حکم روزه و كفاره آن چیست؟ ۷۱
- پرسش ۹۲. شخص جنب که در ماه رمضان قبل از اذان صبح، به آب دسترسی ندارد، وظیفه‌اش چیست؟ ۷۱
- پرسش ۹۳. شخصی در ماه رمضان پیش از اذان صبح محتلم شده و اگر بخواهد غسل کند، وقت برای خوردن سحری باقی نمی‌ماند؛ تکلیف او چیست؟ ۷۱
- پرسش ۹۴. کسی که در تنگی وقت، قبل از اذان صبح در شب‌های ماه رمضان، به جهت جنابت تیمم کند؛ آیامی‌تواند با آن نماز بخواند، یا باید غسل به‌جا آورد؟ ۷۲

- پرسش ۱۱۰. کسی که به حرمت استمنا در ماه رمضان آگاهی داشته؛ تکلیف او چیست؟ ۷۸
- پرسش ۱۱۱. کسی که بدون قصد بیرون آمدن منی در ماه رمضان، با خودش بازی کند و ناخود آگاه منی از او خارج شود؛ آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ۷۹
- پرسش ۱۱۲. در جوانی گاهی در ماه رمضان استمنا می‌کردم و نمی‌دانستم که روزه را باطل می‌کند، تکلیف من چیست؟ ۷۹
- پرسش ۱۱۳. اگر با قصد خروج منی، خودارضایی کند؛ آیا روزه را باطل می‌کند؟ ۸۰
- پرسش ۱۱۴. اگر در ماه رمضان، فکر و خیال شهوانی باعث حرکت منی شود؛ ولی از بیرون آمدن آن جلوگیری گردد، آیا روزه باطل است؟ ۸۱
- پرسش ۱۱۵. اگر روزه‌دار به نامحرم نگاه کند، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ۸۱
- پرسش ۱۱۶. اگر در ماه رمضان با دختر نامحرم همراه باشیم و رابطه فقط در حد صحبت کردن باشد روزه باطل می‌شود؟ ۸۲
- پرسش ۱۱۷. اگر در ماه رمضان با گفت و گوی تلفنی یا حضوری از مرد منی خارج شود، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ۸۲
- پرسش ۱۱۸. حکم مشاهده فیلم‌های مبتذل در ماه رمضان چیست؟ ۸۲
- پرسش ۱۱۹. ترشحات معمولی که از بانوان روزه‌دار، هنگام ملاعبه با همسرشان خارج می‌شود، چه حکمی دارد؟ آیا روزه‌شان باطل می‌شود؟ ۸۳
- پرسش ۱۲۰. آیا ملاعبه با همسر در ماه رمضان جایز است؟ ۸۳
- پرسش ۱۲۱. مردی که نمی‌تواند روزه بگیرد، آیا می‌تواند با همسر روزه‌دار خود نزدیکی کند؟ ۸۳
- پرسش ۱۲۲. آیا در حال روزه نزدیکی از پشت با همسر، روزه را باطل می‌کند؟ ۸۳
- پرسش ۱۲۳. اگر زن و شوهر در حال روزه نزدیکی کنند، تکلیف چیست؟ ۸۴
- پرسش ۱۲۴. دختر و پسری که تازه عروسی کرده و در ماه رمضان برای ماه غسل مسافرت می‌کنند؛ آیا نزدیکی آنان در روز حرام است؟ ۸۴
- پرسش ۱۲۵. آیا معاينه زن حامله در حال روزه، توسط پزشک زنان - که ناچار باید دست را داخل رحم کند - روزه را باطل می‌کند؟ ۸۵

- پرسش ۱۲۶. چه نوع دروغی روزه را باطل می‌کند؟ ۸۵
- پرسش ۱۲۷. اگر کسی با کتابت، دروغی را به نبی اکرم ﷺ یا امامان علیهم السلام نسبت بدهد، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ۸۵
- پرسش ۱۲۸. اگر در ماه رمضان آیه قرآن یا حدیث را به طور سهوی غلط بخواند، تکلیف روزه‌اش چیست؟ ۸۶
- پرسش ۱۲۹. کسی که نزول خوار است آیا نماز و روزه او صحیح می‌باشد؟ ۸۶
- پرسش ۱۳۰. اگر دیده شود شخصی به طور آشکار روزه خواری می‌کند، آیا امر به معروف واجب است؟ ۸۶

روزه‌خواری مجاز

- پرسش ۱۳۱. اگر گرفتن روزه باعث شود بیماری دیرتر بهبود یابد، تکلیف چیست؟ ... ۸۷
- پرسش ۱۳۲. اگر بیمار با اعتقاد به این که روزه برایش ضرر دارد، روزه بگیرد؛ حکم چیست؟ ۸۷
- پرسش ۱۳۳. کسی که احتمال می‌دهد که اگر روزه بگیرد، به زخم معده یا سنگ مثانه دچار می‌شود؛ آیا روزه بر او واجب است؟ ۸۷
- پرسش ۱۳۴. کسی که ناراحتی کلیه دارد، حکم روزه او چه می‌شود؟ ۸۸
- پرسش ۱۳۵. کسی که نفس تنگی دارد و باید از اسپری استفاده کند، تکلیف روزه او چیست؟ ۸۸
- پرسش ۱۳۶. به نظر پزشکان افرادی که داروهای اعصاب مصرف می‌کنند نباید گرسنه بمانند؛ در این صورت تکلیف روزه چیست؟ ۸۹
- پرسش ۱۳۷. آیا تنفس مصنوعی روزه را باطل می‌کند؟ ۸۹
- پرسش ۱۳۸. چشم من ضعیف است و می‌ترسم روزه برایم ضرر داشته باشد، تکلیف من چیست؟ ۹۰
- پرسش ۱۳۹. به علت درس خواندن و امتحانات، ضعف و سستی بر من غالب می‌شود؛ آیا می‌توانم روزه‌ها را بخورم؟ ۹۰
- پرسش ۱۴۰. آیا خوردن تنها چند قرص روزه را باطل می‌کند؟ ۹۰

- پرسش ۱۴۱. آیا احتمال ضرر، مجوز ترک روزه می‌شود، یا اطمینان به ضرر لازم است؟ ۹۱
- پرسش ۱۴۲. ملاک در ضرر، تشخیص پزشک است یا تشخیص خود شخص؟ ۹۱
- پرسش ۱۴۳. اگر پزشکان در مورد روزه گرفتن بیماری اختلاف نظر داشته باشند، وظیفه چیست؟ ۹۲
- پرسش ۱۴۴. اگر پزشک، مریض را از گرفتن روزه منع کند، تکلیف چیست؟ ۹۲
- پرسش ۱۴۵. اگر فردی احتمال مریضی دهد و روزه نگیرد، ولی بعداً معلوم شود که روزه بر او واجب بوده، از جهت قضا و کفاره چه حکمی دارد؟ ۹۳
- پرسش ۱۴۶. وظیفه بیماری که در طول روز باید دارو مصرف کند چیست؟ ۹۳
- پرسش ۱۴۷. زن بارداری که نتوانسته روزه بگیرد، تکلیفش چیست؟ ۹۳
- پرسش ۱۴۸. روزه گرفتن برای زن باردار چه حکمی دارد؟ ۹۴
- پرسش ۱۴۹. زن بارداری که به جهت حمل و شیردهی نتوانسته روزه ماه رمضان و قضای آن را تا سال بعد بگیرد و آیا تکلیف قضا از او ساقط می‌شود و حکم مریض را دارد؟ ۹۴
- پرسش ۱۵۰. تکلیف زنی که شیر می‌دهد، چیست؟ ۹۵
- پرسش ۱۵۱. اگر در ایام عادت، از قرص یا آمپول جلوگیری استفاده کند؛ آیا روزه او صحیح است؟ ۹۵
- پرسش ۱۵۲. آیا زنان می‌توانند برای گرفتن همه روزه‌های ماه رمضان از قرص جلوگیری استفاده کنند؟ ۹۶
- پرسش ۱۵۳. اگر زن حائض در ماه رمضان، پیش از اذان صبح از حیض پاک شود، تکلیف او چیست؟ ۹۶
- پرسش ۱۵۴. کسی که در اثر روزه گرفتن دچار کم خونی یا سردرد شدید می‌شود، آیا می‌تواند روزه نگیرد؟ ۹۶
- پرسش ۱۵۵. اگر زن حائض، در ماه رمضان غسل حیض را فراموش کند، آیا باید روزه‌اش را قضا کند؟ ۹۷
- پرسش ۱۵۶. اگر زن روزه‌دار در روز، خون حیض مشاهده کند، تکلیف روزه‌اش چگونه است؟ ۹۷

- پرسش ۱۵۷. خانمی نذر کرده بود که چند روز اول ماه شعبان را روزه بگیرد؛ ولی در این چند روز عادت ماهیانه شد؛ تکلیف او چیست؟ ۹۷
- پرسش ۱۵۸. دختری که به حد بلوغ رسیده، ولی به واسطه ضعف بنیه، نمی‌تواند روزه بگیرد، تکلیف او چیست؟ ۹۸
- پرسش ۱۵۹. کسی که نمی‌داند روزه‌هایی که در ایام جوانی خورده، قبل از هنگام بلوغ بوده یا نه؛ آیا قضای آنها واجب است؟ ۹۸
- پرسش ۱۶۰. شخصی گمان می‌کرد که اگر استمناء کند یا غذا بخورد، فقط یک روز قضا روزه دارد و نمی‌دانسته، کفاره دارد؛ در این صورت وظیفه‌اش چیست؟ ۹۹
- پرسش ۱۶۱. در سال‌های اول تکلیف به توصیه مادر و پدرم مبنی بر این که تو ضعیف هستی، مدتی را روزه نگرفته‌ام، اکنون وظیفه‌ام چیست؟ ۹۹
- پرسش ۱۶۲. شخصی اوایل بلوغ بدون عذر و از روی علم و عمد مثلاً به علت نادانی و بی‌اعتنایی یا بی‌توجهی و کوتاهی پدر و مادر روزه‌ها را نگرفته وظیفه او چیست؟ ۹۹
- پرسش ۱۶۳. من در سن دوازده سالگی علامت رویدن موی خشن را در خودم دیدم اما نمی‌دانستم که این نشانه بلوغ است، آیا باید قضای نماز و روزه‌هایم را به‌جا آورم؟ ۱۰۰

قضا و کفاره

- پرسش ۱۶۴. آیا قضای روزه ماه رمضان و کفاره آن، باید پی در پی انجام گیرد؟ ۱۰۱
- پرسش ۱۶۵. آیا واجب است روزه‌های سال گذشته که به خاطر عذری قضا شده تا قبل از رسیدن ماه رمضان بعد قضا کند؟ ۱۰۱
- پرسش ۱۶۶. کسی که به واسطه بیماری، نتوانسته روزه‌های ماه رمضان را بگیرد؛ اگر چند سال قضای آن را به تأخیر اندازد، تکلیف چیست؟ ۱۰۲
- پرسش ۱۶۷. شخصی از سال گذشته و از سال جاری روزه قضایی دارد، آیا هنگام قضا کردن لازم است تعیین کند که روزه سال قبل یا سال جاری است؟ ۱۰۲
- پرسش ۱۶۸. در ماه رمضان مدتی روزه نگرفته‌ام، اما تعداد روزه‌ها را فراموش کرده‌ام، وظیفه‌ام چیست؟ ۱۰۳

- پرسش ۱۶۹. کسی که در **قضای روزه** ماه رمضان خود، سهل انگاری کرده و اکنون به جهت **بیماری**، نمی تواند آنها را به جا آورد، تکلیف چیست؟ ۱۰۳
- پرسش ۱۷۰. آیا کسی که **روزه قضا** گرفته، می تواند آن را به جهتی باطل کند؟ ۱۰۴
- پرسش ۱۷۱. شخصی سه روز، روزه بدهکار می باشد و سه روز هم به ماه رمضان مانده است آیا می تواند **روزه قضا** را تا سال دیگر **تأخیر** بیندازد و یا به جهتی باطل کند؟ ۱۰۴
- پرسش ۱۷۲. اگر **نماز** شخص **روزه دار** قضا شود، آیا روزه اش صحیح است؟ ۱۰۵
- پرسش ۱۷۳. کسی که نمی داند قضای روزه دارد، آیا می تواند **روزه ما فی الذمه** بگیرد؟ ۱۰۵
- پرسش ۱۷۴. اگر **پدر** انسان از روی نافرمانی، **روزه هایش را نگرفته** باشد و از دنیا برود، تکلیف فرزند او چیست؟ ۱۰۵
- پرسش ۱۷۵. پدرم چند سال روزه قضا داشت که نمی دانم آنها را به جا آورده یا نه و در این مورد وصیتی هم نکرده است؛ تکلیف **پسر ارشد** خانواده چیست؟ ۱۰۶
- پرسش ۱۷۶. اگر پدر از دنیا برود و فرزندان ندانند که **پدرشان روزه قضا** داشته یا نه، تکلیف چیست؟ ۱۰۷
- پرسش ۱۷۷. کسی که هم خودش **روزه قضا** دارد و هم **روزه پدرش** که از دنیا رفته؛ انجام دادن کدام مقدم است؟ ۱۰۷
- پرسش ۱۷۸. اگر **پسر ارشد** خانواده بعد از پدر از دنیا برود، آیا روزه های پدر بر عهده **پسر دوم** است؟ ۱۰۷
- پرسش ۱۷۹. اگر **پسر بزرگ تر** بخواهد برای روزه های پدر از دنیا رفته اش، کسی را **اجیر** کند، آیا می تواند از **ترکه میت** خرج کند؟ ۱۰۸
- پرسش ۱۸۰. اگر **پسر بزرگ تر** خانواده روزه های پدر را **قضا نکند**، آیا بر سایر پسران تکلیفی هست؟ ۱۰۸
- پرسش ۱۸۱. اگر پدر، تنها فرزند دختر داشته باشد، آیا بعد از مرگش قضای روزه های او، بر **دختر بزرگ تر** واجب است؟ ۱۰۸
- پرسش ۱۸۲. آیا **پسر ارشدی** که پدرش فوت نموده و روزه قضا داشته، می تواند **روزه مستحب** بگیرد؟ ۱۰۹
- پرسش ۱۸۳. آیا **قضای روزه های مادر** هم بر **پسر بزرگ تر** واجب است؟ ۱۰۹

- پرسش ۱۸۴. آیا با وجود روزه قضا که به عهده ما می باشد می توان تبرعاً (بدون دریافت پول) برای پدر یا مادر روزه گرفت؟ ۱۰۹
- پرسش ۱۸۵. در صورتی که **پدر یا مادر** بی هوش باشد یا بر اثر بیماری نمی توانند نماز و روزه سال های گذشته را قضا کنند می توان در زمان حیات نماز و روزه آنها را قضا کرد؟ ۱۱۰
- پرسش ۱۸۶. کسی که مقداری **روزه قضا** دارد و نمی تواند آنها را به جا آورد، جایز است در این مورد کسی را **اجیر** کند؟ ۱۱۰
- پرسش ۱۸۷. کسی که روزه قضا دارد، می تواند **روزه استیجاری** بگیرد؟ ۱۱۱
- پرسش ۱۸۸. آیا **کفّاره افطار عمدی** روزه، با **کفّاره** مریض تفاوت دارد؟ ۱۱۱
- پرسش ۱۸۹. کسی که **کفّاره** روزه را تا چند سال به **تأخیر** اندازد، آیا چیزی بر مقدار آن افزوده می شود؟ ۱۱۲
- پرسش ۱۹۰. کسی که **کفّاره روزه** به گردن دارد، آیا می تواند آن را به تأخیر اندازد؟ ۱۱۲
- پرسش ۱۹۱. کسانی که به جهت عذری روزه نگرفته اند و تا رمضان سال آینده، نمی توانند قضای روزه ها را بگیرند، **کفّاره و فدیة** را چه وقتی باید پرداخت کنند؟ ۱۱۲
- پرسش ۱۹۲. دختری چند سال روزه های خود را نگرفته است، آیا **دادن کفّاره** مقدم است یا **تهیّه جهیزیه**؟ ۱۱۳
- پرسش ۱۹۳. آیا **کفّاره روزه** را می توان به واجب النفقه پرداخت؟ ۱۱۳
- پرسش ۱۹۴. منظور از **واجب نفقه** که به او نمی توان **کفّاره** داد چه افرادی می باشند؟ ۱۱۳
- پرسش ۱۹۵. آیا **پول کفّاره** را نیز می توان به فقیر داد؟ ۱۱۴
- پرسش ۱۹۶. آیا می شود **کفّاره** ماه رمضان را به **یک فقیر** داد؟ ۱۱۴
- پرسش ۱۹۷. از چند سال گذشته **کفّاره روزه** بدهکار هستم. آیا می توانم در طول سال در چند نوبت آن را پرداخت کنم؟ ۱۱۵
- پرسش ۱۹۸. آیا در **مدّ طعام** می شود گوشت، نخود و لوبیا به فقیر داد؟ ۱۱۵
- پرسش ۱۹۹. آیا پرداخت پول کفّاره به نهادهایی مانند **بهبیستی و کمیته امداد**، کفایت می کند؟ ۱۱۵
- پرسش ۲۰۰. آیا غیر سید، می تواند **کفّاره روزه** را به **سید** بدهد؟ ۱۱۶

- پرسش ۲۰۱. آیا کفّاره روزه را می‌توان در امور فرهنگی، ساختن مسجد، جشن ازدواج و مانند آن صرف کرد؟ ۱۱۶
- پرسش ۲۰۲. اگر پرداخت کفّاره روزه برای شخصی که روزه‌اش را به طور عمد افطار کرده، ممکن نباشد، تکلیفش چیست؟ ۱۱۶
- پرسش ۲۰۳. کسی که اکنون نمی‌تواند کفّاره افطار عمدی بپردازد، چنانچه در آینده متمکن شد، آیا باید جبران کند؟ ۱۱۷
- پرسش ۲۰۴. کفّاره روزه زن بر عهده مرد است یا زن؟ ۱۱۸
- پرسش ۲۰۵. کسی که تحت تکفل پدر است؛ چه کسی باید کفّاره‌اش را بدهد؟ ۱۱۸
- پرسش ۲۰۶. کسی که از روی عمد، روزه‌های خود را نگرفته، تکلیفش چیست؟ ۱۱۸
- پرسش ۲۰۷. آیا کسی که از روی عمد و در ملاً عام، روزه‌خواری می‌کند، تعزیر دارد؟ ۱۱۹
- پرسش ۲۰۸. روزه‌هایی که در اوایل سن تکلیف به جا نیاورده‌ام، علاوه بر قضا کفّاره هم دارد؟ ۱۱۹
- پرسش ۲۰۹. شخصی روزه ماه رمضان یا قضای آن را (بعد از ظهر) عمداً خورده است و نمی‌دانسته کفّاره دارد، وظیفه‌اش چیست؟ ۱۱۹
- پرسش ۲۱۰. اگر انسان، در روزه واجب، سهواً چیزی بخورد و به خیال این که روزه‌اش باطل شده است، افطار کند، آیا غیر از قضا کفّاره هم بر او واجب است؟ ۱۲۰

روزه مستحبی

- پرسش ۲۱۱. آیا شخصی که احتمال می‌دهد روزه قضا دارد می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟ ۱۲۱
- پرسش ۲۱۲. آیا می‌شود روزه قضا و روزه مستحبی را با هم در یک روز نیت کرد؟ ۱۲۱
- پرسش ۲۱۳. آیا مسافر می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟ ۱۲۲
- پرسش ۲۱۴. آیا کسی که روزه قضا دارد، می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟ ۱۲۲
- پرسش ۲۱۵. آیا کسی که کفّاره روزه دارد، می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟ ۱۲۳
- پرسش ۲۱۶. آیا جایز است، روزه مستحبی را باطل کنیم؟ ۱۲۳

- پرسش ۲۱۷. روزه مستحبی گرفته‌ام؛ دوستم خوراکی به من تعارف می‌کند، وظیفه‌ام چیست؟ ۱۲۳
- پرسش ۲۱۸. آیا برای گرفتن روزه‌های مستحبی، اجازه شوهر لازم است؟ ۱۲۴
- پرسش ۲۱۹. کسی که قضای روزه ماه رمضان بدهکار است، آیا می‌تواند روزه نذر کند؟ ۱۲۴
- پرسش ۲۲۰. اگر شخص نذر کند که در روز معین روزه بگیرد و در آن روز مریض شود، تکلیفش چیست؟ ۱۲۵
- پرسش ۲۲۱. اگر زن بدون اجازه شوهر نذر کند روزه بگیرد؛ آیا روزه‌اش صحیح است؟ ۱۲۵
- پرسش ۲۲۲. آیا انسان جنب، می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟ ۱۲۶

ثبوت اول ماه

- پرسش ۲۲۳. راه‌های ثبوت اول ماه را به طور مختصر بیان کنید؟ ۱۲۷
- پرسش ۲۲۴. علت اختلاف نظر مراجع تقلید، در اعلام اول ماه رمضان و عید فطر چیست؟ ۱۲۷
- پرسش ۲۲۵. شما می‌گویید اگر دو نفر عادل شهادت بدهند کافی است؛ آیا اعلام عید از سوی چند مرجع، به اندازه دو نفر عادل نیست؟ ۱۲۹
- پرسش ۲۲۶. با توجه به این که هر سال در ثبوت اول ماه رمضان، دچار اختلاف می‌شویم، تکلیف شب قدر چه می‌شود؟ ۱۲۹
- پرسش ۲۲۷. اگر بین مراجع تقلید در ثبوت عید فطر، اختلاف پیش آید، وظیفه مکلف چیست؟ ۱۲۹
- پرسش ۲۲۸. آیا اول ماه بر اساس تقویم محاسبات منجمان ثابت می‌شود؟ ۱۳۰
- پرسش ۲۲۹. اگر پیش از ظهر اعلام کردند که امروز اول ماه رمضان است؛ تکلیف روزه آن روز چه می‌شود؟ ۱۳۰
- پرسش ۲۳۰. افرادی که برای کار به کشورهای حوزه خلیج فارس می‌روند، با توجه به این که در آنجا اول ماه، یک روز زودتر اعلام می‌شود؛ تکلیف روزه آنان در ماه رمضان و عید فطر باید بر مبنای کدام محل باشد؟ ۱۳۱

- پرسش ۲۳۱. اگر هلال ماه در عربستان دیده شود، آیا برای ایران نیز اول ماه ثابت می‌شود؟ ۱۳۱
- پرسش ۲۳۲. اگر هلال ماه رمضان یا شوال، در کشوری دیده شود - که افق آنها یک یا دو ساعت با شهر ما تفاوت دارد - آیا اول ماه برای ما هم ثابت می‌شود؟ ... ۱۳۱
- پرسش ۲۳۳. اگر هلال ماه در عراق دیده شود، آیا برای مردم ساکن تهران نیز اول ماه ثابت می‌شود؟ ۱۳۲
- پرسش ۲۳۴. آیا حکم حاکم شرع، در ثبوت اول ماه، برای غیرمقلدان او نیز حجت است؟ ۱۳۳
- پرسش ۲۳۵. اگر چند نفر عادل شهادت بدهند که دو نفر عادل ماه را دیده‌اند؛ آیا اول ماه رمضان یا شوال ثابت می‌شود؟ ۱۳۳
- پرسش ۲۳۶. آیا رؤیت ماه به وسیله چشم مسلح و تلسکوپ‌ها و وسایل نجومی، اعتبار دارد؟ ۱۳۴
- پرسش ۲۳۷. اگر از گفته عده‌ای حدس بزنیم که فردا عید فطر است، آیا می‌توانیم روزه بگیریم؟ ۱۳۴

زکات فطره

- پرسش ۲۳۸. فلسفه و فواید پرداخت فطره چیست؟ ۱۳۵
- پرسش ۲۳۹. واژه «فطره» در زکات فطره به چه مناسبت است؟ ۱۳۶
- پرسش ۲۴۰. آیا زکات فطره برای دانشجویی که در خوابگاه سکونت دارد، واجب است؟ ۱۳۶
- پرسش ۲۴۱. فطره دانشجویانی که در خوابگاه به سر می‌برند، بر عهده چه کسی است؟ ۱۳۷
- پرسش ۲۴۲. فطره دختری که در حال عقد است، بر عهده کیست؟ ۱۳۷
- پرسش ۲۴۳. اگر زن به جهت نیاز شوهر، در تأمین مخارج زندگی کمک کند؛ چه کسی باید زکات فطره آنها را بدهد؟ ۱۳۷
- پرسش ۲۴۴. زنی که از تمکین شوهر خودداری می‌کند، آیا زکات فطره او از شوهرش برداشته می‌شود؟ ۱۳۸

- پرسش ۲۴۵. پدری که زکات فطره نمی‌دهد، تکلیف زن و فرزند او چه می‌شود؟ ۱۳۸
- پرسش ۲۴۶. آیا فرزندی که هنوز متولد نشده، زکات فطره دارد؟ ۱۳۹
- پرسش ۲۴۷. میهمانی که بعد از اذان مغرب شب عید فطر به خانه انسان بیاید، تکلیف فطره‌اش چه می‌شود؟ ۱۳۹
- پرسش ۲۴۸. اگر میهمان فطره خودش را بدهد، آیا از عهده صاحب خانه ساقط می‌شود؟ ۱۳۹
- پرسش ۲۴۹. اگر انسان شب عید فطر میهمان داشته باشد و صبح متوجه شود که عید بوده؛ آیا فطره آنها بر او واجب است؟ ۱۴۰
- پرسش ۲۵۰. آیا خوردن افطاری از سوی میهمان، تأثیری در وجوب زکات فطره دارد؟ ۱۴۰
- پرسش ۲۵۱. میهمانی که پیش از غروب شب عید فطر به خانه انسان می‌آید و شب را تا صبح در آنجا می‌ماند، آیا فطره او بر عهده صاحب خانه است؟ ۱۴۰
- پرسش ۲۵۲. میهمانی که پیش از غروب شب عید فطر به خانه انسان می‌آید و یکی، دو ساعت پس از صرف افطاری می‌رود، بر عهده کیست؟ ۱۴۲
- پرسش ۲۵۳. آیا پرداخت زکات فطره بر کسی که توان مالی ندارد، واجب است؟ ۱۴۲
- پرسش ۲۵۴. آیا می‌توان زکات فطره را به کسی که تأمین مخارجش بر عهده پدر و مادر است، پرداخت کرد؟ ۱۴۲
- پرسش ۲۵۵. آیا زکات فطره را می‌توان به پدر و مادر خود پرداخت کرد؟ ۱۴۳
- پرسش ۲۵۶. آیا زکات فطره را می‌توان به خانواده فقیر غیرمتدین داد؟ ۱۴۳
- پرسش ۲۵۷. آیا پدر می‌تواند زکات فطره را به فرزند دانشجوی خود بدهد؟ ۱۴۳
- پرسش ۲۵۸. آیا جایز است زکات فطره را به عنوان هدیه، به خویشاوندان آبرومند و مستحق داد؟ ۱۴۴
- پرسش ۲۵۹. آیا زکات فطره را می‌توان به فرد بدهکار داد؟ ۱۴۴
- پرسش ۲۶۰. آیا جایز است زکات فطره را در امور فرهنگی و مذهبی - که باعث نشر معارف دین می‌شود - صرف کرد؟ ۱۴۴
- پرسش ۲۶۱. کسی که سید نیست، می‌تواند فطره را به سید بدهد؟ ۱۴۵
- پرسش ۲۶۲. چند فطره را می‌توان به یک فقیر داد؟ ۱۴۵

- پرسش ۲۶۳. اگر شخص فطره را کنار بگذارد، می تواند از آن استفاده کند و بعد به جای آن مال دیگری بگذارد؟ ۱۴۵
- پرسش ۲۶۴. اگر کسی فطره ندهد و کنار هم نگذاشته باشد، تکلیفش چیست؟ ۱۴۶
- پرسش ۲۶۵. اگر فرد در شب عید فطر زکات فطره را جدا کند اما سهواً گم شود یا خرج گردد، وظیفه چیست؟ ۱۴۶
- پرسش ۲۶۶. زمان کنار گذاشتن فطره و پرداخت آن چه موقع است؟ ۱۴۶
- پرسش ۲۶۷. آیا جایز است پیش از ماه رمضان، فطره را به فقیر داد؟ ۱۴۷
- پرسش ۲۶۸. زکات فطره را باید از قوت متعارف داد، یا قوت شرعی؟ ۱۴۷
- پرسش ۲۶۹. مقدار فطره چقدر است؟ ۱۴۷
- پرسش ۲۷۰. جایز است فطره را در شهر دیگری بدهیم؟ ۱۴۸
- پرسش ۲۷۱. کسی که چند سال مریض بوده و نتوانسته روزه ماه رمضان و قضای آن را به جا آورد، تکلیفش چیست؟ ۱۴۸

دانستنی‌ها

- پرسش ۲۷۲. منظور از مد و طعام در کفّاره روزه چیست؟ ۱۴۹
- پرسش ۲۷۳. کفّاره چیست؟ ۱۴۹
- پرسش ۲۷۴. کفّاره جمع چیست؟ ۱۵۰
- پرسش ۲۷۵. چند نوع کفّاره روزه وجود دارد؟ ۱۵۰
- پرسش ۲۷۶. روزه یوم الشک چیست؟ ۱۵۱
- پرسش ۲۷۷. روزه سکوت چیست؟ ۱۵۲
- پرسش ۲۷۸. فقیر از نظر شرعی به چه کسی گفته می شود؟ ۱۵۲
- پرسش ۲۷۹. منظور از اتحاد افق چیست؟ ۱۵۲
- پرسش ۲۸۰. منظور از حاکم و حکم او در مسئله رؤیت ماه چیست؟ ۱۵۳

کلیدواژه‌ها ۱۵۵
 کتابنامه ۱۵۹

مقدمه

«پرسش‌گری» از آغاز آفرینش انسان، رخ‌نمایی کرده، بر بال سبز خود، فرشتگان را فرانشانده، بر برگ زرد خود، شیطان را فرونشانده و در این میان، مقام آدمیت را نشان داده است. آفتاب کوفه چه زیبا فرموده است:

«مَنْ أَحْسَنَ السُّؤَالَ عَلِمَ» و «مَنْ عَلِمَ أَحْسَنَ السُّؤَالَ».

هم سؤال از علم خیزد هم جواب همچنان که خار و گل از خاک و آب آری، هر که سؤال‌هایش آسمانی است، دانش و بینش، پاسخش خواهد بود. پویایی و پایایی «جامعه» و «فرهنگ»، در گرو پرسش‌های حقیقت طلبانه و پاسخ‌های خردورزانه است.

از افتخارات ایران اسلامی، آن است که از سویی، سرشار از جوانانی پاک‌دل، کمال‌خواه و پرسش‌گر می‌باشد و از دیگر سوی، از مکتبی غنی برخوردار است که معارف بلند آن، گوارانوش دل‌های عطشناک پرسش‌گر و دانش‌جوست.

اداره مشاوره و پاسخ معاونت مطالعات راهبردی نهاد، محفل انسی فراهم آورده است، تا «ابر رحمت» پرسش‌ها را به «زمین اجابت» پذیرا باشد و نهال سبز دانش را بارور سازد. ما اگر بتوانیم سنگ صبور جوانان اندیشمند و بالنده ایران پرگهرمان باشیم، به خود خواهیم بالید.

شایان ذکر است در راستای ترویج فرهنگ دینی، اداره مشاوره و پاسخ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، تاکنون بیش از سیصد هزار پرسش

دانشجویی را در موضوعات مختلف اندیشه دینی، مشاوره، احکام و... پاسخ داده است.

این اداره دارای گروه‌های علمی و تخصصی، به شرح زیر است:

- قرآن و حدیث؛
- احکام؛
- اندیشه سیاسی؛
- فلسفه، کلام و دین پژوهی؛
- حقوق و فلسفه احکام؛
- فرهنگی و اجتماعی؛
- اخلاق و عرفان؛
- تربیتی و روان شناسی؛
- تاریخ و سیره؛
- ادیان و مذاهب.

آنچه پیش رو دارید، بخشی از پرسش‌های احکام دارای فراوانی در میان قشر جوان و دانشجویان است که از سوی محقق ارجمند حجة الاسلام سیدمجتبی حسینی (زیدعزه) پاسخ داده شده است و توسط حجج اسلام سیدمحمدتقی محمدی و علی گرجی با اضافات و ارزیابی مجدد ویرایش جدید شده است.

ویژگی‌های این مجموعه و شیوه تنظیم آن در چند نکته ذیل بیان می‌شود:

الف. پاسخ پرسش‌ها همراه با مآخذ و مستندات آن آورده شده است.

ب. پاسخ‌های هم‌مضمون، با عبارت یکسان و روان تحریر شده است؛ از این رو بیشتر پاسخ‌ها اقتباسی است.

ج. جهت اتقان و اطمینان بیشتر، علاوه بر مستندسازی پاسخ‌ها، از دفاتر مراجع بزرگوار نیز استفتا شده است.

د. در تنظیم کتاب، نظر حضرت امام خمینی علیه السلام به عنوان اولین فتوا آمده و فتاوی دیگر مراجع بزرگوار - که نامشان به ترتیب حروف الفبایی در ذیل می‌آید - پس از آن ذکر گردیده است:

۱. حضرت آیه الله حاج شیخ محمدتقی بهجت (قدس سره)
۲. حضرت آیه الله حاج شیخ میرزا جواد تبریزی (قدس سره)
۳. حضرت آیه الله حاج سید علی حسینی خامنه‌ای (دام ظلّه العالی)
۴. حضرت آیه الله حاج سید علی حسینی سیستانی (دام ظلّه العالی)
۵. حضرت آیه الله حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی (دام ظلّه العالی)

۶. حضرت آیه الله حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی (قدس سره)

۷. حضرت آیه الله حاج شیخ حسین نوری همدانی (دام ظلّه العالی)

۸. حضرت آیه الله حاج شیخ ناصر مکارم شیرازی (دام ظلّه العالی)

۹. حضرت آیه الله حاج شیخ حسین وحید خراسانی (دام ظلّه العالی)

گفتنی است که در متن کتاب تنها به ذکر اسامی مراجع بزرگوار به اختصار اکتفا شده است، لذا از ساحت آن بزرگواران پوزش می‌طلبیم و از درگاه خداوند متعال برای ایشان، دوام عزت و سلامتی مسألت داریم.

برآنیم با توفیق خداوند، به تدریج ادامه این مجموعه را تقدیم شما خوبان کنیم. پیشنهادها و انتقادهای سازنده شما، راهنمای ما در ارائه شایسته و پربار مجموعه‌هایی از این دست خواهد بود.

در پایان از تلاش‌های مخلصانه مؤلف محترم و مجموعه همکاران اداره مشاوره و پاسخ، به خصوص حجج اسلام سیدمحمد تقی علوی و صالح قنادی (زیدعزهما) که در بازخوانی و آماده‌سازی این اثر تلاش کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود و دوام توفیقات این عزیزان را در جهت خدمت بیشتر به مکتب اهل بیت علیهم السلام و ارتقای فرهنگ دینی جامعه - به ویژه دانشجویان - از خداوند متعال مسألت داریم.

الله ولی التوفیق

معاونت مطالعات راهبردی نهاد

جایگاه روزه

فلسفه روزه

● پرسش ۱. دربارهٔ فواید و فلسفهٔ روزه توضیح دهید؟

روزه دارای حکمت‌ها و فوایدی است. مهم‌ترین آنها عبارت است:

۱. روزه روح انسان را تلطیف، ارادهٔ او را قوی و غریزه‌هایش را تعدیل می‌کند

و به آدمی در مسیر تقوا و پرهیزگاری کمک می‌کند.^۱

۲. روزه برای برقراری مساوات میان فقیر و غنی است تا مردم با چشیدن طعم

گرسنگی، به یاد فقیران و محرومان بیفتند و حق آنان را ادا کنند.^۲

۳. روزه آرام بخش دل‌ها است.^۳

۴. روزه اثر بهداشتی و درمانی فراوان دارد و باعث سلامتی و تندرستی جسم

می‌گردد.^۴

الکسی سوفورین (دانشمند روسی) روزه‌داری را طریق درمان بسیاری از

بیماری‌ها - از جمله کم خونی، ضعف روده‌ها، رماتیسم، نقرس، بیماری‌های

چشم، مرض قند و بیماری‌های کلیه و کبد - می‌داند.^۵

۱. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ»؛ بقره (۲)، آیه ۱۸۳.

۲. احادیث بسیاری در این زمینه آمده است، ر.ک: من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ح ۱۷۶۹-۱۷۶۶.

۳. امام باقر (ع) می‌فرماید: «الصَّيَامُ وَالْحَجُّ تَشْكِينُ الْقُلُوبِ»؛ بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۱۸۳.

۴. رسول خدا (ص) «صُومُوا تَصِحُّوا»؛ «روزه بگیرید تا سالم شوید».

۵. به نقل از: تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۲.

معنای رمضان

● پرسش ۲. رمضان به چه معنا است؟

«رمضان» در لغت از ماده «رمض» به معنای شدت گرما و تابش آفتاب بر سنگ و شن است. با توجه به این که ماه رمضان، ماه تحمّل شداید و عطش و گرسنگی است، به این عنوان، نام گرفته است.

این ماه، نهمین ماه سال در تقویم هجری قمری و یگانه ماهی است که نامش در قرآن آمده و یکی از نام‌های خداوند است. از این رو در روایات، تصریح شده که کلمه «ماه» به «رمضان» اضافه گردد و به هیچ وجه، به تنهایی یاد نشود. ماه رمضان بر همه ماه‌ها برتری دارد؛ زیرا تمامی کتاب‌های مهم آسمانی (مانند تورات، انجیل، زبور، صحف و قرآن) در این ماه نازل شده است. شب قدر و شهادت حضرت علی (علیه السلام) در این ماه قرار گرفته و شاید به جهت همین ویژگی‌ها است که این ماه برای روزه گرفتن، انتخاب شده است.^۱

معنای روزه

● پرسش ۳. صوم (روزه) در لغت و اصطلاح به چه معنا است؟

«صوم» (روزه)، در لغت به معنای امساک و خودداری از هر چیز است و در اصطلاح فقه عبارت است از:

«امساک و خودداری از موارد هشت‌گانه^۲ - از هنگام اذان صبح تا اذان مغرب - به قصد انجام دادن فرمان خداوند».

۱. تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۴؛ لسان العرب؛ مجمع البحرین؛ فرهنگ اصطلاحات فارسی؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۲، باب النوادر، ص ۱۶۹.

۲. خوردن و آشامیدن، نزدیکی، استمناء، دروغ بستن بر خدا و پیغمبر و جانشینان او، رساندن غبار غلیظ به حلق، فرو بردن تمام سر در آب، باقی ماندن بر جنابت، حیض و نفاس تا اذان صبح، اماله کردن با چیز روان و قی کردن.

پیشینه روزه

● پرسش ۴. پیشینه روزه به چه زمانی بر می‌گردد؟

شواهد فراوانی در تاریخ به چشم می‌خورد که روزه، در میان یهود و مسیحیت و اقوام و ملت‌های دیگر رایج بوده است. آنان به هنگام مواجهه با غم و اندوه و توبه و طلب خشنودی خداوند، روزه می‌گرفتند تا با این کار، در پیشگاه او اظهار عجز و تواضع نموده و به گناهان خود اعتراف کنند. از انجیل استفاده می‌شود که مسیح (علیه السلام) چهل شبانه روز، روزه داشته است.^۱

قرآن مجید به صراحت بیان می‌کند: این فریضه الهی، در امت‌های پیشین نیز واجب بوده است.^۲

مراتب روزه

● پرسش ۵. علمای اخلاق روزه را به روزه عوام، روزه خواص و روزه خواص‌الخواص درجه بندی کرده‌اند، آیا این امر دلیل دینی دارد؟

آنچه علمای اخلاق فرموده‌اند، برگرفته از مجموع روایاتی است که در این زمینه وجود دارد.

امام باقر (علیه السلام) درباره روزه «عوام» می‌فرماید: «روزه‌دار هر کاری انجام دهد، برای روزه او زیانی ندارد؛ اگر از چهار کار خود داری کند: خوردن، آشامیدن، آمیزش با زنان و فرو رفتن در آب».^۳

امام صادق (علیه السلام) درباره روزه «خواص» می‌فرماید: «هرگاه روزه‌دار بودی، باید

۱. رک: تفسیر نمونه، ج ۱، ص ۶۳۳.

۲. بقره (۲)، آیه ۱۸۳.

۳. من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۰۷.

گوش و چشم تو در برابر کارهای حرام و همه اعضای تو در برابر کارهای زشت نیز روزه‌دار باشد»^۱

حضرت علی (علیه السلام) درباره روزه «خواص الخواص» می‌فرماید: «روژه قلب و خودداری از فکر گناه، برتر از روزه شکم و خودداری از خوراک است»^۲.

روزه‌های واجب

● پرسش ۶. روزه‌های واجب کدام است؟

روزه‌های واجب عبارت است از:

۱. روزه ماه رمضان،

۲. روزه کفّاره،

۳. روزه قضا،

۴. روزه نذر و عهد و یمین،

۵. روزه استیجاری،

۶. روزه روز سوم اعتکاف،

۷. روزه جایگزین قربانی در حج تمتع.^۳

روزه‌های حرام

● پرسش ۷. روزه‌های حرام کدام است؟

روزه‌های حرام (روزه‌هایی که نباید گرفت)، عبارت است از:

۱. روزه عید قربان،

۱. بحارالانوار، ج ۹۶ ص ۲۹۲.

۲. ر.ک: غررالحکم و دررالكلم.

۳. المعروة الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم.

۲. روزه عید فطر،

۳. روزه ایام تشریق برای کسی که در منا است،

۴. روزه یوم الشک (روزی که نمی‌داند آخر شعبان است یا اول رمضان) به نیت ماه رمضان،

۵. روزه سکوت،

۶. روزه وصال (شب را نیز تا سحر روزه بگیرد)،

۷. روزه مستحبی زن در جایی که با حق شوهر منافات داشته باشد،

۸. روزه مستحبی فرزند در جایی که باعث آزار و اذیت پدر و مادر گردد،

۹. روزه مریض و هرکس که روزه برای او ضرر دارد،

۱۰. روزه مسافر، به جز مواردی که استثنا شده است.^۱

● پرسش ۸. روزه‌های مستحبی کدام است؟

روزه تمام روزهای سال - غیر از روزه‌های حرام و مکروه - مستحب است؛

ولی برای برخی از روزها، بیشتر سفارش شده که عبارت است از:

۱. پنج شنبه اول و پنج شنبه آخر هر ماه،

۲. چهار شنبه اول که بعد از روز دهم ماه است،

۳. سیزدهم، چهاردهم و پانزدهم هر ماه،

۴. تمام ماه رجب و شعبان یا بعضی از این دو ماه،

۵. روز عید نوروز،

۶. روز بیست و پنجم و بیست و نهم ذی قعدة،

۱. المعروة الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم؛ توضیح المسائل، م ۱۷۳۹ - ۱۷۴۵.

۷. روز اول تا روز نهم ذی حجه،

۸. عید سعید غدیر (هیجدهم ذی حجه)،

۹. روز اول و سوم محرم،

۱۰. میلاد مسعود پیغمبر اکرم ﷺ، (هفدهم ربیع الاول)،

۱۱. روز مبعث حضرت رسول اکرم ﷺ، (بیست و هفتم رجب).^۱

روزه‌های مکروه

● پرسش ۹. روزه‌های مکروه کدام است؟

روزه‌های مکروه عبارت است از:

۱. روزه روز عاشورا،

۲. روزه روز عرفه برای کسی که او را از خواندن دعا باز دارد،

۳. روزه مستحبی میهمان بدون اجازه میزبان،

۴. روزه مستحبی فرزند بدون اجازه پدر و مادر.^۲

عفو شدگان روزه

● پرسش ۱۰. بر چه کسانی روزه واجب نیست؟

همه مراجع: بر چند دسته روزه واجب نیست:

۱. پیرمرد و پیرزنی که گرفتن روزه برای آنان مشقت دارد؛

۲. زن بارداری که گرفتن روزه برای حمل یا خودش ضرر دارد؛

۳. زن شیر دهی که گرفتن روزه، برای بچه یا خودش ضرر دارد؛

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم؛ توضیح المسائل، م ۱۷۳۹-۱۷۴۵.

۴. کسی که گرفتن روزه برای او ضرر دارد؛

۵. کسی که بیماری دارد که زیاد تشنه می‌شود و نمی‌تواند تشنگی را تحمل کند؛

۶. کسی که به سن بلوغ نرسیده است؛

۷. زنی که خون حیض و نفاس می‌بیند؛

۸. مسافری که نمازش شکسته است؛

۹. کسی که به جهت ضعف بنیه، گرفتن روزه برای او مشقت فراوان دارد و

غیرقابل تحمل است؛

۱۰. کسی که بی‌هوش است و یا در کما به سر می‌برد؛

۱۱. دیوانگان.^۱

شرایط سنی روزه

● پرسش ۱۱. شرایط سنی برای روزه‌داری چیست؟

همه مراجع (به جز سیستانی): زمان و جوب روزه‌داری بلوغ است و نشانه بلوغ یکی

از سه چیز است: ۱. روئیدن موی درشت (خشن) زیر شکم و بالای عورت

۲. بیرون آمدن منی در خواب یا بیداری ۳. تمام شدن ۱۵ سال قمری در پسران و

تمام شدن نه سال قمری در دختران.^۲

آیه‌الله سیستانی: نشانه بلوغ در دختر، تمام شدن ۱۵ سال قمری است، و در پسر

یکی از سه چیز است: ۱. روئیدن موی درشت در زیر شکم بالای عورت.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹ و ۱۷۲۵؛ العروة الوثقی، ج ۲؛ کتاب الصوم، فصل فی موارد الرخصة فی افطار شهر رمضان.

۲. توضیح المسائل امام، م ۲۲۵۲؛ بهجت، م ۱۷۹۰؛ تبریزی، م ۲۲۶۰؛ فاضل، م ۲۳۵۷؛ نوری، م ۲۲۴۶؛ مکارم، م ۱۹۰۹؛ صافی، م ۲۲۶۰؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۷۳۲.

۲. بیرون آمدن منی. ۳. تمام شدن پانزده سال قمری.^۱

□ **نکته** . لازم نیست سه شرط در بلوغ با هم جمع شوند. اگر یکی از آنها به وجود آید مانند رشد مو، هرچند به سن ۱۵ سال قمری نرسیده باشد؛ مثلاً ۱۳ سال باشد، بالغ است.

نیت روزه

● **پرسش ۱۲** . نیت روزه چگونه است؟

همه مراجع : نیت «روزه»؛ یعنی، شخص تصمیم داشته باشد برای انجام دادن فرمان خداوند، از اذان صبح تا مغرب، کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام ندهد و لازم نیست آن را از قلب خود بگذراند و یا بر زبان جاری کند.^۲

● **پرسش ۱۳** . ابتدا و انتهای نیت روزه به طور عادی چه زمانی است؟

همه مراجع : نیت برای روزه ماه رمضان و نذر معین، از اول شب تا اذان صبح و برای روزه غیر معین (مانند روزه قضا و نذر مطلق)، از اول شب تا ظهر روز بعد است. نیت روزه مستحبی، از اول شب شروع شده و تمام روز - تا موقعی که به اندازه نیت کردن به مغرب وقت مانده باشد - ادامه دارد.^۳

□ **تبصره** . تعریف مغرب در پرسش‌های آینده در عنوان «وقت افطار» بیان شده است.

● **پرسش ۱۴** . شب، قصد گرفتن روزه داشتیم، اما سحر بیدار نشدم تا نیت کنم. نزدیک آفتاب از خواب بیدار شدم، آیا روزه‌ام صحیح است؟

همه مراجع : اگر آنچه روزه را باطل می‌کند، انجام نداده‌اید، روزه صحیح است.^۱

نیت آخر شعبان

● **پرسش ۱۵** . نمی‌دانم فردا اول ماه رمضان است یا آخر شعبان، آیا گرفتن روزه واجب است؟ به چه نیت روزه بگیرم؟

همه مراجع : خیر، گرفتن روزه آن روز واجب نیست؛ ولی اگر بخواهید روزه بگیرید، نمی‌توانید به نیت ماه رمضان بگیرید؛ بلکه باید به نیت ماه شعبان یا روزه قضا - اگر به ذمه دارید - و مانند آن روزه بگیرید و چنانچه بعد معلوم شود، ماه رمضان بوده، از رمضان محسوب می‌شود و اگر در اثنای روز بفهمید، باید فوری نیت خود را به روزه ماه رمضان برگردانید.^۲

نیت اول رمضان

● **پرسش ۱۶** . اگر کسی عقیده پیدا کرد روز اول ماه مبارک رمضان است و نیت روزه کرد، اما در وسط روز، متوجه شد آن روز، روز اول ماه مبارک نیست بلکه فردای آن روز، روز اول رمضان است آیا می‌تواند نیتش را به روزه‌ای دیگر تبدیل کند؟

همه مراجع : زمانی که متوجه شد ماه رمضان شروع نشده، باید نیتش را به روزه‌ای دیگر تبدیل کند و یا می‌تواند روزه‌اش را بخورد.^۳

۱. سیستانی، توضیح المسائل جدید، م ۲۲۱۸ و استفتاآت، بخش روزه، س ۲۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، نية الصوم.

۳. وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۶۱، ۱۵۷۲ و ۱۵۷۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۵۲، ۱۵۵۳، ۱۵۵۵ و ۱۵۶۵.

۱. العروة الوثقی، ج ۲، نية الصوم.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۸، ۱۵۶۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۷۶ و ۱۵۷۷.

۳. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۶ و دفتر مراجع.

نیت ماه رمضان

● پرسش ۱۷. در ماه رمضان باید برای هر روز نیت کرد، یا این که یک نیت در اول ماه

کافی است؟

همه مراجع: اگر شب اول ماه رمضان نیت کند که یک ماه را روزه بگیرد، کافی است؛ ولی بهتر است (احتیاط مستحب) در هر شب ماه رمضان، برای روزه فردای آن نیز، نیت کند.^۱

فراموشی نیت روزه

● پرسش ۱۸. اگر شب اول ماه رمضان، نیت روزه را فراموش کند و پیش از ظهر یادش بیاید،

تکلیف روزه او چیست؟

همه مراجع (به جز تبریزی و وحید): اگر مبطلات روزه را مرتکب نشده، باید نیت کند و روزه اش صحیح است و اگر یکی از آنها را مرتکب شده، روزه او باطل است؛ ولی [به احترام ماه رمضان] باید تا اذان مغرب، از کاری که روزه را باطل می کند، خودداری و بعد از ماه رمضان، آن روز را قضا کند.^۲

آیات عظام تبریزی و وحید: اگر مبطلات روزه را مرتکب نشده، باید نیت کند و روزه بگیرد و بنابر احتیاط واجب بعد از ماه رمضان نیز قضا نماید و اگر یکی از آنها را مرتکب شده، روزه اش باطل است؛ ولی [به احترام ماه رمضان] باید تا اذان مغرب از کاری که روزه را باطل می کند، خودداری و بعد از ماه رمضان آن روز را قضا کند.^۳

وقت سحری

● پرسش ۱۹. کسی که در سحر تا پایان اذان غذا بخورد، روزه اش چه حکمی دارد؟

همه مراجع: ملاک امساک برای روزه، طلوع فجر صادق است. پس اگر با شروع اذان، اطمینان به طلوع فجر پیدا کند، نباید چیزی بخورد و اگر لقمه ای در دهان دارد، نباید فرو برد. اما اگر اطمینان به دخول وقت ندارد، می تواند چیزی بخورد.^۱

● پرسش ۲۰. اگر شخصی با اعتقاد به این که هنوز اذان صبح را نگفته اند، مشغول سحری شود،

سپس متوجه گردد که وقت اذان صبح گذشته است؛ حکم روزه او چیست؟

همه مراجع (به جز بهجت): اگر بدون بررسی و تحقیق در طلوع فجر، مشغول سحری شده، روزه اش باطل است و باید قضا کند.^۲

آیه الله بهجت: اگر بدون بررسی و تحقیق در طلوع فجر، مشغول سحری شده، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و باید قضا کند.^۳

□ تبصره. فرد یاد شده با وجود این که روزه اش باطل شده، حق ندارد افطار کند؛ بلکه باید تا شب از مفطرات امساک نماید.

شب های مهتابی

● پرسش ۲۱. خواندن نماز صبح، در لیالی مقمره (شب هایی که سحر مهتاب است) چگونه است؟

همه مراجع (به جز امام): تفاوتی بین شب های مهتابی و غیر مهتابی نیست و ملاک، یقین به طلوع فجر و دخول وقت نماز است.^۴

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۷۴۲ و ۱۵۷۴.

۲. امام، نوری، فاضل و مکارم، تعلیقات علی العروه، ج ۳، فصل فیما تعلیق بالقضا، الرابع؛ سیستمی، وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، م ۱۰۲۳؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۳۳۶ و دفتر: خامنه ای.

۳. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۱۳۲.

۴. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۲۳۱؛ مکارم، استفتاآت، ج ۱، س ۱۰۴؛ نوری، استفتاآت، ج ۱، س ۱۰۳؛ صافی،

۱. العروة الوثقی، ج ۲، نية الصوم، م ۱۵.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۱.

۳. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۶۹.

امام: در شب‌های مهتابی برای نماز صبح، باید مدتی صبر کنند تا روشنایی طلوع فجر احراز شود.^۱

وقت افطار

● پرسش ۲۲. وقت افطار کردن روزه چه زمانی است؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، فاضل، صافی و نوری: وقت افطار روزه مغرب است. مغرب زمانی است که قرص خورشید در افق پنهان شود و بعد از مدتی سرخی طرف مشرق از بالای سر انسان بگذرد.^۲

آیات عظام بهجت و مکارم: وقت افطار روزه غروب است. غروب زمانی است که قرص خورشید در افق پنهان شود؛ ولی احتیاط مستحب آن است که مدتی صبر کند تا سرخی طرف مشرق از بین برود و مغرب شود.^۳

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: وقت افطار روزه بنا بر احتیاط واجب مغرب است؛ یعنی، باید مدتی صبر کند تا سرخی طرف مشرق از بالای سر انسان بگذرد.^۴

□ تبصره. براساس دیدگاه مشهور فقیهان بین غروب و مغرب تفاوت است. غروب عبارت است از پنهان شدن قرص خورشید در افق. مغرب عبارت است از زمانی که سرخی طرف مشرق که بعد از غروب خورشید پیدا می‌شود، از بین برود. فاصله زمانی بین غروب خورشید و مغرب به اختلاف فصل‌های سال تفاوت می‌کند؛ (تقریباً بین پانزده تا بیست دقیقه می‌باشد).

➡ جامع‌الاحکام، ج ۱، س ۱۹۳ دفتر: بهجت، وحید، خامنه‌ای، سیستانی و تبریزی.

۱. استفتاءات، ج ۱، احکام نماز، س ۱۹ و ۲۰.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵ و دفتر: خامنه‌ای.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۴۱.

اذان رادیو و تلویزیون

● پرسش ۲۳. آیا با شروع اذان مغرب رادیو و تلویزیون، افطار روزه جایز است؟

همه مراجع (به جز بهجت و مکارم): اگر یقین دارید با اذان رادیو و تلویزیون، وقت داخل شده، اشکال ندارد.^۱

آیات عظام بهجت و مکارم: به محض این که قرص خورشید در افق پنهان شود، افطار روزه جایز است؛ ولی احتیاط مستحب آن است که مدتی صبر کند تا سرخی طرف مشرق از بین برود.^۲

□ تبصره. طبق فتوای آیات عظام بهجت و مکارم، افطار کردن روزه کمی پیش از اذان رادیو و تلویزیون نیز جایز است؛ زیرا اذان این رسانه مدتی (نزدیک بیست دقیقه) بعد از غروب خورشید است.

نماز هنگام افطار

● پرسش ۲۴. هنگام اذان مغرب، افطار کردن بهتر است، یا خواندن نماز مغرب و عشا؟

همه مراجع: خواندن نماز مغرب و عشا بهتر است؛ ولی اگر کسی منتظر او است یا بسیار گرسنه است که نمی‌تواند نماز را با حضور قلب بخواند، افطار کردن بهتر است.^۳

افطار با مال خمس نداده

● پرسش ۲۵. رفت و آمد با خانواده‌ای که خمس پرداخت نمی‌کند، چه حکمی دارد؟

همه مراجع (به جز تبریزی، خامنه‌ای، سیستانی و وحید): معاشرت با آنان اشکال ندارد

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵ و ۷۴۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۴۱ و ۷۴۸ و دفتر: خامنه‌ای.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۷۳۵ و ۷۴۲.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۵۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۵۸.

و اگر یقین نداشته باشد به غذای آنها خمس تعلق گرفته، خوردن آن نیز جایز است و چنانچه احتمال تأثیر بدهد، آنان را ارشاد کند.^۱

آیات عظام تبریزی، خامنه‌ای و سیستانی: معاشرت با آنان اشکال ندارد و می‌تواند از غذای آنها استفاده کند و چنانچه احتمال تأثیر بدهد، آنان را ارشاد کند.^۲

آیه‌الله وحید: معاشرت با آنان اشکال ندارد و اگر یقین نداشته باشد به غذای آنها خمس تعلق گرفته و شک دارد، بنابر احتیاط واجب خوردن آن جایز نیست.^۳

● **پرسش ۲۶.** اگر یقین داشته باشیم همان غذایی که در مهمانی می‌خوریم، خمس آن داده نشده، چه حکمی دارد؟

همه مراجع (به جز تبریزی، خامنه‌ای و سیستانی): خوردن آن پیش از پرداخت خمس آن یا بدون اجازه حاکم شرع، جایز نیست.^۴

آیات عظام تبریزی، خامنه‌ای و سیستانی: خوردن آن برای میهمان اشکال ندارد؛ ولی صاحب خانه ضامن خمس است.^۵

□ **تبصره .** آیه‌الله مکارم در کتاب استفتائات اجازه داده که در غذای غیرمخمس تصرف کنیم و خمس آن را به سادات نیازمند بپردازیم.^۶

روزه در سفر

مسافرت در رمضان

● **پرسش ۲۷.** آیا می‌شود در ماه رمضان، برای فرار از روزه مسافرت کرد؟

همه مراجع (به جز سیستانی و مکارم): مسافرت کردن در ماه رمضان - هر چند به عنوان فرار از روزه باشد - اشکال ندارد؛ ولی این امر تا قبل از روز بیست و سوم مکروه است.^۱

آیات عظام سیستانی و مکارم: مسافرت کردن در ماه رمضان - هر چند به عنوان فرار از روزه باشد - اشکال ندارد؛ ولی مکروه است.^۲

مسافرت قبل از ظهر

● **پرسش ۲۸.** کسی که پیش از ظهر تصمیم به مسافرت دارد، تکلیف روزه او چه می‌شود؟

همه مراجع (به جز تبریزی و سیستانی): اگر پیش از ظهر مسافرت کند، روزه‌اش باطل است؛ ولی قبل از آنکه به حد ترخیص برسد، نمی‌تواند روزه را بخورد.^۳

۱. تبریزی، وحید، *منهاج الصالحین*، ج ۱، م ۱۰۴۰؛ امام، فاضل، نوری، *تعلیقات علی العروة*، شرایط وجوب الصوم، م ۴ و ۶؛ بهجت، *وسيلة النجاة*، ج ۱، م ۱۱۵۳؛ صافی، *هدایة العباد*، ج ۱، م ۱۳۶۲ و دفتر: خامنه‌ای.
۲. *تعلیقات علی العروة*، شرایط وجوب الصوم، م ۴ و ۶.
۳. *توضیح المسائل مراجع*، م ۱۷۲۱؛ وحید، *توضیح المسائل*، م ۱۷۲۹؛ دفتر: خامنه‌ای.

۱. *توضیح المسائل مراجع*، م ۱۷۹۵؛ نوری، *توضیح المسائل*، م ۱۷۹۱؛ بهجت، *توضیح المسائل*، م ۱۴۰۸؛ خامنه‌ای، *اجوبة الاستفتاءات*، س ۹۳۲ و ۹۳۳.
۲. *توضیح المسائل مراجع*، م ۱۷۹۵.
۳. وحید، *توضیح المسائل*، م ۱۸۰۳.
۴. *توضیح المسائل مراجع*، م ۱۷۹۵؛ نوری، *توضیح المسائل*، م ۱۷۹۱؛ خامنه‌ای، *اجوبة الاستفتاءات*، س ۹۳۰ و ۹۲۸؛ وحید، *توضیح المسائل*، م ۱۸۰۳؛ بهجت، *توضیح المسائل*، م ۱۴۰۷ و دفتر: مراجع.
۵. *توضیح المسائل مراجع*، م ۱۷۶۳ و ۱۷۹۵.
۶. *استفتاءات*، ج ۲، س ۵۷۵.

صبحانه در ماه رمضان

● **پرسش ۳۱.** کسی که در ماه رمضان صبح مسافرت می‌کند، می‌تواند در منزل خود صبحانه بخورد یا باید از حد ترخص بگذرد؟

همه مراجع: روزه‌داری که پیش از ظهر مسافرت می‌کند، تا حد ترخص نرسیده، نمی‌تواند روزه را بخورد، و اگر پیش از آن روزه را باطل کند، باید روزه را قضا کند و كفاره هم بدهد.^۱

● **پرسش ۳۲.** شخصی در سفر بود و قصد داشت پیش از ظهر به وطن برسد و نیت روزه کند، ولی در بین راه سهواً چیزی خورد، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟

همه مراجع: اگر شخصی در سفر باشد و قصد داشته پیش از ظهر به وطن برسد و روزه بگیرد ولی در بین راه از روی فراموشی و غفلت چیزی بخورد نمی‌تواند آن روز را روزه بگیرد.^۲

● **پرسش ۳۳.** اگر شخصی در ماه مبارک رمضان هنگام مراجعت از سفر، پیش از ظهر به حد ترخص وطنش یا جایی که می‌خواهد ده روز در آنجا بماند برسد، ولی بعد از اذان ظهر به وطن یا محلی که می‌خواهد بماند برسد، و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، آیا روزه آن روز بر او واجب است یا نه؟

همه مراجع (به جز صافی، مکارم و نوری): مسافری که به وطنش برمی‌گردد پیش از ظهر باید به وطن برسد و اگر فقط به حد ترخص رسیده ولی وارد

آیه‌الله تبریزی: اگر از سر شب تصمیم بر سفر داشته و پیش از ظهر مسافرت کند، روزه‌اش باطل است؛ ولی قبل از آنکه به حد ترخص برسد، نمی‌تواند روزه را بخورد و اگر پیش از ظهر تصمیم بر مسافرت گرفته، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.^۱

آیه‌الله سیستانی: اگر پیش از ظهر مسافرت کند، بنابر احتیاط واجب، باید روزه‌اش را افطار کند؛ ولی قبل از آنکه به حد ترخص برسد، نمی‌تواند روزه را بخورد.^۲

● **پرسش ۳۴.** اگر مسافر قبل از اذان ظهر به وطن برسد روزه او چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر مسافر پیش از ظهر به وطنش یا به جایی برسد که می‌خواهد ده روز در آنجا بماند، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده، باید نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد.^۳

مسافرت بعد از ظهر

● **پرسش ۳۵.** اگر روزه‌دار بعد از ظهر مسافرت نماید، روزه‌اش چگونه است؟

همه مراجع: اگر روزه‌دار بعد از ظهر از وطن یا جایی که نمازش کامل است مسافرت نماید، روزه‌اش صحیح است.^۴

۱. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۱.

۲. سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۱.

۳. توضیح المسائل، امام، م ۱۷۲۲؛ نوری، م ۱۷۱۹؛ صافی، م ۱۷۳۰ و ۱۷۳۱؛ مکارم، م ۱۴۴۷؛ سیستانی، م ۱۶۹۱ و استفتاآت، بخش روزه مسافر؛ خامنه‌ای، استفتاآت جدید، س ۴۷۱.

۴. توضیح المسائل، امام، م ۱۷۲۱؛ نوری، م ۱۷۱۸؛ سیستانی، م ۱۶۹۱؛ مکارم، م ۱۴۴۷؛ صافی، م ۱۷۳۰؛ خامنه‌ای، استفتاآت جدید، س ۴۷۱.

۱. توضیح المسائل، نوری، م ۱۷۱۸؛ سیستانی، م ۱۶۹۱؛ مکارم، م ۱۴۴۷؛ صافی، م ۱۷۳۰؛ امام، م ۱۷۲۱ و تحریر الوسیله، کتاب روزه (آثاری که مترتب بر افطار می‌شود)، م ۵؛ بهجت، استفتاآت، س ۱۴۷۴؛ صافی، م ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۰ و ۱۱۰ و ۱۶۶ و ۱۶۵؛ تبریزی، استفتاآت، س ۶۶۰.

۲. صافی، م ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۷۰؛ فاضل، استفتاآت، ج ۱، س ۵۷۲؛ تبریزی، استفتاآت س ۶۴۸؛ بهجت، استفتاآت، بخش روزه، س ۱۴۰۳.

وطن نشده نمی تواند روزه بگیرد.^۱

آیات عظام صافی، مکارم و نوری؛ اگر پیش از ظهر به حدترخص برسد ولی بعد از اذان ظهر به وطن وارد شود روزه او صحیح است.^۲

● پرسش ۳۴. آیا در سفر معصیت که نماز تمام است روزه را هم باید بگیرد؟

همه مراجع: در سفری که نماز تمام است مانند سفر معصیت باید روزه را هم بگیرد.^۳

قضای روزه مسافر

● پرسش ۳۵. کسی که در ماه رمضان مسافرت کرده، آیا علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد؟
همه مراجع: خیر، تنها قضای روزه‌ها واجب است و کفاره ندارد؛ ولی اگر قضای روزه‌ها را تا ماه رمضان سال بعد به تأخیر اندازد، به جهت تأخیر، باید برای هر روز، یک مد طعام کفاره بدهد.^۴

روزه در سفر

● پرسش ۳۶. آیا گرفتن روزه‌های قضا، در سفر صحیح است؟

همه مراجع: خیر، جایز نیست (مگر این که در سفر قصد ده روز کند).^۵

نذر روزه

● پرسش ۳۷. کسی که در ماه رمضان در سفر است، آیا می‌تواند نذر کند روزه بگیرد؟

همه مراجع: خیر، جایز نیست.^۱

□ تبصره . در ایام ماه مبارک رمضان غیر از روزه این ماه هیچ روزه‌ای را نمی‌توان گرفت.

روزه در سفر

● پرسش ۳۸. اگر در ایام اعتکاف یا روزه‌های مهم که روزه خیلی ثواب دارد در سفر بودم،

آیا در آنجایی‌توانم نذر روزه کنم و روزه مستحبی بگیرم؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، تبریزی، صافی، فاضل، نوری و وحید: در مسافرت، نذر روزه جایز نیست، بلکه باید رد وطن نذر روزه در سفر را انجام داده باشد.^۲

آیات عظام بهجت و سیستانی: آری، در مسافرت نذر روزه جایز و صحیح است.^۳

آیه‌الله مکارم: در مسافرت نذر روزه اشکال دارد و اگر نذر کرد، احتیاط واجب آن است که به نذر خود عمل کند.^۴

□ تبصره . در چهار مکان مقدس (مکه، مدینه، کربلا و کوفه) که مسافر مخیر است نماز را کامل یا شکسته بخواند، مسافر نمی‌تواند روزه بگیرد مگر در مدینه به عنوان سه روز اختصاصی یا با نذر قبل از سفر در وطن.

۱. امام، *تحریرالوسیله*، نماز مسافر، م ۲۷ و کتاب روزه، بخش شرایط صحت روزه، م ۵؛ بهجت، *استفتاآت*، بخش روزه، س ۱۵۸۱ و بخش سفر و وطن، س ۱۴۰۴؛ فاضل، *استفتاآت*، ج ۱، س ۵۷۴ و ۵۷۷؛ سیستانی، *توضیح‌المسائل*، م ۱۳۰۵.
۲. توضیح‌المسائل، مکارم، ۱۴۴۸؛ نوری، م ۱۳۱۹؛ صافی، ۳۰۰ پرسش از احکام، دفتر ۱، بخش روزه، س ۱۵ و ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۶۸ و ۱۶۹ و ۱۷۱.
۳. امام، *تحریرالوسیله*، کتاب روزه گفتار در شرائط صحت روزه و وجوب آن؛ توضیح‌المسائل، امام، م ۱۲۹۵؛ سیستانی، م ۱۲۸۱؛ تبریزی، م ۱۳۰۴؛ فاضل، م ۱۳۲۲؛ نوری، م ۱۲۹۴؛ صافی، م ۱۳۰۴؛ فاضل، *استفتاآت*، ج ۱، س ۵۷۵.
۴. توضیح‌المسائل مراجع، م ۱۷۰۵؛ وحید، *توضیح‌المسائل*، م ۱۷۱۳.
۵. امام، نوری و فاضل، *تعلقات علی العروة*، ج ۲، شرایط صحت الصوم، الخامس؛ صافی، *هدایة‌العباد*، ج ۱، ۱۳۵۴؛ تبریزی، سیستانی و وحید، *منهاج‌الصالحین*، شرایط صحت الصوم؛ بهجت، *وسيلة‌النجاه*، ۱، ۱۱۴۳ و دفتر خامنه‌ای.

۱. *العروة‌الوثقی*، ج ۲، نية الصوم، م ۶.
۲. نوری، *استفتاآت*، ج ۱، س ۲۳۱؛ فاضل، *جامع‌المسائل*، ج ۱، س ۵۸۴؛ دفتر: وحید، تبریزی، امام و صافی.
۳. دفتر: خامنه‌ای، سیستانی و بهجت.
۴. مکارم، *استفتاآت*، ج ۲، س ۴۸۲ و ۴۷۵.

اما سایر دانشجویان که در شهر دیگری تحصیل می‌کنند بنا بر احتیاط واجب نماز را جمع (هم تمام و هم شکسته) بخوانند و بنا بر احتیاط روزه را در سفر بگیرند و در وطن نیز قضا کنند. البته در این احتیاط واجب دانشجویان می‌توانند به فتوای مجتهد دیگر که دارای شرایط رجوع است و نماز را کامل و روزه را صحیح می‌داند، عمل نمایند.

□ **تبصره ۱.** آیه‌الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور که حقوق دریافتی دارند، در سفر اول و دوم نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند. و از سفر سوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است. [دیگر دانشجویان در صورت رجوع به مرجع دیگر بنا بر فتوای مرجع انتخابی عمل نمایند].

آیات عظام بهجت، صافی، فاضل و نوری: اساتید و دانشجویان، اگر در کمتر از ده روز، حداقل یک بار، بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند و این وضعیت، تا مدتی ادامه داشته باشد [حداقل حدود سه ماه] کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه صحیح است.

□ **تبصره ۱.** آیات عظام صافی، فاضل و نوری: در سفر اول نمازشان شکسته است و نباید روزه بگیرند. و از سفر دوم نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.

□ **تبصره ۲.** آیه‌الله بهجت: اگر فاصله محل تحصیل بیش از ۴۵ کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است.

آیه‌الله مکارم: ۱. کسانی که حداقل سه روز در هفته در رفت و آمد باشند و این برنامه حداقل دو ماه ادامه می‌یابد و یا شنبه به محل تحصیل و تدریس بروند و پنج‌شنبه برگردند و این برنامه حداقل ۴۵ روز ادامه داشته باشد، کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است.

□ **تبصره ۳.** سه یا چهار روز سفر اول را احتیاط کنند یعنی نماز را هم کامل و هم شکسته بخوانند و روزه را بگیرند و بعد هم قضا کنند. ولی در روزهای بعد، نمازشان کامل و

● **پرسش ۳۹.** آیامی‌توانیم در غیر ماه مبارک رمضان پیش از سفر در وطن خود، نذر کنیم که در سفر روزه مستحبی بگیریم؟

همه مراجع (به جز مکارم): آری، این نذر صحیح است.^۱

آیه‌الله مکارم: اگر روزه را معین نکند، نمی‌تواند در سفر روزه بگیرد.^۲

نذر روزه در وطن

● **پرسش ۴۰.** آیامی‌توانیم در وطن نذر کنیم که روزه ماه رمضان و یا قضای آن را در سفر، به جا آوریم؟

همه مراجع: خیر، این نذر صحیح نیست.^۳

روزه اساتید و دانشجویان

● **پرسش ۴۱.** اساتید و دانشجویان در صورتی که کمتر از ده روز در محل تحصیل و خوابگاه می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟

امام: نماز شکسته است و روزه صحیح نیست. [مقلدان ایشان باید با توجه به فتوای مرجع تقلید زنده خود در مسئله بقاء بر میت، عمل کنند].

آیه‌الله خامنه‌ای: اساتید و دانشجویان بورسیه و مأمور به تحصیل که دارای حقوق دریافتی می‌باشند، اگر در کمتر از ده روز حداقل یک بار بین وطن و دانشگاه رفت و آمد داشته باشند، نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است.

۱. امام، نوری و فاضل، *تعلیقات علی العروة*، ج ۲، شرایط صحة الصوم، الخامس؛ صافی، *هدایة العباد*، ۱۳۵۴؛ تبریزی، سیستمی و وحید، *منهاج الصالحین*، شرایط صحة الصوم؛ بهجت، *وسيلة النجاة*، ۱۱۴۳۱ و دفتر: خامنه‌ای.

۲. توضیح المسائل، م ۱۴۴۳.

۳. فاضل، *جامع المسائل*، ج ۱، س ۵۸۱؛ خامنه‌ای، *استفتاء*، س ۱۱۲۲؛ دفتر: همه مراجع.

روزه‌شان صحیح است یا در سفر اول قصد اقامت ده روز کنند. [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند.]

۲. کسانی که دو سال یا بیشتر و هر سال حدود چهار ماه [اگر چه به طور پراکنده] در محل تحصیل یا تدریس و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است. [در بین راه نماز شکسته است.]

آیه‌الله سیستانی: ۱. کسانی که حداقل سه روز در هفته و یا ده روز در ماه [اگر چه به طور پراکنده] در رفت و آمد باشند و این برنامه برای مدتی [به طور مثال شش ماه در یک سال و یا حداقل سه ماه در چند سال تحصیلی] ادامه یابد، کثیرالسفر محسوب می‌شوند و نمازشان در محل تحصیل و بین راه تمام و روزه‌شان صحیح است.

۲. کسانی که سه سال یا بیشتر و هر سال حداقل ۱۵ روز در ماه و یا ۶ ماه در سال [اگر چه به طور پراکنده] در محل تحصیل و خوابگاه اقامت داشته باشند، آنجا در حکم وطن آنهاست و تا ادامه این وضعیت همواره در محل تحصیل، نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است [در بین راه نماز شکسته است.]

□ تبصره ۱. آیه‌الله سیستانی: دو هفته اول شروع سفر احتیاط کنند. [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند.]

● پرسش ۴۲. کسانی که در تعطیلات بیش از ده روز در وطن خود اقامت دارند و دوباره رفت و آمد در سفر را شروع می‌کنند، حکم نماز و روزه آنها چگونه است؟

همه مراجع (به جز بهجت و سیستانی): کسانی که کثیرالسفر باشند و در زمان تعطیلات بیش از ده روز در وطن بمانند در اولین سفر بعد از اقامت در وطن

نمازشان شکسته است و روزه نمی‌توانند بگیرند. ولی در رفت و آمدهای بعدی کمتر از ده روز نمازشان کامل و روزه‌شان صحیح است.

آیه‌الله بهجت: اگر فاصله محل تحصیل بیش از ۴۵ کیلومتر باشد از همان سفر اول نماز کامل و روزه صحیح است.

آیه‌الله سیستانی: همیشه نماز کامل و روزه صحیح است؛ مگر این که دو ماه پی در پی در وطن اقامت داشته باشد که در این صورت در دو هفته اول شروع سفر باید احتیاط شود [مقلدین ایشان در این احتیاط می‌توانند به مرجع دیگری رجوع کنند.]

● پرسش ۴۳. اساتید و دانشجویان، در صورتی که بیش از ده روز با قصد اقامت در محل درس و تدریس می‌مانند، تکلیف نماز و روزه‌شان چیست؟

همه مراجع: برای این گونه افراد، نماز تمام و روزه صحیح است.^۱

□ تبصره ۱. در صورتی که از ابتدا به طور جدّ، قصد ماندن ده روز داشته باشند و بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی، به دلیلی تصمیم بر بازگشت به وطن بگیرند؛ نماز و روزه آنها در محل تحصیل کامل خواهد بود.

□ تبصره ۲. قصد ده روز این است که کسی بخواهد روزی که وارد شهری می‌شود ۲۴۰ ساعت تمام در یک شهر بماند، اما محقق شدن قصد او به خواندن یک نماز چهار رکعتی است.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۳۵.

● پرسش ۴۴. دانشجویانی که در خوابگاه ده روز یا بیشتر می‌مانند و بین آنجا و محل تحصیل

رفت و آمد می‌کنند و فاصله بین آن دو، کمتر از چهار فرسخ شرعی باشد، حکم

نماز و روزه‌شان چگونه است؟

امام: اگر در مدت ده روز، تنها یک مرتبه و به اندازه دو ساعت، از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت شکسته است و روزه صحیح نیست.^۱

آیات عظام بهجت، سیستانی، فاضل، صافی، نوری و وحید: در فرض یاد شده، نماز تمام و روزه صحیح است.^۲

آیه‌الله تبریزی: بنابر احتیاط واجب، باید نماز را بین شکسته و تمام جمع کنند و اگر روزه بگیرند، صحیح است و قضا ندارد.^۳

آیات عظام خامنه‌ای و مکارم: اگر در مدت ده روز، چند بار به اندازه یک تا دو ساعت در روز و یا در مجموع به مقدار هفت ساعت یا یک سوم شب از خوابگاه به دانشگاه بروند، نماز تمام و روزه صحیح است و در غیر این صورت نماز شکسته است و روزه صحیح نیست.^۴

□ تبصره ۱. آیه‌الله مکارم: اگر بین محل تحصیل و خوابگاه ۵-۴ کیلومتر باشد رفت و آمد اشکال ندارد.

□ تبصره ۲. کسانی که بعد از قصد اقامت ده روز و خواندن حداقل یک نماز چهاررکعتی تصمیم بگیرند به کمتر از مسافت شرعی رفت و آمد کنند محدودیت ندارند.

● پرسش ۴۵. اگر استاد یا دانشجو به طور اتفاقی، به شهری غیر از محل درس مسافرت کند،

نماز و روزه او چگونه است؟

همه مراجع (به جز سیستانی و فاضل): نماز شکسته است و روزه صحیح نیست.^۱

آیات عظام سیستانی و فاضل: نماز تمام و روزه صحیح است.^۲

مسافت شرعی

● پرسش ۴۶. مقدار مسافت شرعی چند کیلومتر است؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، فاضل، صافی و نوری: مسافت شرعی تقریباً ۲۲/۵ کیلومتر رفت و با برگشت ۴۵ کیلومتر می‌شود.^۳

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: مسافت شرعی تقریباً ۲۲ کیلومتر است، با برگشت ۴۴ کیلومتر می‌شود.^۴

آیه‌الله مکارم: مسافت شرعی تقریباً ۲۱/۵ کیلومتر است با برگشت ۴۳ کیلومتر می‌شود.

روزه در اماکن مقدس

● پرسش ۴۷. با توجه به این که مسافر می‌تواند در چهار مکان مقدس مکه، مدینه،

مسجد کوفه و حرم امام حسین (علیه السلام) نماز را تمام بخواند آیا شامل روزه هم

می‌شود؟

همه مراجع: شامل روزه نمی‌شود و نمی‌توان روزه گرفت مگر این که قصد

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۰۷ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۱۶ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاء، س ۶۴۵.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۰۷.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۲۷۲؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، م ۱۱۰۶.

۴. تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، م ۸۸۴.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۳۸.

۲. دفتر: نوری، سیستانی، مکارم، بهجت، صافی، فاضل و وحید.

۳. دفتر: تبریزی.

۴. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاء، س ۶۵۹.

اقامت ۱۰ روز کند. البته در مدینه سه روز چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه را می‌تواند به طور اختصاصی روزه بگیرد.^۱

مبطلات روزه

روزه در وطن همسر

● **پرسش ۴۸.** خانمی که ازدواج می‌کند و از وطن اصلی خود به شهر دیگری می‌رود و در سال چند مرتبه برای دیدن فامیل به وطن اصلی‌اش بازمی‌گردد، نماز و روزه او چه حکمی دارد؟

همه مراجع (به جز صافی و مکارم): با ازدواج کردن زن و رفتن به شهر شوهر اعراض از وطن اصلی زن صورت نمی‌گیرد و در وطن خود نماز و روزه او کامل است.^۲

آیه‌الله صافی: اگر زن بنا دارد در وطن شوهر همراه با شوهر زندگی کند اعراض قهری از وطن اوست و نماز او شکسته و بدون قصد ده روز نمی‌تواند روزه بگیرد.^۳

آیه‌الله مکارم: اگر زن تصمیم دارد با شوهر خود در شهر دیگری زندگی کند و شوهرش قصد بازگشت به شهر زن را ندارد، یا نمی‌تواند قبل از پنج سال برگردد و در هر سال کمتر از ۹۰ روز رفت و آمد داشته باشد، اعراض قهری حاصل شده است و نماز او شکسته است و بدون قصد ده روز نمی‌تواند روزه بگیرد.^۴

خوردن و آشامیدن

● **پرسش ۴۹.** آیا چشیدن غذا، روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: اگر آن را فرو نبرد، اشکال ندارد و روزه صحیح است.^۱

یاد ترشی

● **پرسش ۵۰.** اگر در ماه رمضان با یاد ترشی، آب دهان زیاد شود و آن را قورت دهیم، آیا روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: فرو بردن آب دهان، اگر چه به واسطه خیال کردن ترشی و مانند آن در دهان جمع شده باشد روزه را باطل نمی‌کند.^۲

تر کردن لب

● **پرسش ۵۱.** آیا تر کردن لب توسط زبان روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: تر کردن لب با زبان روزه را باطل نمی‌کند، ولی نباید آبی که از دهان خارج شده دوباره توسط زبان وارد دهان شود.^۳

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۹۰.

۲. توضیح المسائل، امام، م ۱۵۷۹؛ صافی، م ۱۵۸۸؛ نوری، م ۱۵۷۶؛ تبریزی، م ۱۵۸۸؛ فاضل، م ۱۶۵۷؛ سیستانی، استفتاآت، بخش مبطلات روزه.

۳. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۵۰ و دفتر مراجع.

۱. امام، تحریرالرسالة، گفتار در احکام نماز مسافر، م ۸ و ۱۰؛ سیستانی، استفتاآت، بخش روزه، س ۱۷؛ بهجت، استفتاآت، احکام نماز و روزه مسافر، س ۱۵۱۷.

۲. خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتاآت، س ۶۹۴ و ۷۰۵؛ سیستانی، استفتاآت، بخش نماز مسافر، س ۲۰ و ۴۰ و ۵۰؛ نوری، استفتاآت، ج ۱، س ۱۶۴ و ۱۶۵ و ۱۶۶ و ۱۶۷؛ بهجت، استفتاآت، احکام وطن، س ۱۵۷۰ و ۱۵۷۵ و ۱۵۷۶؛ تبریزی، استفتاآت، س ۴۹۲.

۳. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۸۳.

۴. مکارم، استفتاآت، ج ۱، س ۲۱۷ و ج ۲، س ۲۹۴.

پوست خشکیده لب

● **پرسش ۵۲.** آیا فرو بردن پوست‌هایی که گاهی اوقات از لب جدا می‌شود و خشک است، روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: اگر روزه‌دار عمدا چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه او باطل می‌شود، چه خوردن و آشامیدن آن چیز معمول باشد مثل نان و آب، چه معمول نباشد مثل خاک و پوست خشکیده.^۱

فراموشی روزه

● **پرسش ۵۳.** اگر انسان بر اثر فراموشی در حال روزه چیزی بخورد یا بیاشامد حکم آن چیست؟

همه مراجع: اگر روزه‌دار سهوا چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه‌اش باطل نمی‌شود و فرقی میان واجب و مستحب نیست.^۲

خون لثه

● **پرسش ۵۴.** به جهت بیماری مربوط به لثه، در روز چندین بار از آن خون می‌آید؛ ولی گاهی بدون توجه فرو می‌رود، آیا روزه باطل می‌شود؟

همه مراجع: اگر بدون توجه و اختیار فرو داده شود، روزه صحیح است.^۳

۱. توضیح المسائل، امام، م ۱۵۷۳؛ صافی، م ۱۵۸۲؛ بهجت، م ۱۲۸۱؛ تبریزی، م ۱۵۸۲؛ نوری، م ۱۵۷۰؛ مکارم، م ۱۳۳۶؛ فاضل، م ۱۶۵۱؛ سیستانی، م ۱۵۵۳؛ بهجت، م ۱۲۸۳؛ تبریزی، م ۱۵۸۴؛ صافی، م ۱۵۸۴؛ مکارم، م ۱۳۳۸؛ فاضل، م ۱۶۵۲؛ سیستانی، م ۱۵۵۵؛ نوری، م ۱۵۷۲؛ سیستانی، م ۱۵۷۲؛ استفتاآت، بخش روزه و روزه مستحبی؛ مکارم، م ۱۶۵۲؛ ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۰.
۲. توضیح المسائل، امام، م ۱۵۷۵؛ بهجت، م ۱۲۸۳؛ تبریزی، م ۱۵۸۴؛ صافی، م ۱۵۸۴؛ مکارم، م ۱۳۳۸؛ فاضل، م ۱۶۵۲؛ سیستانی، م ۱۵۵۵؛ نوری، م ۱۵۷۲؛ سیستانی، م ۱۵۷۲؛ استفتاآت، بخش روزه و روزه مستحبی؛ مکارم، م ۱۶۵۲؛ ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۰.
۳. امام، م ۱۵۷۳؛ بهجت، م ۱۲۸۳؛ تبریزی، م ۱۵۸۴؛ صافی، م ۱۵۸۴؛ مکارم، م ۱۳۳۸؛ فاضل، م ۱۶۵۲؛ سیستانی، م ۱۵۵۵؛ نوری، م ۱۵۷۲؛ سیستانی، م ۱۵۷۲؛ استفتاآت، بخش روزه و روزه مستحبی؛ مکارم، م ۱۶۵۲؛ ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۰.
۴. توضیح المسائل، امام، م ۱۵۷۳؛ بهجت، م ۱۲۸۳؛ تبریزی، م ۱۵۸۴؛ صافی، م ۱۵۸۴؛ مکارم، م ۱۳۳۸؛ فاضل، م ۱۶۵۲؛ سیستانی، م ۱۵۵۵؛ نوری، م ۱۵۷۲؛ سیستانی، م ۱۵۷۲؛ استفتاآت، بخش روزه و روزه مستحبی؛ مکارم، م ۱۶۵۲؛ ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۰.

● **پرسش ۵۵.** گاهی از لثه‌هایم خون بیرون می‌آید و با آب دهان مخلوط می‌گردد؛ آیا اگر آن را فرو ببرم، روزه باطل می‌شود؟

همه مراجع (به جز تبریزی، صافی و نوری): اگر خون لثه در آب دهان مستهلک شود، فرو بردن آن روزه را باطل نمی‌کند.^۱

آیات عظام تبریزی و صافی: اگر خون لثه در آب دهان مستهلک شود، بنا بر احتیاط واجب فرو نبرد و بیرون بریزد.^۲

آیه‌الله نوری: فرو بردن آن جایز نیست؛ هرچند در آب دهان مستهلک شود.^۳

غذای لای دندان

● **پرسش ۵۶.** کسی که می‌داند یا احتمال می‌دهد، در روز غذای باقی مانده در لای دندان فرو برده می‌شود، آیا لازم است هنگام سحر خلال یا مسواک کند؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: اگر در حد احتمال باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر بداند در روز چیزی از آن فرو می‌رود، باید دندان خود را خلال یا مسواک کند و اگر انجام ندهد و چیزی از آن فرو رود، روزه‌اش باطل می‌شود و اگر فرو نرود، بنا بر احتیاط واجب، باید قضای آن را به جا آورد.^۴

آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی و فاضل: اگر در حد احتمال باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر بداند در روز چیزی از آن فرو می‌رود، باید دندان

۱. امام، سیستانی، فاضل و مکارم، تعلیقات علی العروة، الفصل الرابع، م ۱؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاآت، ۷۶۳ و دفتر: وحید، بهجت.
۲. تبریزی، م ۱۵۸۴؛ صافی، م ۱۵۸۴؛ مکارم، م ۱۳۳۸؛ فاضل، م ۱۶۵۲؛ سیستانی، م ۱۵۵۵؛ نوری، م ۱۵۷۲؛ سیستانی، م ۱۵۷۲؛ استفتاآت، بخش روزه و روزه مستحبی؛ مکارم، م ۱۶۵۲؛ ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۰.
۳. نوری، م ۱۵۷۲؛ سیستانی، م ۱۵۵۵؛ فاضل، م ۱۶۵۲؛ مکارم، م ۱۳۳۸؛ بهجت، م ۱۲۸۳؛ تبریزی، م ۱۵۸۴؛ صافی، م ۱۵۸۴؛ مکارم، م ۱۳۳۸؛ فاضل، م ۱۶۵۲؛ سیستانی، م ۱۵۵۵؛ نوری، م ۱۵۷۲؛ سیستانی، م ۱۵۷۲؛ استفتاآت، بخش روزه و روزه مستحبی؛ مکارم، م ۱۶۵۲؛ ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۰.
۴. توضیح المسائل، امام، م ۱۵۷۳؛ بهجت، م ۱۲۸۳؛ تبریزی، م ۱۵۸۴؛ صافی، م ۱۵۸۴؛ مکارم، م ۱۳۳۸؛ فاضل، م ۱۶۵۲؛ سیستانی، م ۱۵۵۵؛ نوری، م ۱۵۷۲؛ سیستانی، م ۱۵۷۲؛ استفتاآت، بخش روزه و روزه مستحبی؛ مکارم، م ۱۶۵۲؛ ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۰.

خود را خلال یا مسواک کند و اگر انجام ندهد، روزه اش باطل می شود (هر چند چیزی از آن فرو نرود).^۱

آیه الله مکارم: اگر در حد احتمال باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر بداند در روز چیزی از آن فرو می رود، بنابر احتیاط واجب، باید دندان خود را خلال یا مسواک کند و اگر انجام ندهد و غذا فرو رود، روزه را تمام کند و بعد از ماه رمضان قضا نماید.^۲

آیه الله وحید: اگر در حد احتمال باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر مطمئن باشد در روز چیزی از آن فرو می رود، باید دندان خود را خلال یا مسواک کند و اگر انجام ندهد و چیزی از آن فرو رود، روزه اش باطل می شود.^۳

خوردن سهوی

● **پرسش ۵۷.** اگر شخص روزه دار در اثر فراموشی چیزی بخورد، آیا تذکر دادن به او واجب است؟

همه مراجع: خیر، تذکر دادن به او واجب نیست.^۴

شستن دهان

● **پرسش ۵۸.** شستن دهان با آب یا آب نمک یا دهان شو برای شخص روزه دار چه حکمی دارد؟ همه مراجع: اگر چیزی فرو برده نشود اشکال ندارد.^۵

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۸ و سیستانی، تعلیقات علی العروة، ج ۲، المفطرات، م ۱.

۲. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۸.

۳. وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۶.

۴. دفتر: همه مراجع.

۵. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۳۴۲؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۴۸؛ سیستانی، استفتاءات، بخش روزه، س ۱۲ و ۵۱ و مبطلات روزه، س ۳۲؛ خامنه ای، استفتاءات جدید، س ۳۶۵.

غرغره کردن

● **پرسش ۵۹.** حکم غرغره کردن برای روزه دار چیست؟

همه مراجع: اگر هنگام غرغره کردن، آب از حلق به پایین برود، روزه باطل می شود (هر چند سهوی باشد).^۱

فرو بردن اخلاط

● **پرسش ۶۰.** آیا فرو بردن خلط، روزه را باطل می کند؟

همه مراجع (به جز سیستانی): فرو بردن خلط - چنانچه به فضای دهان نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط واجب آن است که فرو نبرد.^۲

آیه الله سیستانی: فرو بردن خلط - چنانچه به فضای دهان نیامده باشد - اشکال ندارد؛ ولی اگر به فضای دهان برسد، احتیاط مستحب آن است که فرو نبرد.^۳

□ **تبصره.** مرز فضای دهان و حلق، مخرج حرف (خ) می باشد.

● **پرسش ۶۱.** در هنگام نماز یا در کلاس در دهان روزه دار اخلاط سر و سینه جمع شده است اگر فرو دهد که روزه اش است و اگر بخواهد بیرون بریزد باید نماز را قطع کند، وظیفه چیست؟

همه مراجع (به جز سیستانی): اگر بین نماز در دهان روزه دار اخلاط سر و سینه جمع شود باید آن را با دستمال و مانند آن بگیرد یا از دهان خارج کند و اگر نمی تواند،

۱. تبریزی، استفتاءات، س ۶۹۹؛ دفتر: همه مراجع.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۰؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۵۸۸ و دفتر: خامنه ای.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۰.

در دهان نگه دارد و نماز را تمام کند اگر این هم ممکن نباشد باید نماز را قطع کرده و اخلاط را از دهان خارج کند و بعد نماز را بخواند.^۱

آیه الله سیستانی: فرو بردن اخلاط سر و سینه، تا به فضای دهان نرسیده اشکال ندارد، ولی اگر داخل فضای دهان شود، احتیاط مستحب آن است که آن را فرو نبرند و اگر فرو برد روزه را باطل نمی کند^۲

□ **تبصره .** در این مسئله همه مراجع احتیاط واجب دارند و می توان به آیه الله سیستانی رجوع کرد.^۳

روزه دار و دندان پزشکی

● **پرسش ۶۲.** پرکردن دندان در ماه رمضان، چگونه است؟

همه مراجع: پرکردن یا جرم گیری و کشیدن دندان در ماه رمضان، برای پزشکان جایز است و برای شخص روزه دار زمانی جایز است که مطمئن باشد، خون یا آبی که به وسیله دستگاه وارد فضای دهان می شود، فرو نخواهد رفت.^۴

● **پرسش ۶۳.** در ترمیم دندان یا قالب گیری دندان از موادی استفاده می شود که در آب دهان حل می شود و آب دهان مزه آن را می گیرد، حکم آن را در مورد روزه بیان کنید؟

همه مراجع: باید بعد از ترمیم آب دهان را بیرون ریخت ولی آن مقدار که

بعد از بیرون ریختن در دهان باقی می ماند و آب دهان مزه آن را می گیرد چنانچه آن مواد در آب دهان هضم شود اشکال ندارد.^۱

مسواک کردن

● **پرسش ۶۴.** آیا مسواک کردن با خمیر دندان، در حال روزه اشکال دارد؟

همه مراجع: اشکال ندارد؛ ولی باید از فرو رفتن آب دهان جلوگیری شود.^۲

● **پرسش ۶۵.** آیا در هنگام روزه می توان دندان ها را مسواک کرد؟ اگر مسواک مرطوب شده، در اثر تماس با آب دهان مجدداً برای تمیز کردن دندانها به کار رود، چه حکمی دارد؟

آیات عظام امام، فاضل، سیستانی، و مکارم: اگر مسواک را از دهان بیرون آورد و دوباره به دهان ببرد و رطوبت آن را فرو برد، روزه او باطل می شود، مگر آن که رطوبت مسواک در آب دهان به طوری از بین برود که رطوبت خارج به آن گفته نشود.^۳

آیات عظام صافی و نوری: اگر مسواک را از دهان بیرون آورد و دوباره به دهان ببرد و رطوبت آن را فرو برد، روزه او باطل می شود بلکه اگر رطوبت مسواک در آب دهان به طوری از بین برود که رطوبت خارج به آن گفته نشود ولی بداند که در دهان باقی است بنا بر احتیاط لازم نباید آن را فرو برد.^۴

۱. فاضل، *استفتاآت*، ج ۲، س ۳۸۸؛ بهجت، *استفتاآت*، س ۱۳۴۱ و *دفتر مراجع*.

۲. سیستانی، *توضیح المسائل*، م ۱۵۶۰ و *استفتاآت*، بخش روزه.

۳. *توضیح المسائل*، امام، م ۱۵۸۰؛ بهجت، م ۱۲۸۷؛ تبریزی، م ۱۵۸۹؛ فاضل، م ۱۶۵۸؛ نوری، م ۱۵۷۷؛ صافی، م ۱۵۸۹؛ مکارم، م ۱۳۴۱؛ خامنه ای، *اجوبه الاستفتاآت*، س ۷۹۹.

۴. *دفتر:* همه مراجع.

۱. فاضل، *استفتاآت*، ج ۲، س ۳۹۱؛ مکارم، *استفتاآت*، ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۵.

۲. امام، *استفتاآت*، ج ۱، روزه س ۱۱؛ تبریزی، *استفتاآت*، س ۷۱۳؛ فاضل، *جامع المسائل*، ج ۱، س ۵۴۴؛ *العروة الوثقی*، ج ۲، المفطرات، الثاني.

۳. *توضیح المسائل*، امام، م ۱۵۷۳؛ فاضل، م ۱۶۵۱؛ سیستانی، م ۱۵۵۳؛ مکارم، م ۱۳۳۶ و *استفتاآت*، ج ۳، س ۲۹۴.

۴. *توضیح المسائل*، صافی، م ۱۵۸۲ و نوری، م ۱۵۷۰.

نخ دندان

- پرسش ۶۶. حکم استفاده از نخ دندان - که فلوراید و طعم نعنا دارد - در حال روزه چیست؟

همه مراجع: اگر آب دهان را فرو نبرد، اشکال ندارد.^۱

داروی چشمی

- پرسش ۶۷. آیا ریختن دارو به چشم (مانند قطره چشمی)، روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: اگر دارو به حلق نرسد و یا به حلق برسد ولی فرو نبرد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

□ تبصره. به طور کلی ریختن دارو به چشم در صورتی که مزه یا بوی آن به حلق برسد، کراهت دارد.

اشک چشم

- پرسش ۶۸. اگر روزه‌دار هنگام گریه کردن اشک چشمش وارد فضای دهان شود، روزه‌اش باطل می‌شود؟

همه مراجع (به جز نوری): با فرض تحقق آنچه در سؤال ذکر شده، اگر به فضای دهان برسد و در آب دهان مستهلک شود فروبردن آن در حال روزه مانعی ندارد و الا فرو بردن آن جایز نیست.

آیه الله نوری: بنا بر احتیاط لازم، نباید آن را فرو برد.

۱. دفتر: همه مراجع.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۸۰؛ العروة الوثقی، ج ۲، المفطرات، الثانی، م ۵ - ۱.

قطره بینی

- پرسش ۶۹. حکم استفاده از قطره بینی جهت بازکردن مجاری تنفسی و درمان که در بعضی موارد یقیناً وارد حلق می‌گردد، چگونه است؟
- همه مراجع: ریختن قطره در بینی روزه را باطل نمی‌کند مگر این که از طریق بینی وارد حلق شود در این صورت مبطل روزه است.^۱

شیاف درمانی

- پرسش ۷۰. آیا استعمال شیاف‌های معالجه و درمانی و یا شیاف تغذیه مبطل روزه است؟
- همه مراجع (به جز وحید): شیاف‌های معالجه و درمانی مبطل روزه نیست اما بهتر است از شیاف تغذیه و تریاک پرهیز شود.^۲
- آیه الله وحید: بنا بر احتیاط واجب از شیاف‌های درمانی در حال روزه استفاده نشود.

تزریق آمپول در حال روزه

- پرسش ۷۱. حکم تزریق آمپول در حال روزه ماه رمضان چیست؟

آیات عظام امام و بهجت: اگر آمپول جنبه غذایی و تقویتی دارد، بنا بر احتیاط واجب، باید از تزریق آن خودداری کرد؛ ولی اگر جنبه دوائی دارد و یا عضو را بی‌حس می‌کند، تزریق آن اشکال ندارد.^۳

۱. مکارم، استفتاآت، ج ۲، س ۴۲۷؛ سیستانی، توضیح المسائل، م ۱۵۵۶؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۴۳؛ سیستانی، استفتاآت، بخش مبطلات روزه.

۲. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۰۰؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاآت، س ۷۶۶؛ امام، تحریر الوسیله، کتاب روزه گفتار پیرامون آنچه روزه‌دار باید از آن امساک کند، مورد ۹؛ بهجت، جامع المسائل، کتاب صوم فصل دوم مبطلات روزه احقان.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۶؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاآت، س ۷۶۷.

آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی، نوری و وحید: تزریق آمپول، روزه را باطل نمی‌کند؛ خواه جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، یا جنبه دوائی و مانند آن.^۱

آیه‌الله خامنه‌ای: احتیاط واجب آن است که روزه‌دار از آمپول‌های مقوی یا مغذی و هر آمپولی که در رگ تزریق می‌شود خودداری کند، لکن آمپول‌های دارویی اگر تزریق به عضله باشد و نیز آمپول‌هایی که برای بی‌حس کردن به کار می‌رود، مانعی ندارد.^۲

آیه‌الله فاضل: اگر آمپول جنبه‌ غذایی و تقویتی داشته‌باشد، باید از تزریق آن خودداری کرد؛ ولی اگر جنبه دوائی دارد و یا عضو را بی‌حس می‌کند، تزریق آن اشکال ندارد.^۳

آیه‌الله مکارم: تمام انواع آمپول‌های دارویی یا تقویتی که به صورت عضلانی تزریق می‌شوند برای افراد روزه‌دار اشکال ندارد ولی تزریق آمپول‌های وریدی جایز نیست.^۴

تزریق سرم

● پرسش ۷۲. حکم تزریق سرم در حال روزه ماه رمضان چیست؟

آیات عظام امام، تبریزی، خامنه‌ای و وحید: بنابر احتیاط واجب، باید از تزریق سرم خودداری کند؛ خواه جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، یا جنبه دوائی و مانند آن.^۵

آیه‌الله بهجت: تزریق سرم روزه را باطل می‌کند.^۱

آیات عظام سیستانی، صافی و نوری: تزریق سرم روزه را باطل نمی‌کند؛ خواه جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، یا جنبه دوائی و مانند آن.^۲

آیه‌الله فاضل: اگر سرم جنبه غذایی و تقویتی داشته باشد، باید از تزریق آن خودداری کرد؛ ولی اگر جنبه دوائی و مانند آن داشته باشد، تزریق آن اشکال ندارد.^۳

آیه‌الله مکارم: تزریق سرم‌های وریدی برای روزه‌دار جایز نیست.^۴

آندوسکپی

● پرسش ۷۳. آندوسکپی دستگاهی است که داخل معده می‌شود و عکسبرداری می‌کند، بدون این که چیزی داخل معده شود. آیا این عمل روزه را باطل می‌کند؟

آیه‌الله بهجت: روزه را باطل می‌کند.^۵

آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی، صافی، فاضل و مکارم: اندسکوپي کردن مبطل روزه نیست مگر این که همراه ژل و موادی باشد که وارد حلق گردد یا به لوله آن آب دهان بچسبد و بعد از خروج از دهان مجدداً با همان رطوبت وارد حلق شود که در این صورت روزه باطل می‌شود.^۶

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۴.

۲. اجوبه الاستفتاء، س ۷۶۷؛ استفتاءات جدید، س ۳۶۱.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۶.

۴. توضیح المسائل، م ۱۳۳۹.

۵. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۶۷؛ تبریزی، استفتاءات، س ۶۸۱؛ مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۶ و دفتر: امام و وحید.

۱. دفتر: بهجت.

۲. صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۷۳ و دفتر: سیستانی و نوری.

۳. فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۴۳۹.

۴. توضیح المسائل، م ۱۳۳۹.

۵. بهجت، استفتاءات، روزه بیماران و ناتوانان، س ۱۴۲۳.

۶. فاضل، استفتاءات از دفتر استفتاءات، ج ۱، س ۵۵۳؛ سیستانی، استفتاءات، بخش مبطلات روزه، س ۲۵.

اهدای خون

● پرسش ۷۴. اهدای خون از سوی فرد روزه دار، چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر باعث ضعف شود، خون گرفتن مکروه است.^۱

تزریق خون

● پرسش ۷۵. آیا تزریق خون به روزه دار، مبطل روزه است؟

آیات عظام بهجت و مکارم: تزریق خون روزه را باطل می کند و اگر ناچار شدند

تزریق کنند ولی روزه را بگیرند و بعداً قضای آن را هم بگیرند.^۲

آیات عظام خامنه‌ای و فاضل: بنا بر احتیاط واجب روزه دار از تزریق خون خودداری

کند.^۳

آیات عظام صافی و سیستانی و نوری: تزریق خون به روزه دار مبطل روزه نیست.^۴

دود وسیله نقلیه

● پرسش ۷۶. گاهی انسان روزه دار در کنار وسیله نقلیه، قرار می گیرد و دود آن به حلق او

می رسد؛ آیا روزه اش باطل می شود؟

همه مراجع: اگر با این اعتقاد که دود غلیظ به حلقش نمی رسد، در کنار وسیله

نقلیه بایستد و به طور اتفاقی دود به حلق او برسد، روزه اش صحیح است.^۵

دود و بخار

● پرسش ۷۷. تنفس بخار آب در حمام، برای روزه دار چه حکمی دارد؟ آیا انسان

روزه دار می تواند به جاهایی مثل سونا که هوا کاملاً با بخار آب اشباع

شده برود؟

همه مراجع: بخار آب روزه را باطل نمی کند [مگر آنکه در فضای دهان به

صورت آب درآید] و غالباً بخار موجود در حمام غلیظ نیست و اگر بخار موجود

در آنجا غلیظ باشد به احتیاط واجب روزه دار نباید به آنجا برود.^۱

دستگاه بخور

● پرسش ۷۸. آیا استفاده از دستگاه بخور، جهت معالجه روزه را باطل می کند؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: صرف بخار غلیظ روزه را باطل نمی کند [مگر

آنکه در فضای دهان به صورت آب در آید].^۲

آیه الله بهجت: اگر به صورت بخار غلیظ باشد، باید آن را به حلق نرساند و اگر

بخارها در فضای دهان به صورت آب جمع شود، نباید فرو دهد.^۳

آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل، مکارم و وحید: اگر به صورت بخار غلیظ

باشد بنا بر احتیاط واجب باید آن را به حلق نرساند.^۴

□ تبصره. طبق فتوای همه مراجع تقلید، اگر بخارها در فضای دهان به صورت آب جمع

شود، نباید فرو دهد.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۵.

۲. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۳۳۹ و استفتاآت، ج ۲، بخش روزه، س ۴۲۴؛ فاضل، استفتاآت، ج ۲، س ۳۹۳؛ بهجت، استفتاآت، روزه بیماران و ناتوانان، س ۱۴۱۲.

۳. استفتا از دفتر.

۴. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۰۵؛ سیستانی، استفتاآت، بخش روزه، س ۱؛ نوری، استفتاآت، ج ۲، س ۲۵۱.

۵. سیستانی، نوری، تعلیقات علی العروة، ج ۲، المفطرات، السادس؛ امام، مکارم، فاضل و تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ بهجت، وسیلة النجاه، ج ۱، م ۱۱۰۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۱۳؛ دفتر: خامنه‌ای و صافی.

۱. توضیح المسائل، امام، م ۱۶۰۵؛ تبریزی، م ۱۶۱۴؛ فاضل، م ۱۶۷۸؛ نوری، م ۱۶۰۲؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۷۴.

۲. نوری، تعلیقات علی العروة، ج ۲، المفطرات، السادس؛ امام، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ دفتر: خامنه‌ای.

۳. بهجت، وسیلة النجاه، ج ۱، م ۱۱۰۴.

۴. سیستانی، تعلیقات علی العروة، ج ۲، المفطرات، السادس؛ مکارم، فاضل و تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۱۳؛ دفتر: صافی.

گرد و غبار در محیط کار

● پرسش ۷۹. اگر ذرات گرد و غبار در فضای کارگاه پراکنده می‌باشد و دوری از این محیط ممکن

نیست. در ضمن حتی الامکان هم از وسایل جلوگیری‌کننده، مانند ماسک و...

استفاده می‌گردد ولی باز هم گرد و غبار وارد فضای حلق می‌گردد. حکم روزه در

این فضا چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم): اگر غبار غلیظ محسوب نمی‌شود به روزه ضرر نمی‌رساند و اگر غلیظ است فرو بردن آن هنگام روزه موجب باطل شدن روزه است و باید از آن پرهیز نمود، ولی مجرد داخل شدن غبار در دهان و بینی بدون این‌که به حلق برسد، روزه را باطل نمی‌کند.^۱

آیه‌الله مکارم: رساندن غبار غلیظ به حلق هرگاه در حلق تبدیل به گِل شود و فرو رود روزه را باطل می‌کند، در غیر این صورت روزه صحیح است، خواه غبار چیزی باشد که خوردن آن حلال است مانند آرد، یا غبار چیزی که خوردن آن حرام است.^۲

● پرسش ۸۰. آیا رسیدن غبار غلیظ به حلق از طریق بینی روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع (به جز مکارم): اگر غبار غلیظ به حلق برسد روزه را باطل می‌کند و فرقی ندارد که از راه بینی به حلق برسد یا دهان.^۳

آیه‌الله مکارم: رساندن غبار غلیظ به حلق هرگاه در حلق تبدیل به گِل شود و فرو رود روزه را باطل می‌کند، در غیر این صورت روزه صحیح است، خواه غبار

چیزی باشد که خوردن آن حلال است مانند آرد، یا غبار چیزی که خوردن آن حرام است.^۱

کشیدن سیگار

● پرسش ۸۱. حکم کشیدن سیگار و تنباکو در حال روزه چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم): احتیاط واجب آن است که روزه‌دار، از دود سیگار و تنباکو خودداری کند.^۲

آیه‌الله مکارم: کشیدن سیگار اشکال دارد و حرام است.^۳

دود سیگار

● پرسش ۸۲. اگر در جایی بودیم که بعضی‌ها سیگار می‌کشند، آیا دود سیگار پخش شده در

فضای آنجا، روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: اگر دود وارد حلق شما نمی‌شود، روزه صحیح است.^۴

تهوع روزه‌دار

● پرسش ۸۳. اگر روزه‌دار به جهت حالت تهوع، قی کند؛ روزه‌اش چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر بی‌اختیار باشد، اشکال ندارد؛ ولی اگر از روی عمد باشد، روزه را باطل می‌کند.^۵

۱. مکارم، توضیح المسائل، م ۱۳۶۰.

۲. خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۷۶۰؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۱۳ و دفتر: بهجت.

۳. استفتاءات، ج ۲، س ۴۲۹.

۴. توضیح المسائل، امام، م ۱۶۰۵؛ بهجت، م ۱۲۹۷؛ تبریزی، م ۱۶۱۴؛ فاضل، م ۱۶۷۸؛ نوری، م ۱۶۰۲؛ صافی، م ۱۶۱۴؛ سیستانی، م ۱۵۸۶؛ سیستانی، استفتاءات، بخش مبطلات روزه.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۵۴.

۱. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۷۱ و ۷۲؛ امام، استفتاءات، ج ۱، احکام روزه، س ۲۳ و ۲۴؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۸۰۰؛ سیستانی، توضیح المسائل، م ۱۵۸۴.

۲. توضیح المسائل، م ۱۳۶۰.

۳. توضیح المسائل، امام، م ۱۶۰۳؛ بهجت، م ۱۲۹۷؛ تبریزی، م ۱۶۱۲؛ فاضل، م ۱۶۷۷؛ نوری، م ۱۶۰۰؛ صافی، م ۱۶۱۲؛ سیستانی، م ۱۵۸۳؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۶۶.

عطر و شامپو

● **پرسش ۸۴.** آیا استفاده از، شامپو، کرم ویتامینه و رژلب و سرمه در ماه مبارک رمضان

مجاز است؟

همه مراجع: هیچ یک از موارد ذکر شده، روزه را باطل نمی‌کند؛ مگر آن‌که رژلب، وارد دهان شده و فرو داده شود.^۱ ولی در مورد سرمه اگر از موادی باشد که مزه یا بوی آن به حلق برسد مکروه است.^۲

● **پرسش ۸۵.** استعمال عطر برای روزه‌دار، در ماه رمضان چه حکمی دارد؟

همه مراجع: استعمال عطر برای روزه‌دار مستحب است؛ ولی بو کردن گیاهان معطر مکروه است.^۳

□ **تبصره.** آیه‌الله بهجت: اولی ترک بو کردن عطر غلیظ است.^۴

فرو بردن سر در آب

● **پرسش ۸۶.** شستن سر در زیر شیر آب در حال روزه، چه حکمی دارد؟ و اگر آب به اندازه‌ای

زیاد باشد که تمام سر و گردن را فراگیرد آیا روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: شستن سر زیر شیر آب روزه را باطل نمی‌کند و فشار آب اگر چه زیاد باشد حکم ارتماس را ندارد و روزه‌اش صحیح است.^۵

● **پرسش ۸۷.** آیا شنا کردن و فرو بردن سر زیر آب روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع (به جز بهجت، سیستانی و وحید): صرف شنا کردن روزه را باطل نمی‌کند ولی فرو بردن سر زیر آب، بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می‌سازد.^۱

آیات عظام بهجت و وحید: صرف شنا کردن روزه را باطل نمی‌کند ولی فرو بردن سر زیر آب، روزه را باطل می‌سازد.^۲

آیه‌الله سیستانی: به طور کلی فرو بردن سر زیر آب، روزه را باطل نمی‌سازد؛ ولی کراهت شدید دارد.^۳

□ **تبصره.** کسی که برای نجات غریق مجبور است سر را در آب فرو ببرد روزه‌اش اشکال دارد، ولی به عنوان نجات جان مسلمانی این کار واجب است و بعداً روزه را قضا کند.^۴

روژه غواصان

● **پرسش ۸۸.** اگر کسی با به سر گذاشتن کلاه مخصوص (مانند غواص‌ها) در آب فرو رود،

روزه‌اش چه حکمی دارد؟

همه مراجع (به جز سیستانی، صافی و نوری): اگر سر در محفظه‌ای قرار گیرد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۵

آیه‌الله سیستانی: به طور کلی فرو بردن سر زیر آب، روزه را باطل نمی‌سازد.^۶

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸ و دفتر: خامنه‌ای.

۲. بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۱۶.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸.

۴. توضیح المسائل، امام، م ۱۶۰۸ و ۱۶۱۸؛ تبریزی، م ۱۶۲۷؛ فاضل، م ۱۶۹۰؛ نوری، م ۱۶۱۵؛ صافی، م ۱۶۲۷؛ مکارم، م ۱۳۶۷؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۸۰.

۵. وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، المفطرات الخامس؛ بهجت، استفتات، ج ۲، س ۲۸۵۸؛ امام، مکارم، فاضل و نوری، تعلیقات علی العروة، المفطرات، م ۳۱ و دفتر: صافی و خامنه‌ای.

۶. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸.

۱. العروة الوثقی، احکام المفطرات، فصل ۴ و ۵ و نوری، استفتات، ج ۱، س ۲۱۶.

۲. توضیح المسائل، امام م ۱۶۵۷؛ تبریزی، م ۱۶۶۶؛ صافی، م ۱۶۶۶؛ فاضل، م ۱۷۲۹؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۰۳ و ۱۰۴؛ فاضل، استفتات، ج ۲، س ۳۲۹؛ سیستانی، استفتات، بخش مبطلات روزه.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، الفصل الخامس: اللمة الدمشقیة، ج ۲، ص ۱۳۳ و تبریزی، استفتات، ج ۱، س ۶۸۹.

۴. استفتات، احکام روزه، س ۱۴۸۲.

۵. امام، استفتات، ج ۱، احکام روزه، س ۲۰؛ نوری، استفتات، ج ۱، س ۲۱۹ و توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۰۸، ۱۶۰۹، ۱۶۱۰.

آیه الله صافی: اگر فردی با لباس غواصی و کلاه مخصوص که به سرچسبیده نیست و سر در محفظه‌ای قرار می‌گیرد زیر آب رود، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود ولی اگر شخص داخل زیردریایی که شبیه اطاق است و ملاصق بدن نیست زیر آب برود روزه باطل نمی‌شود.^۱

آیه الله نوری: روزه‌اش باطل می‌شود.

● **پرسش ۹۱.** اگر در شب ماه مبارک رمضان بر زن و مرد غسل جنابت واجب شود و قصد داشتند قبل از اذان غسل کنند ولی هر دو پس از اذان صبح بیدار شوند حکم روزه و کفاره و یا قضاء آن چیست؟

همه مراجع: در فرض فوق اگر مطمئن بوده‌اند که قبل طلوع فجر جهت غسل بیدار می‌شوند ولی بیدار نشده‌اند روزه آنها صحیح است^۱

جنابت

● **پرسش ۸۹.** کسی که شب ماه رمضان جنب شده و می‌داند که اگر بخوابد، بعد از اذان صبح بیدار می‌شود، تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم): این شخص باید پیش از خواب غسل کند و اگر بدون غسل بخوابد و بعد از اذان صبح بیدار شود، روزه‌اش باطل است و باید علاوه بر قضای آن، کفاره هم بدهد.^۲

آیه الله مکارم: اگر بدون غسل بخوابد و بعد از اذان صبح بیدار شود، روزه‌اش اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب، بعد از ماه رمضان، آن را قضا کند و کفاره هم بدهد.^۳

جنابت قبل اذان

● **پرسش ۹۲.** شخص جنب که در ماه رمضان قبل از اذان صبح، به آب دسترسی ندارد، وظیفه‌اش چیست؟

همه مراجع: اگر تا پیش از اذان صبح به آب دسترسی ندارد، تیمم بدل از غسل کند و روزه او صحیح است. بعد از اذان در صورت دسترسی به آب، برای نماز صبح غسل کند و در غیر این صورت، با همان تیمم نماز صبح خود را بخواند.^۲

● **پرسش ۹۳.** شخصی در ماه رمضان پیش از اذان صبح محتمل شده و اگر بخواهد غسل کند، وقت برای خوردن سحری باقی نمی‌ماند؛ تکلیف او چیست؟

همه مراجع: اگر می‌تواند بدون خوردن سحری روزه بگیرد، باید غسل کند و اگر بدون آن نمی‌تواند روزه بگیرد و خوف ضرر دارد، سحری بخورد و پیش از اذان تیمم کند.^۳

● **پرسش ۹۰.** در ماه رمضان بعد از اذان صبح، با حالت احتلام بیدار شدم؛ ولی می‌دانم پیش از اذان محتمل شده‌ام، تکلیفم چیست؟

همه مراجع: روزه صحیح است.^۴

۱. توضیح المسائل، امام، م ۱۶۲۷؛ بهجت، م ۱۳۱۱؛ تبریزی، م ۱۶۳۶؛ فاضل، م ۱۶۹۸؛ صافی، م ۱۶۳۶؛ مکارم، م ۱۳۷۷؛ سیستانی، م ۱۵۹۹؛ سیستانی، استفتاآت، بخش مبطلات روزه.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۳ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاآت، س ۲۰۲ و ۲۰۴.

۳. بهجت، استفتاآت، ج ۲، س ۲۸۳۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۴۶؛ تبریزی، استفتاآت، س ۶۸۰؛ دفتر: همه مراجع.

۱. ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۷۸ و ۷۹؛ ضیافت رحمت، س ۲۱.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۳۳.

۳. مکارم: توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۵.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۱.

● پرسش ۹۴. کسی که در تنگی وقت، قبل از اذان صبح در شب‌های ماه رمضان، به جهت

جنابت تیمم کند؛ آیا می‌تواند با آن نماز بخواند، یا باید غسل به جا

آورد؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: بنابر احتیاط واجب، باید برای نماز صبح غسل به جا آورد.^۱

آیات عظام بهجت، تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل، مکارم و وحید: باید برای نماز صبح، غسل به جا آورد.^۲

● پرسش ۹۵. اگر در ماه رمضان، با اعتقاد به این که برای غسل جنابت وقت دارد، مشغول

به غسل شود و وسط غسل بفهمد مقداری از غسل با اذان صبح همراه

شده است، حکم روزه او چیست؟

همه مراجع: روزه او صحیح است.^۳

احتلام روزه‌دار

● پرسش ۹۶. جوانی که عادتش این است که اگر در روز بخوابد، محتلم می‌شود؛ آیا در ماه

رمضان می‌تواند در روز بخوابد؟

همه مراجع: آری، می‌تواند در روز بخوابد؛ هر چند بداند در خواب محتلم می‌شود و روزه او صحیح است.^۴

● پرسش ۹۷. اگر شخصی بعد از نماز صبح، محتلم شود و تا غروب غسل نکند؛ آیا اشکالی به

روزه او وارد می‌شود؟

همه مراجع: خیر، لازم نیست فوری غسل کند و روزه او صحیح است؛ ولی برای نماز باید غسل کند.^۱

جنابت و روزه قضا

● پرسش ۹۸. شخصی می‌خواهد روزه قضا ماه رمضان را بگیرد، بعد از اذان صبح بیدار می‌شود

و خود را محتلم می‌یابد؛ آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: اگر بعد از اذان صبح محتلم شده باشد، می‌تواند روزه بگیرد؛ ولی اگر پیش از اذان صبح محتلم شده، نمی‌تواند آن روز را روزه بگیرد.^۲

آیه‌الله بهجت: روزه آن روز باطل می‌شود.^۳

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: می‌تواند آن روز را روزه بگیرد.^۴

آیات عظام صافی و فاضل: اگر وقت قضا روزه تنگ نیست، باید روز دیگری را روزه بگیرد؛ ولی اگر وقت تنگ است - به عنوان مثال پنج روز قضا به ذمه دارد و پنج روز هم بیشتر به ماه رمضان باقی نمانده است - بنابر احتیاط واجب، باید آن روز را روزه بگیرد و بعد از رمضان هم قضا کند و اگر وقت تنگ نیست، روزه‌اش باطل است و باید روز دیگری را روزه بگیرد.^۵

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۲ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۰.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۵.

۳. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۰۸۹.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۱.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۵.

۱. نوری، توضیح المسائل، م ۷۲۷؛ امام، توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۷۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۷۳۳.

۳. بهجت، استفتاآت، ج ۲، س ۲۸۴۰؛ دفتر: همه مراجع.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۹۸؛ دفتر: خامنه‌ای.

بدون طهارت نماز بخواند، نمازش باطل است.

□ **تبصره ۲.** در هر حال روزه‌هایی که با این حالت گرفته شده است کفاره ندارد.

فراموشی غسل جنابت

● **پرسش ۱۰۰.** اگر در ماه رمضان، غسل جنابت را فراموش کنیم و پس از چند روز یادمان بیاید،

چه تکلیفی داریم؟

همه مراجع: باید نمازها و روزه آن چند روز را قضا کنید؛ ولی کفاره ندارد.^۱

● **پرسش ۱۰۱.** کسی که مدتی روزه گرفته و نماز خوانده است و بعد بفهمد جنب بوده، تکلیف او

چیست؟

همه مراجع: اگر متوجه اصل جنابت نبوده، روزه‌های او صحیح است؛ ولی باید نمازها را قضا کند.^۲

● **پرسش ۱۰۲.** اگر کسی در شب جنب شود؛ ولی غسل را فراموش کند، تا این که در روز متوجه

شود؛ آیا در این صورت نیز روزه‌اش باطل است؟

همه مراجع: آری، در این فرض نیز روزه باطل می‌شود.^۳

□ **تبصره ۳.** هر چند روزه شخص باطل است؛ ولی باید تا غروب از خوردن و آشامیدن و

مانند آن امساک کند.

آیه‌الله مکارم: اگر وقت قضای روزه تنگ نیست، بنابر احتیاط واجب باید روز دیگری را روزه بگیرد؛ ولی اگر وقت تنگ است - به عنوان مثال پنج روز قضا به ذمه دارد و پنج روز هم بیشتر به ماه رمضان باقی نمانده - همان روز را روزه بگیرد و روزه صحیح است.^۱

ندانستن جنابت

● **پرسش ۹۹.** چندین سال با حال جنابت، روزه گرفتم و نماز خواندم؛ در حالی که نمی‌دانستم

جنب باید غسل کند، تکلیف من چیست؟

آیات عظام امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای و وحید: نماز و روزه‌هایی را که در حال جنابت انجام داده‌اید، باید قضا کنید.^۲

آیات عظام سیستانی، صافی و فاضل: اگر در یاد گرفتن مسائل کوتاهی نکرده‌اید، روزه‌ها صحیح است و قضا ندارد؛ ولی نمازهایی را که در حال جنابت خوانده‌اید، در هر حال باید قضا کنید.^۳

آیه‌الله مکارم: روزه‌هایی را که در حال جنابت انجام داده‌اید، بنا بر احتیاط واجب قضا کنید و نمازهایی را که در این حالت خوانده‌اید قضا نمایید.^۴

آیه‌الله نوری: روزه‌ها صحیح است و قضا ندارد؛ ولی نمازهایی را که در حال جنابت خوانده‌اید، باید قضا کنید.^۵

□ **تبصره ۴.** طهارت نسبت به نماز شرط واقعی است؛ از این رو اگر از روی ناآگاهی

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۵.

۲. تبریزی، صراط‌النجاه، ج ۱، س ۱۰۷ و منهاج‌الصالحین، ج ۱، بعد از م ۱۰۰۴؛ وحید، منهاج‌الصالحین، ۲، بعد از م ۱۰۰۴؛ امام، استفتات، ج ۱ روزه، س ۳۱؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتات، س ۱۹۴ و دفتر: بهجت.

۳. سیستانی، منهاج‌الصالحین، ج ۱، بعد از م ۱۰۰۴؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۸؛ دفتر: صافی و وحید.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۵۸.

۵. نوری، استفتات، ج ۲، س ۶۹.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۲.

۲. امام، استفتات، ج ۱، روزه، س ۳۱؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتات، س ۱۹۵؛ نوری، استفتات، ج ۲، س ۶۹؛ تبریزی، صراط‌النجاه، ج ۱، س ۱۰۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۸؛ بهجت، وسیلة‌النجاه، ج ۱، م ۱۰۸۹؛ سیستانی و تبریزی، منهاج‌الصالحین، م ۹۸۵؛ صافی، هدایة‌العباد، ج ۱، م ۱۲۸۲؛ دفتر: وحید، مکارم.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۸۸.

● پرسش ۱۰۳. در شرایطی که نتوان غسل کرد (در روزه مستحب و قضا) آیا می‌شود بعد از اذان صبح غسل کرد؟

همه مراجع: نزدیک اذان صبح برای روزه تیمم کند و بعد از اذان، اگر ضرورت برطرف شد غسل کند و اگر عذر و ضرورت باقی ماند، همان تیمم برای نماز کفایت می‌کند.^۱

تأخیر غسل جنابت

● پرسش ۱۰۴. کسی که پیش از اذان صبح، با حالت احتلام از خواب بیدار می‌شود، آیا می‌تواند تا نزدیک اذان، غسل نکند و تیمم کند؟ آیا روزه او صحیح است؟

همه مراجع (به جز صافی و وحید): اگر غسل را به تأخیر اندازد تا جایی که وقت تنگ شود، گناه کرده است. در این صورت باید پیش از اذان صبح، تیمم کند و روزه او صحیح است.^۲

آیات عظام صافی و وحید: اگر غسل را به تأخیر اندازد تا جایی که وقت تنگ شود، گناه کرده است. در این صورت باید پیش از اذان صبح، تیمم کند و روزه بگیرد و قضای آن را نیز به جا آورد.^۳

آیات عظام تبریزی و سیستانی: کسی که در شب ماه رمضان جنب است، چنانچه عمدأ غسل نکند تا وقت تنگ شود باید تیمم کند و روزه بگیرد و احتیاط مستحب آن است که قضای آن را هم به جا آورد.^۴

● پرسش ۱۰۵. روزه‌داری که به دلیل تنگی وقت، وظیفه‌اش تیمم است اگر با سهل‌انگاری به خیال این که اگر مسواک کند به تیمم هم می‌رسد در حال مسواک زدن، اذان صبح گویند، این سهل‌انگاری حکم عمد پیدا می‌کند یا خیر؟

همه مراجع: اگر سهل‌انگاری کرده است حکم عمد را دارد و علاوه بر قضای روزه، باید ۶۰ روز، روزه یا ۶۰ فقیر را اطعام دهد. اما اگر به دنبال رعایت وقت اذان بوده و به طور غیر عمدی متوجه شود وقت اذان شده و سهل‌انگاری نکرده باشد باید روزه را قضا کند و تا افطار نیز چیزی نخورد و به روزه خود ادامه دهد.^۱

بطلان غسل روزه‌دار

● پرسش ۱۰۶. کسی که نمی‌دانسته شستن کف پا در غسل لازم است، مدتی به این ترتیب غسل می‌کرده؛ نسبت به نماز و روزه‌های گذشته چه تکلیفی دارد؟

همه مراجع: اگر می‌داند که آب به کف پا نمی‌رسیده، باید نمازهایی را که خوانده، قضا کند؛ ولی روزه‌ها قضا ندارد.^۲

● پرسش ۱۰۷. مدتی غسل‌های خود را نادرست انجام می‌دادم و با آن روزه می‌گرفتم و نماز می‌خواندم، آیا باید روزه‌ها و نمازها را قضا کنم؟

همه مراجع: روزه‌ها قضا ندارد؛ ولی نمازها را باید قضا کنید.^۳

۱. نوری، استفتاآت، ج ۱، س ۲۰۸ و دفتر مراجع.

۲. امام، استفتاآت، ج ۱، س ۱۰۱؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۰؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۱۰۸؛ نوری، استفتاآت، ج ۲، س ۶۹؛ تبریزی، استفتاآت، س ۶۸۲ و دفتر: سیستانی، بهجت، مکارم و وحید.

۳. امام، استفتاآت، ج ۱، روزه، س ۱۰۱؛ تبریزی، استفتاآت، س ۶۸۲؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاآت، س ۱۹۸؛ دفتر: همه مراجع.

۱. سیستانی، استفتاآت، بخش غسل و دفتر مراجع.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۱، مکارم، توضیح المسائل، م ۱۳۷۱؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۶۱۸.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۲۹ و ۱۶۲۱.

۴. تبریزی، استفتاآت، س ۶۸۷؛ سیستانی، توضیح المسائل، م ۱۶۳۰.

استمنا

● پرسش ۱۰۸. استمنا چیست؟

همه مراجع: استمنا آن است که انسان با خود یا دیگری کاری کند که از او، منی بیرون آید. این عمل حرام است و در صورت خروج منی، غسل جنابت بر او واجب می شود.^۱

استمنای روزه دار

● پرسش ۱۰۹. اگر کسی به عمد روزه خود را در ماه مبارک رمضان، به وسیله استمنا باطل کند، چه حکمی دارد؟

همه مراجع (به جز خامنه ای، سیستانی و صافی): علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب، باید «کفاره جمع» (۶۰ روز روزه و اطعام ۶۰ فقیر) بپردازد.^۲
آیات عظام خامنه ای و سیستانی: علاوه بر قضا، کفاره دارد و بنابر احتیاط مستحب، کفاره جمع (۶۰ روز روزه و اطعام ۶۰ فقیر) بپردازد.^۳
آیه الله صافی: علاوه بر قضا، باید کفاره جمع (۶۰ روز روزه و اطعام ۶۰ فقیر) بپردازد.^۴

● پرسش ۱۱۰. کسی که به حرمت استمنا در ماه رمضان آگاهی داشته؛ ولی نمی دانسته روزه را باطل می کند، تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز سیستانی، خامنه ای و مکارم): در فرض یاد شده، باید روزه هایی که

در آن استمنا کرده، قضا کند و کفاره هم بدهد.^۱

آیه الله سیستانی: پرداخت کفاره واجب نیست و اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی داده است، قضای روزه ها نیز واجب نیست.^۲
آیه الله خامنه ای: در فرض یاد شده، تنها قضای روزه ها واجب است.^۳
آیه الله مکارم: در فرض یاد شده، بنابر احتیاط واجب روزه هایی که در آن استمنا کرده، قضا کند و کفاره هم بدهد.^۴

خودارضایی

● پرسش ۱۱۱. کسی که بدون قصد بیرون آمدن منی در ماه رمضان، با خودش بازی کند و ناخود آگاه منی از او خارج شود؛ آیا روزه اش باطل می شود؟
همه مراجع: اگر احتمال می داده که با این کار منی از او بیرون می آید، روزه اش باطل می شود.^۵

استمنا هنگام بلوغ

● پرسش ۱۱۲. در جوانی گاهی در ماه رمضان استمنا می کردم؛ ولی به هیچ وجه از حرمت آن آگاهی نداشتم و نیز نمی دانستم که روزه را باطل می کند، تکلیف من چیست؟
آیات عظام امام، صافی و نوری: اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی داده اید، کفاره واجب نیست؛ ولی بنابر احتیاط واجب، باید روزه هایی را که

۱. تبریزی، وحید، منهاج الصالحین، کفاره الصوم، تنمیه؛ امام، فاضل، نوری، تعلیقات علی العروة، الفصل الثالث، السادس؛ دفتر: خامنه ای، صافی و بهجت.

۲. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کفاره الصوم، تنمیه.

۳. اجوبة الاستفتاءات، س ۷۷۳ و دفتر استفتاءات.

۴. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۵۸، ۱۶۵۹؛ تعلیقات علی العروة، الفصل الثالث و السادس.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۳؛ العروة الوثقی، ج ۲، المفطرات، الرابع.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۷۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۸۰ و دفتر: خامنه ای.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۵؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۶۶۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۷۳.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۵؛ خامنه ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۷۸۵.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۵.

در آنها استمنا کرده‌اید، قضا کنید.^۱

آیات عظام بهجت، خامنه‌ای و فاضل: اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی‌داده‌اید، کفّاره واجب نیست؛ ولی باید روزه‌هایی را که در آنها استمنا کرده‌اید، قضا کنید.^۲

آیات عظام تبریزی و وحید: باید روزه‌هایی را که در آنها استمنا کرده‌اید، قضا کنید؛ ولی کفّاره واجب نیست.^۳

آیه‌الله سیستانی: پرداخت کفّاره واجب نیست و اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی‌داده‌اید، قضای روزه‌ها نیز واجب نیست.^۴

آیه‌الله مکارم: بنابر احتیاط واجب باید روزه‌هایی را که در آنها استمنا کرده‌اید، قضا کنید؛ ولی کفّاره واجب نیست.^۵

● **پرسش ۱۱۳.** اگر با قصد خروج منی، خودارضایی کند؛ در صورتی که به حد خروج منی نرسد، آیا روزه را باطل می‌کند؟

آیات عظام امام و فاضل: خیر، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۶

آیات عظام بهجت، خامنه‌ای، صافی، مکارم و نوری: اگر به قصد بیرون آمدن منی، خودارضایی کند، روزه‌اش باطل می‌شود؛ هر چند منی از او بیرون نیاید.^۷

۱. امام، *تحریر الوسیله*، ج ۱، فیما یجیب الامساک فیه، م ۱۸، فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ صافی، *هدایة العباد*، ج ۱، م ۱۳۱۱، ۱۳۱۸؛ نوری، *تعلیقات علی العروة*، الفصل الثالث، السادس.

۲. بهجت، *وسيلة النجاة*، ج ۱، م ۱۱۰۹، ۱۱۱۷؛ فاضل، *تعلیقات علی العروة*، الفصل الثالث و السادس؛ خامنه‌ای، *اجوبة الاستفتاءات*، س ۸۱۷.

۳. تبریزی، وحید: *منهاج الصالحین*، کفارة الصوم، تتمیم.

۴. سیستانی، *منهاج الصالحین*، ج ۱، کفارة الصوم، تتمیم.

۵. مکارم، *توضیح المسائل*، مراجع، م ۱۶۵۸.

۶. توضیح المسائل، مراجع، م ۱۵۹۴؛ خامنه‌ای، *اجوبة الاستفتاءات*، س ۷۸۵.

۷. توضیح المسائل، مراجع، م ۱۵۹۴؛ دفتر: بهجت.

آیه‌الله تبریزی: اگر به قصد بیرون آمدن منی، خودارضایی کند - هر چند منی از او بیرون نیاید - باید روزه را تمام کند و بعد از ماه رمضان قضا نماید.^۱

آیات عظام سیستانی و وحید: اگر به قصد بیرون آمدن منی خودارضایی کند - هر چند منی از او بیرون نیاید - بنابر احتیاط واجب، روزه را تمام کند و بعد از ماه رمضان قضا نماید.^۲

فکر شهوانی

● **پرسش ۱۱۴.** اگر در ماه رمضان، فکر و خیال شهوانی باعث حرکت منی شود؛ ولی از بیرون آمدن آن جلوگیری گردد، روزه باطل است؟

همه مراجع (به جز امام، خامنه‌ای و فاضل): اگر با این کار قصد بیرون آمدن منی را نداشته باشد، روزه باطل نمی‌شود.^۳

آیات عظام امام، خامنه‌ای و فاضل: تا هنگامی که منی از او خارج نشود، روزه باطل نمی‌شود.^۴

نگاه به نامحرم

● **پرسش ۱۱۵.** اگر روزه‌دار به نامحرم نگاه کند، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟

همه مراجع: خیر، روزه‌اش صحیح است.^۵

□ **تبصره.** این عمل از ثواب و ارزش روزه می‌کاهد؛ از این رو بایسته است چشم، گوش، زبان، قلب و همه اعضا، از ارتکاب خلاف و گناه حفظ شوند.

۱. توضیح المسائل، مراجع، م ۱۵۹۴.

۲. سیستانی، توضیح المسائل، مراجع، م ۱۵۹۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۲.

۳. توضیح المسائل، مراجع، م ۱۵۹۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۲ و دفتر: بهجت.

۴. توضیح المسائل، مراجع، م ۱۵۹۴؛ خامنه‌ای، *اجوبة الاستفتاءات*، س ۷۸۵.

۵. دفتر: همه مراجع.

● ملاعبه با همسر

● پرسش ۱۱۹. ترشحات معمولی که از بانوان روزه‌دار، هنگام ملاعبه با همسرشان خارج

می‌شود، چه حکمی دارد؟ آیا روزه‌شان باطل می‌شود؟

همه مراجع: ترشحات مزبور پاک است و روزه را باطل نمی‌کند.^۱

● پرسش ۱۲۰. آیا ملاعبه با همسر در ماه رمضان جایز است؟

همه مراجع: اگر بدون قصد بیرون آمدن منی، با همسر خود ملاعبه کند

– چنانچه اطمینان دارد منی از او خارج نمی‌شود – اشکال ندارد و روزه

هر دو صحیح است؛ هر چند به طور اتفاق از او منی بیرون آید.^۲

روابط زناشویی

● پرسش ۱۲۱. مردی که نمی‌تواند روزه بگیرد، آیا می‌تواند با همسر روزه‌دار خود نزدیکی

کند؟

همه مراجع: خیر، جایز نیست.^۳

● پرسش ۱۲۲. آیا در حال روزه نزدیکی از پشت با همسر، روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع (به جز مکارم): آری، روزه را باطل می‌کند.^۴

آیه‌الله مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه را باطل می‌کند.^۵

● پرسش ۱۱۶. اگر در ماه رمضان با دختر نامحرم همراه باشیم و رابطه فقط در حد صحبت کردن

باشد روزه باطل می‌شود یا نه؟

همه مراجع: اگر ترس از وقوع در حرام باشد جایز نیست، ولی روزه صحیح است.

گفت و گوی تلفنی

● پرسش ۱۱۷. اگر در ماه رمضان با گفت و گوی تلفنی یا حضوری از مرد منی خارج شود،

آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟

همه مراجع: اگر به قصد خروج منی گفت و گو نشده و عادتاً با گفت و گو منی

خارج نمی‌شده و بی‌اختیار و به طور اتفاقی منی از او بیرون آید، روزه‌اش باطل

نیست.^۱

فیلم مبتذل

● پرسش ۱۱۸. حکم مشاهده فیلم‌های مبتذل و یا صحنه‌های ناخواسته در اینترنت در ماه

رمضان چیست؟ آیا روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: نگاه به فیلم‌های مبتذل و شهوت برانگیز، حرام است؛ خواه در

ماه رمضان باشد یا غیر آن و اگر احتمال می‌دهد با نگاه به این نوع فیلم‌ها، منی از

او خارج می‌شود – چنانچه منی بیرون بیاید – روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره

بر عهده او خواهد بود.^۲

۱. توضیح المسائل، امام، م ۱۵۸۹ و ۱۵۹۵؛ بهجت، م ۱۲۹۵؛ تبریزی، م ۱۵۹۸؛ فاضل، م ۱۶۶۴؛ نوری، م ۱۵۸۶؛ صافی، م ۱۵۹۸؛ مکارم، م ۱۳۴۷؛ سیستانی، م ۱۵۶۹؛ سیستانی، استفتاءات، بخش مبطلات روزه.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۳؛ العروة الوثقی، ج ۲، المفطرات، الرابع: خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، م ۷۹۳؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۲، م ۱۷۱۷ و ۱۶۰۵؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، م ۱۷۲۹ و ۱۷۳۱؛ مکارم، استفتاءات، ج ۱، م ۷۷۸ و ۷۸۲؛ سیستانی، sistani.org، (فیلم)، م ۴؛ تبریزی، استفتاءات، م ۱۶۰۳ و ۱۶۰۵ و صراط النجاة، ج ۵، م ۱۱۲۹. دفتر: نوری، امام، بهجت و وحید.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، مستحبات غسل الجنابه، م ۶.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۹۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۰۳ و دفتر: خامنه‌ای و بهجت.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۸۳؛ وحید، توضیح المسائل، ۱۶۹۱.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، المفطرات، الثالث.

۵. مکارم، تعلیقات علی العروة، المفطرات، الثالث.

● **پرسش ۱۲۳.** اگر زن و شوهر در حال روزه نزدیکی کنند - در حالی که نمی‌دانند این کار روزه را باطل می‌کند - تکلیف چیست؟

آیات عظام امام، صافی و نوری؛ اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی‌دادند، کفارّه واجب نیست؛ ولی بنابر احتیاط واجب، باید روزه‌ها را قضا کنند.^۱

آیات عظام بهجت، خامنه‌ای و فاضل؛ اگر جهل به حدی باشد که احتمال باطل شدن روزه را نمی‌دادند، کفارّه واجب نیست؛ ولی باید روزه‌ها را قضا کنند.^۲

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید؛ باید روزه‌ها را قضا کنند؛ ولی کفارّه واجب نیست.^۳

آیه‌الله مکارم؛ بنابر احتیاط واجب، باید روزه‌ها را قضا کنند؛ ولی کفارّه واجب نیست.^۴

ماه غسل

● **پرسش ۱۲۴.** دختر و پسری که تازه عروسی کرده و در ماه رمضان برای ماه غسل مسافرت می‌کنند؛ آیا نزدیکی آنان در روز حرام است؟

همه مراجع: اگر قصد ماندن ده روز نکنند، آمیزش در ماه رمضان حرام نیست؛ ولی کراهت دارد.^۵

۱. امام، *تحریر الوسیله*، ج ۱، فیما یجیب الامساک فیه، م ۱۸، فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ صافی، *مدایة العباد*، ج ۱، م ۱۳۱۱، ۱۳۱۸؛ نوری، *تعلیقات علی العروة*، الفصل الثالث، السادس.

۲. بهجت، *وسيلة النجاة*، ج ۱، م ۱۱۰۹، ۱۱۱۷؛ فاضل، *تعلیقات علی العروة*، الفصل الثالث، السادس؛ خامنه‌ای، *اجوبة الاستفتاءات*، س ۸۱۷.

۳. تبریزی، سیستانی و وحید، *منهاج الصالحین*، کفارة الصوم، تتمیم.

۴. مکارم، *توضیح المسائل مراجع*، م ۱۶۵۸.

۵. *العروة الوثقی*، ج ۲، فصل فی شرائط وجوب الصوم، م ۶.

معاینه زن

● **پرسش ۱۲۵.** آیا معاینه زن حامله در حال روزه، توسط پزشک زنان - که ناچار باید دست را داخل رحم کند - روزه را باطل می‌کند؟ آیا موجب غسل نمی‌شود؟

همه مراجع: خیر، روزه را باطل نمی‌کند و موجب غسل نمی‌شود.^۱

دروغ روزه‌دار

● **پرسش ۱۲۶.** چه نوع دروغی روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع (به جز بهجت، سیستانی و مکارم): دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام ﷺ، امامان و بنابر احتیاط واجب پیامبران، جانشینان آنان و حضرت زهرا علیها السلام.

آیه‌الله بهجت: دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام ﷺ، امامان، پیامبران، جانشینان آنان و حضرت زهرا علیها السلام.

آیه‌الله سیستانی: بنابر احتیاط واجب، دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام و امامان علیهم السلام.

آیه‌الله مکارم: بنابر احتیاط واجب، دروغ بستن به خدا، پیامبر اسلام ﷺ، امامان، پیامبران، جانشینان آنان و حضرت زهرا علیها السلام.

نسبت دروغ به پیامبر ﷺ

● **پرسش ۱۲۷.** اگر کسی با کتابت، دروغی را به نبی اکرم ﷺ یا امامان علیهم السلام نسبت بدهد، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟

همه مراجع: آری، روزه‌اش باطل می‌شود؛ هر چند با نوشتار باشد.^۲

۱. *العروة الوثقی*، ج ۲، المفطرات، م ۸.

۲. *العروة الوثقی*، ج ۲، المفطرات، الخامس.

غلط خواندن قرآن

● **پرسش ۱۲۸.** اگر در ماه رمضان آیه قرآن یا حدیث را به طور سهوی غلط بخواند، تکلیف

روزه‌اش چیست؟

همه مراجع: روزه‌اش باطل نمی‌شود؛ ولی سعی کند قرآن یا حدیث را درست

بخواند.^۱

روزه نزول‌خوار

● **پرسش ۱۲۹.** کسی که نزول خوار است آیا نماز و روزه او صحیح می‌باشد؟

همه مراجع: اگر نماز و روزه واجد شرائط معتبر باشد صحیح است و قضای این

اعمال لازم نیست و نسبت به دیگر گناهان باید توبه کند.^۲

امر به معروف روزه‌خواری

● **پرسش ۱۳۰.** اگر دیده شود شخصی به طور آشکار روزه‌خواری می‌کند، آیا امر به معروف

واجب است؟

همه مراجع: امر به معروف و نهی از منکر در صورت تحقق شرایط آن واجب

است.^۳

روزه خواری مجاز

روزه بیمار

● **پرسش ۱۳۱.** اگر گرفتن روزه باعث شود بیماری دیرتر بهبود یابد، تکلیف چیست؟

همه مراجع: نباید روزه بگیرد.^۱

● **پرسش ۱۳۲.** اگر بیمار با اعتقاد به این‌که روزه برایش ضرر دارد، روزه بگیرد؛

حکم چیست؟

همه مراجع: اگر روزه بگیرد، صحیح نیست و باید پس از ماه رمضان آن را

قضا کند.^۲

زخم معده

● **پرسش ۱۳۳.** کسی که می‌داند یا احتمال قوی می‌دهد که اگر روزه بگیرد، به زخم معده یا

سنگ مثانه دچار می‌شود؛ آیا روزه بر او واجب است؟

همه مراجع: اگر احتمال عقلایی می‌دهد، روزه بر او واجب نیست.^۳

۱. *العروة الوثقی*، ج ۲، المفطرات، الخامس.

۲. سیستانی، *استفتاآت*، بخش نماز و دفتر مراجع.

۳. *توضیح المسائل*، امام، م ۲۷۸۶؛ فاضل، م ۲۱۱۹؛ بهجت، م ۱۶۰۸؛ مکارم، م ۲۴۱۴؛ نوری، م ۲۷۸۹؛ صافی، م ۲۸۶۰؛ خامنه‌ای، *اجوبه الاستفتاآت*، س ۱۰۵۷ و ۱۰۶۰؛ تبریزی، *استفتاآت*، س ۷۰۲.

۱. *العروة الوثقی*، ج ۲، شرایط صحة الصوم، السادس.

۲. همان.

۳. *توضیح المسائل مراجع*، م ۱۷۴۳، ۱۷۴۴؛ وحید، *توضیح المسائل*، م ۱۷۵۱، ۱۷۵۲؛ خامنه‌ای، *اجوبه الاستفتاآت*، س ۷۴۶.

روزه بیمار کلیوی

● پرسش ۱۳۴. کسی که ناراحتی کلیه دارد و باید برای جلوگیری از آن در طول روز، چندین بار

از آب و مایعات استفاده کند، حکم روزه او چه می‌شود؟

● همه مراجع: اگر برای جلوگیری از بیماری کلیه، نیاز به نوشیدن آب یا سایر مایعات در طول روز باشد، روزه گرفتن بر او واجب نیست.^۱

روزه بیمار آسمی

● پرسش ۱۳۵. کسی که به نفس تنگی شدید مبتلا شده و در روز باید از اسپری استفاده کند،

تکلیف روزه او چیست؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، فاضل، مکارم و نوری: با توجه به این که داروی یاد شده، خوردن و آشامیدن بر آن صدق نمی‌کند، روزه را باطل نمی‌کند.^۲

آیه‌الله بهجت: اگر به صورت گاز رقیق باشد، اشکال ندارد و روزه صحیح است.^۳

آیات عظام تبریزی و وحید: اگر قبل از رسیدن به حلق به صورت هوا در بیاید، روزه را باطل نمی‌کند.^۴

آیه‌الله سیستانی: اسپری که برای تنگی نفس استعمال می‌شود اگر دارو را

فقط وارد ریه کند روزه را باطل نمی‌کند و اگر موادی از آن وارد معده می‌شود، روزه را باطل می‌کند.^۱

آیه‌الله صافی: اگر موادی وارد ریه می‌شود، روزه اشکال پیدا می‌کند و اگر گرفتن روزه بدون استفاده از آن، زحمت و مشقت دارد و در طول سال باید از اسپری استفاده کند، در ماه رمضان روزه بگیرد و بنابر احتیاط واجب برای هر روز یک مد طعام هم به فقیر بدهد و قضا ندارد.^۲

بیماران اعصاب

● پرسش ۱۳۶. به نظر پزشکان افرادی که داروهای اعصاب مصرف می‌کنند نباید گرسنه بمانند؛

در این صورت تکلیف روزه چیست؟

● همه مراجع: اگر روزه برای آنان ضرر دارد نباید روزه بگیرند.^۳

تنفس مصنوعی

● پرسش ۱۳۷. آیا تنفس مصنوعی روزه را باطل می‌کند؟

● همه مراجع: اگر تنفس مصنوعی از طریق بازدم و هوای اکسیژن باشد روزه صحیح است.^۴

□ تبصره. اگر تنفس مصنوعی به همراه گاز باشد، حکم آن مانند اسپری تنگی نفس است.

۱. سیستانی، توضیح المسائل جدید، م ۱۵۵۶ و سایت استفتاآت.

۲. دفتر.

۳. توضیح المسائل، امام، م ۱۷۴۳؛ تبریزی، م ۱۷۵۲؛ فاضل، م ۱۸۱۳؛ نوری، م ۱۷۳۹؛ صافی، م ۱۷۵۲؛ سیستانی، م ۱۷۱۲؛ تبریزی، استفتاآت، س ۶۵۳.

۴. سیستانی، استفتاآت، بخش مبطلات روزه: بهجت، استفتاآت، روزه بیماران و ناتوانان، س ۱۴۱۸؛ خامنه‌ای، استفتاآت جدید، س ۳۵۲.

۱. خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتاآت، س ۷۵۶؛ تبریزی، استفتاآت، س ۶۴۶؛ صافی، جامع‌لاحکام، ج ۴۸۵، ۱: دفتر. همه مراجع.

۲. امام، استفتاآت، ج ۱، روزه، س ۶؛ فاضل، جامع‌المسائل، ج ۱، س ۵۵۱؛ مکارم، استفتاآت، ج ۱، س ۲۸۵؛ نوری، استفتاآت، ج ۱، س ۲۱۲.

۳. استفتاآت، ج ۲، س ۲۸۸۰.

۴. تبریزی، استفتاآت، س ۷۱۱؛ دفتر: وحید.

ضعف چشم

● پرسش ۱۳۸. چشم من ضعیف است و می‌ترسم روزه برایم ضرر داشته باشد، تکلیف من چیست؟

همه مراجع: اگر خوف ضرر عقلایی باشد، روزه بر شما واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد بیماری ادامه یافت، قضا هم واجب نیست. تنها برای هر روز ۷۵۰ گرم گندم، یا جو، یا آرد و... به عنوان کفّاره به فقیر بدهید.^۱

ضعف بدن

● پرسش ۱۳۹. به علت درس خواندن و امتحانات، ضعف و سستی بر من غالب می‌شود؛ آیا می‌توانم روزه‌ها را بخورم؟

همه مراجع: این گونه ضعف و سستی‌ها تا حدودی لازمه روزه است و برای نوع افراد پیش می‌آید و به جهت آن نمی‌توان روزه را خورد.

□ تبصره. انسان می‌تواند در این شرایط به مسافرت برود (حداقل ۲۲/۵ کیلومتر) و روزه خود را بخورد و به وطن برگردد. در این صورت لازم نیست تا مغرب از خوردن و آشامیدن خودداری کند و بعد از ماه رمضان، قضای آن را به جا آورد و کفّاره هم ندارد.

خوردن دارو

● پرسش ۱۴۰. بیماری که در طول روز تنها به خوردن چند قرص نیاز دارد، در حالی که گرفتن روزه برایش ضرر ندارد؛ آیا خوردن چند قرص روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: آری، روزه او باطل می‌شود.^۲

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۳ و ۱۷۴۴.

۲. دفتر: همه مراجع.

معیار ضرر در روزه

● پرسش ۱۴۱. آیا احتمال ضرر، مجوز ترک روزه می‌شود، یا اطمینان به ضرر لازم است؟ میزان در مقدار ضرر چیست؟

همه مراجع (به جز تبریزی، سیستانی و وحید): آنچه که باعث افطار روزه می‌شود، خوف ضرری است که منشأ عقلایی داشته باشد و میزان در مقدار آن، عرف عقلا است؛ به گونه‌ای که اثر مترتب بر روزه را ضرر بدانند.^۱
آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: آنچه که باعث افطار روزه می‌شود، خوف ضرری است که منشأ عقلایی داشته باشد و مقدار ضرر، باید قابل توجه باشد.^۲

نظر پزشک

● پرسش ۱۴۲. ملاک در ضرر، تشخیص پزشک است یا تشخیص خود شخص؟

همه مراجع: تشخیص خود بیمار ملاک است. البته اگر پزشک بیماری را از روزه گرفتن منع کند ولی خود شخص می‌داند که روزه برایش ضرر ندارد باید روزه بگیرد.^۳ همین اندازه که ترس نسبت به ضرر، عقلایی باشد، کافی است. خوف ضرر گاهی از قول متخصص و زمانی از تجربه مریض‌های مشابه و گاهی از تجربه خود انسان، به دست می‌آید.^۴

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳، ۱۷۴۴.

۲. تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، شرایط صحة الصوم، م ۱۰۲۹.

۳. امام، استفتاءات، بخش روزه، س ۴۱؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۷۵۴؛ نوری، استفتاءات، ج ۱، س ۲۰۷؛ مکارم، استفتاءات، ج ۳، س ۳۰۰؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۱۶؛ توضیح المسائل، امام، م ۱۷۴۳؛ تبریزی، م ۱۷۵۲؛ فاضل، م ۱۸۱۳؛ نوری، م ۱۷۳۹؛ صافی، م ۱۷۵۲؛ سیستانی، م ۱۷۱۲.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳ و ۱۷۴۴؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۷۵۳؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۵۱ و ۱۷۵۲.

اختلاف نظر پزشکان

● پرسش ۱۴۳. اگر پزشکان در مورد روزه گرفتن بیماری اختلاف نظر داشته باشند، وظیفه

چیست؟

همه مراجع: به علم رسیدن یا حصول خوف و ترس عقلایی از ضرر روزه، وظیفه‌ی خود مکلف است؛ هر چند سببش نظر دکتر باشد.

● پرسش ۱۴۴. اگر انسان شک داشته باشد که روزه برایش ضرر دارد یا نه؛ ولی پزشک، او را

از گرفتن روزه منع می‌کند، تکلیف چیست؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، صافی، فاضل و نوری: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، نباید روزه بگیرد.^۱

آیات عظام بهجت و سیستانی: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، می‌تواند روزه نگیرد.^۲

آیات عظام تبریزی و وحید: در فرض یاد شده اگر پزشک، متخصص و مورد اعتماد باشد، باید به گفته‌اش عمل کند.^۳

آیه‌الله مکارم: اگر از گفته پزشک برای او ترس پیدا شود و احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، نباید روزه بگیرد، و اگر با تجربه خودش در یافته که ضرر ندارد، باید روزه بگیرد. در صورت شک، می‌تواند یکی دو روز را تجربه کند و بعد طبق دستور بالا عمل نماید.^۴

احتمال مریضی

● پرسش ۱۴۵. اگر فردی به خاطر عذری قوی، پنجاه درصد احتمال دهد که روزه بر او واجب

نیست و به همین دلیل روزه نگیرد، ولی بعداً معلوم شود که روزه بر او واجب

بوده، از جهت قضا و کفاره چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر افطار عمدی روزه ماه مبارک رمضان به مجرد احتمال عدم وجوب روزه بر وی باشد، در فرض سؤال علاوه بر قضا، کفاره هم بر او واجب است. اما اگر افطار به علت ترس از ضرر باشد و ترس هم منشأ عقلانی داشته باشد، کفاره واجب نیست، ولی قضا بر او واجب است.^۱

مصرف دارو

● پرسش ۱۴۶. وظیفه انسان بیماری که در طول روز باید دارو مصرف کند چیست؟

همه مراجع: نباید روزه بگیرند.^۲

زن باردار

● پرسش ۱۴۷. زن بارداری که نتوانسته روزه بگیرد، تکلیفش چیست؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: اگر روزه برای جنین ضرر داشته است، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و اگر برای خودش ضرر داشته، بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند.^۳

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳، ۱۷۴۴؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۵۵.

۲. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۳۲؛ بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳.

۳. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۳۲.

۴. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۴؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۳۵؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۲۲.

۲. امام، استفتاءات، بخش روزه، س ۶۴؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۷۵۶ و استفتاءات جدید، س ۳۶۰ و ۳۷۴؛

تبریزی، استفتاءات، س ۶۵۳؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۱۴؛ مکارم، استفتاءات، ج ۳، س ۳۰۲.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸؛ دفتر: خامنه‌ای.

آیات عظام بهجت، سیستانی و فاضل: افزون بر قضای روزه‌ها، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد؛ خواه روزه برای جنین ضرر داشته باشد، یا برای خودش.^۱

آیات عظام تبریزی، مکارم و وحید: اگر روزه برای جنین ضرر داشته است، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و اگر برای خودش ضرر داشته، پرداخت کفّاره واجب نیست و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند.^۲

آیه‌الله صافی: اگر روزه برای جنین ضرر داشته است، بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و اگر برای خودش ضرر داشته، پرداخت کفّاره واجب نیست و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند.^۳

● پرسش ۱۴۸. روزه گرفتن برای زن باردار - که نمی‌داند روزه برای جنین ضرر دارد - چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر بر اثر روزه، خوف ضرر بر جنین داشته باشد، نباید روزه بگیرد.^۴

● پرسش ۱۴۹. زن بارداری که به جهت حمل و شیردهی نتوانسته روزه ماه رمضان و قضای آن را تا سال بعد بگیرد؛ آیا تکلیف قضا از او ساقط می‌شود و حکم مریض را دارد؟
همه مراجع: خیر، هر زمان توانایی پیدا کرد، باید روزه‌ها را قضا کند و حکم مریض را ندارد.^۵

روزه زن شیرده

● پرسش ۱۵۰. تکلیف زنی که شیر می‌دهد، چیست؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و در صورت اول باید برای هر روز، یک مد طعام به فقیر بدهد و در فرض دوم این امر احتیاط واجب است و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند.^۱

آیات عظام بهجت، سیستانی و فاضل: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند.^۲

آیات عظام تبریزی، صافی، مکارم و وحید: اگر گرفتن روزه باعث کمی شیر او و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد؛ روزه برای او واجب نیست و در صورت اول باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و در هر حال روزه‌ها را باید قضا کند.^۳

جلوگیری از عادت ماهیانه

● پرسش ۱۵۱. اگر در ایام عادت، از قرص یا آمپول جلوگیری استفاده کند؛ آیا روزه او صحیح است؟

همه مراجع: اگر عادت نشود، روزه صحیح است.^۴

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹؛ دفتر: خامنه‌ای.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۳۷.

۴. امام، استفتاءات، ج ۱، س ۳۹؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۳؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۵۱۲؛ دفتر: همه مراجع.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۳۶.

۳. صافی، توضیح المسائل، م ۱۷۲۸.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۲۸؛ العروة الوثقی، ج ۲، فصل ۱۱.

۵. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۱۵۷؛ مکارم، استفتاءات، ج ۲، س ۴۴۳؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، ۷۴۷ و دفتر: همه مراجع.

قرص خوردن خانم‌ها

● پرسش ۱۵۲. آیا زنان می‌توانند برای گرفتن همه روزه‌های ماه رمضان از قرص جلوگیری استفاده کنند؟

همه مراجع: اگر استفاده از قرص برای او ضرر ندارد، اشکال ندارد.^۱

زن حائض

● پرسش ۱۵۳. اگر زن حائض در ماه رمضان، پیش از اذان صبح از حیض پاک شود، تکلیف او چیست؟

همه مراجع: اگر برای غسل وقت دارد، باید غسل کند و اگر وقت تنگ است، باید تیمّم کند و روزه‌اش صحیح است. اگر از روی عمد، غسل یا تیمّم نکند، روزه‌اش باطل است و باید کفّاره بدهد.^۲

کم‌خونی روزه‌دار

● پرسش ۱۵۴. کسی که در اثر روزه گرفتن دچار کم‌خونی یا سردرد شدید می‌شود، آیا می‌تواند روزه نگیرد؟

همه مراجع: اگر ضعف و کم‌خونی و سردرد به گونه‌ای باشد که نمی‌تواند تحمل کند، و ضرر دارد روزه واجب نیست.^۳

● پرسش ۱۵۵. اگر زن حائض، در ماه رمضان غسل حیض را فراموش کند و بعد از یک یا چند روز متوجه شود، آیا باید روزه‌اش را قضا کند؟

همه مراجع (به جز مکارم): خیر، روزه‌ها صحیح است و قضا ندارد.^۱

آیه‌الله بهجت: باید روزه‌ها را قضا کند.^۲

آیه‌الله مکارم: بنابر احتیاط واجب، باید روزه‌ها را قضا کند.^۳

□ تبصره . بهتر است در فرض یاد شده، روزه‌ها را قضا کند.

● پرسش ۱۵۶. اگر زن روزه‌دار در روز، خون حیض مشاهده کند، تکلیف روزه‌اش چگونه است؟

همه مراجع: روزه باطل می‌شود و باید بعد از ماه رمضان، قضا کند.^۴

نذر روزه حائض

● پرسش ۱۵۷. خانمی نذر کرده بود که چند روز اول ماه شعبان را روزه بگیرد؛ ولی در این چند روز عادت ماهیانه شد؛ تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم و وحید): اگر صیغه شرعی خوانده، باید در ایام عادت ماهیانه روزه نگیرد و در زمان دیگری، قضای آن را به جا آورد.^۵

آیات عظام مکارم و وحید: اگر صیغه شرعی خوانده، باید در ایام عادت ماهیانه روزه نگیرد و بنابر احتیاط واجب، در زمان دیگری قضای آن را به جا آورد.^۶

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۴۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۹.

۲. استفتائات، ج ۲، س ۲۸۳۵.

۳. مکارم، تعلیقات علی العروة، المفطرات، م ۵۰.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۴۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۸.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۵۷؛ خامنه‌ای، استفتاء، س ۱۰۹۷.

۶. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۷۲۱.

۱. سیستانی، استفتائات، بخش روزه؛ بهجت، استفتائات، بخش روزه، س ۱۴۲۲؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۹۴ و ۹۵.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۳۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۴۵؛ العروة الوثقی، ج ۲، المفطرات، ۵۵، الفصل السادس.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۴۳ و ۱۷۴۴؛ فاضل استفتائات، ج ۱، س ۵۶۷؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۲۱.

روزه دختر بچه‌ها

● پرسش ۱۵۸. دختری که به حد بلوغ رسیده، ولی به واسطه ضعف بنیه، نمی‌تواند روزه بگیرد و

قضای آن را تا دو سه سال به جا آورد، تکلیف او چیست؟

همه مراجع (به جز مکارم و تبریزی): اگر گرفتن روزه برای او ضرر دارد، یا تحمل آن برایش زحمت و مشقت زیاد دارد، روزه بر او واجب نیست؛ ولی ترک آن به صرف برخی عذرهای، جایز نیست و هر زمان توانست باید قضای آن را به جا آورد.^۱

آیه‌الله تبریزی: اگر گرفتن روزه برای او ضرر دارد، یا تحمل آن برایش زحمت و مشقت زیاد دارد، روزه واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد، ضعف او برطرف شد، باید قضای آن را به جا آورد و اگر نتوانست، باید برای هر روز یک مد طعام (تقریباً ده سیر)، به فقیر بدهد و قضای روزه لازم نیست؛ ولی اگر فدیة ممکن نبود، باید هر زمان که توانست روزه‌ها را قضا کند.^۲

آیه‌الله مکارم: در فرض یاد شده، روزه بر او واجب نیست و باید برای هر روز یک مد طعام بدهد و قضای این روزه‌ها هم بر او واجب نیست.^۳

روزه و بلوغ

● پرسش ۱۵۹. کسی که نمی‌داند روزه‌هایی که در ایام جوانی خورده، قبل از هنگام بلوغ بوده یا

نه؛ آیا قضای آنها واجب است؟

همه مراجع: اگر نمی‌داند، چیزی بر عهده او نیست.^۴

۱. امام، استفتاآت، ج ۱، روزه، ص ۷۶ و ۸۸؛ خامنه‌ای، اجوبه‌الاستفتاآت، ص ۷۳۱، ۷۳۲؛ فاضل، جامع‌المسائل، ج ۱، ص ۵۶۸؛ صافی، جامع‌الاحکام، ج ۱، ص ۴۹۸، ۴۹۹؛ نوری، استفتاآت، ج ۲، ص ۲۸۹۳؛ دفتر: بهجت و وحید.

۲. تبریزی، صراط‌النجاه، ج ۲، ص ۴۵۸ و ۱۵۱۹.

۳. مکارم، استفتاآت، ج ۲، ص ۴۳۹.

۴. امام، استفتاآت، ج ۱، روزه، ص ۳۸؛ دفتر: همه مراجع.

● پرسش ۱۶۰. شخصی گمان می‌کرد که اگر استمناء کند یا غذا بخورد، فقط یک روز قضای روزه

دارد و نمی‌دانسته، کفاره دارد؛ در این صورت وظیفه‌اش چیست؟

همه مراجع: اگر می‌دانسته که این کار روزه را باطل می‌کند علاوه بر قضا، کفاره نیز لازم است و دانستن و ندانستن فرقی نمی‌کند.^۱

نهی والدین از روزه گرفتن بچه‌ها

● پرسش ۱۶۱. در سال‌های اول تکلیف به توصیه مادر و پدر مبنی بر این که تو ضعیف هستی و

نمی‌توانی روزه بگیری و روزه برایت واجب نیست مدتی را روزه نگرفته‌ام،

اکنون نسبت به آن روزه‌ها وظیفه‌ام چیست؟

همه مراجع: آن مقداری که یقین دارید که بعد از بلوغ روزه نگرفته‌اید باید قضای آن را به جا آورید.

روزه‌های اوایل تکلیف

● پرسش ۱۶۲. شخصی اوایل بلوغ بدون عذر و از روی علم و عمد مثلاً به علت نادانی و

بی‌اعتنائی یا بی‌توجهی و کوتاهی پدر و مادر روزه‌ها را نگرفته وظیفه او

چیست؟

همه مراجع: هر مقدار از روزه‌ها را که نگرفته، باید قضا کند و برای هر روز نیز باید کفاره بدهد؛ یعنی، برای هر روز دو ماه روزه بگیرد یا شصت فقیر را سیر کند و یا به هر کدام یک مدّ (تقریباً ۷۵۰ گرم) طعام (گندم یا جو و مانند آن) بدهد.^۲

۱. فاضل، استفتاآت، ج ۲، ص ۳۹۶؛ توضیح‌المسائل مراجع، م ۱۶۵۳.

۲. امام، استفتاآت، ج ۱، بخش روزه، ص ۷۹ و ۸۰؛ خامنه‌ای، استفتاآت جدید، ص ۳۸۵؛ مکارم، استفتاآت، ج ۱، ص ۲۹۷.

بلوغ زودرس

● پرسش ۱۶۳. من در سن دوازده سالگی علامت روییدن موی خشن را در خودم دیدم،

اما نمی‌دانستم که این نشانه بلوغ است و بعداً متوجه این موضوع شدم؛

آیا باید قضای نماز و روزه‌هایم را که در این مدت انجام نداده‌ام را به جا

آورم؟

همه مراجع: شخصی که نمی‌دانسته به تکلیف رسیده مثلاً جاهل به علائم بلوغ

بوده یا فهمیده که قبل از ۱۵ سالگی بالغ شده است، باید نماز و روزه‌هایی که

نگرفته را قضا نماید ولی کفاره ندارد.^۱

قضا و کفاره

قضای روزه

● پرسش ۱۶۴. آیا قضای روزه ماه رمضان و کفاره آن، باید پی در پی انجام گیرد؟

همه مراجع: لازم نیست قضای روزه‌ها پی در پی باشد؛ ولی در کفاره – چنانچه

گرفتن دو ماه روزه را اختیار کند – باید یک ماه تمام و یک روز آن را از ماه دیگر

پی در پی بگیرد.^۱

□ تبصره . آیه‌الله مکارم پی در پی بودن کفاره روزه را احتیاط واجب می‌داند.

● پرسش ۱۶۵. آیا واجب است روزه‌هایی که سال گذشته به خاطر عذری قضا شده تا قبل از

رسیدن ماه رمضان بعد قضا کند؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، مکارم و فاضل: باید تا قبل از رمضان بعد قضا شود.^۲

آیه‌الله سیستانی: واجب نیست.^۳

□ تبصره . طبق نظر همه مراجع اگر تا رمضان بعد قضا نشود کفاره تأخیر دارد.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۹؛ العروة الوثقی، ج ۲، صوم الکفاره، ۱؛ احکام القضاء، م ۷.

۲. دفتر مراجع.

۳. دفتر.

○ و ۲۹۸؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۸؛ بهجت، استفتاآت، س ۱۳۶۶.

۱. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۷؛ سیستانی، توضیح المسائل، م ۱۶۳۰؛ تبریزی، استفتاآت، س ۶۵۹؛ سیستانی، استفتاآت، بخش مبطلات روزه.

تأخیر قضای روزه

● پرسش ۱۶۶. کسی که به واسطه بیماری، نتوانسته روزه‌های ماه رمضان را بگیرد؛ اگر چند سال

قضای آن را به تأخیر اندازد، تکلیف چیست؟

همه مراجع: اگر بیماری او در میان سال خوب شد، باید روزه‌ها را قضا کند و اگر به سال بعد انداخت، علاوه بر قضای روزه، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد اما اگر بیماری او تا سال بعد ادامه یافت - به طوری که نمی‌توانست قضا کند - فقط باید برای هر روز، یک مد طعام به فقیر بدهد.^۱

نیت قضای روزه

● پرسش ۱۶۷. شخصی از سال گذشته و از سال جاری روزه قضایی دارد، آیا هنگام قضا کردن

لازم است تعیین کند که روزه سال قبل یا سال جاری است؟

همه مراجع: شخصی که چند سال روزه قضایی دارد، هنگام قضا کردن می‌تواند این‌گونه نیت کند که روزه‌هایی را برعهده من است قضا می‌کنم و لازم نیست تعیین کند که روزه کدام سال است و قضای هر کدام را که اول بگیرد مانعی ندارد، ولی اگر وقت قضای رمضان آخر تنگ باشد، مثلاً پنج روز از رمضان آخر قضا داشته باشد و پنج روز هم به رمضان مانده باشد قضای رمضان آخر را بگیرد و اگر رمضان آخر را نگیرد کفاره تأخیر دارد.^۲

فراموشی قضای روزه

● پرسش ۱۶۸. در ماه رمضان مدتی روزه نگرفته‌ام، اما تعداد روزه‌ها را فراموش کرده‌ام،

وظیفه‌ام چیست؟

همه مراجع (به جز فاضل و مکارم): می‌توانید به مقدار حداقل اکتفا کنید؛ یعنی، هر مقدار از روزه‌ها را که می‌دانید کمتر از آن مقدار نبوده، باید قضا کنید و بیش از آن لازم نیست.^۱

آیه‌الله فاضل: اگر زمان حدوث عذر را می‌داند ولی نمی‌داند تا چند روز طول کشید باید بنا بر احتیاط واجب اکثر را قضا کند.^۲

آیه‌الله مکارم: در صورتی که بر اثر کوتاهی تعداد روزه‌های قضا فراموش شده باشد باید اکثر را به جا آورد.

قضای روزه بیمار

● پرسش ۱۶۹. کسی که در قضای روزه ماه رمضان خود، سهل‌انگاری کرده و اکنون

به جهت بیماری، نمی‌تواند آنها را به جا آورد، تکلیف چیست؟

همه مراجع (به جز سیستانی): اگر در قضای روزه‌ها سهل‌انگاری کرده و اکنون نمی‌تواند تا رمضان آینده آنها را به جا آورد، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و هر زمان توانایی پیدا کرد، باید روزه‌ها را قضا کند.^۳

آیه‌الله سیستانی: اگر در قضای روزه‌ها سهل‌انگاری کرده و اکنون نمی‌تواند تا

۱. العروة الوثقی، ج ۲، احکام القضاء، م ۶.

۲. توضیح المسائل، م ۱۷۶۳.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۱۴؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۱۷۳؛ دفتر: خامنه‌ای.

۱. توضیح المسائل مراجع، ۱۷۰۵، ۱۷۰۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۱۳، ۱۷۱۷.

۲. امام، توضیح المسائل، م ۱۶۹۸، باید رمضان آخر را بگیرد؛ توضیح المسائل، صافی، م ۱۷۰۷؛ سیستانی، م ۱۶۶۸؛ نوری، م ۱۶۹۵ احتیاط مستحب اول قضای رمضان آخر را بگیرد؛ فاضل، استفتاءات، ج ۲، بخش روزه، س ۴۰۳؛ سیستانی، توضیح المسائل، م ۱۶۶۹؛ امام، تحریر الوسیله، بخش قضاء روزه رمضان، م ۵.

رمضان آینده، آنها را به جا آورد، بنابر احتیاط واجب برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد و هر زمان توانایی پیدا کرد، باید روزه‌ها را قضا کند.^۱

خوردن روزه قضا

● پرسش ۱۷۰. آیا کسی که روزه قضا گرفته، می‌تواند آن را به جهتی باطل کند؟

همه مراجع: اگر پیش از ظهر باشد، اشکال ندارد؛ ولی خوردن آن بعد از ظهر جایز نیست و اگر چنین کند، باید کفاره بدهد و مقدار آن پرداخت ده مد طعام به ده فقیر (هر کدام یک مد) است و اگر نمی‌تواند طعام بدهد، بنا بر احتیاط واجب سه روز، روزه پی در پی بگیرد.^۲

زمان روزه قضا

● پرسش ۱۷۱. شخصی سه روز روزه بدهکار می‌باشد و سه روز هم به ماه رمضان مانده است

آیا می‌تواند روزه قضا را تا سال دیگر تأخیر بیندازد و یا به جهتی باطل کند؟

همه مراجع (به جز آیه‌الله سیستانی): زمانی که روزه قضا مهلت ندارد مثلاً سه روز روزه قضاء دارد و سه روز هم به ماه رمضان مانده است جایز نیست روزه قضا را افطار کند نه قبل از ظهر نه بعد از ظهر و اگر قبل از ظهر افطار کرده، کفاره تأخیر دارد چون قهراً قضای آن به تأخیر می‌افتد و اگر بعد از ظهر افطار کند باید علاوه بر کفاره تأخیر کفاره افطار روزه قضا را هم بدهد.^۳

آیه‌الله سیستانی: در قضای روزه رمضان می‌تواند پیش از ظهر، روزه خود را

۱. سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۶.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۸۷.

۳. مکارم، استفتاءات، ج ۲، بخش روزه، س ۴۳۴؛ صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۵۷ و دفتر مراجع.

باطل نماید؛ ولی اگر وقت قضا تنگ باشد، بهتر آن است که باطل ننماید و در صورتی که به تأخیر بیندازد، برای هر روز یک مد طعام کفاره دارد.^۱

قضای نماز روزه‌دار

● پرسش ۱۷۲. اگر نماز شخص روزه‌دار قضا شود، آیا روزه‌اش صحیح است؟

همه مراجع: آری، روزه‌اش صحیح است و باید نمازش را قضا کند.^۲

روزه مافی‌الذمه

● پرسش ۱۷۳. کسی که نمی‌داند قضای روزه دارد، آیا می‌تواند روزه مافی‌الذمه بگیرد؟ یعنی نیت

کند اگر روزه قضا داشته باشد، آن را به جا آورد؛ و گرنه به عنوان روزه

مستحبی حساب شود؟

همه مراجع: آری، با این نیت می‌تواند روزه بگیرد.^۳

قضای روزه پدر

● پرسش ۱۷۴. اگر پدر انسان از روی نافرمانی، روزه‌هایش را نگرفته باشد و از دنیا برود،

تکلیف فرزند او چیست؟

امام: اگر پدرش می‌توانسته روزه‌ها را قضا کند، بر پسر بزرگ‌تر واجب است که آنها را به جا آورد و یا برای او اجیر بگیرد.^۴

آیات عظام بهجت، صافی و فاضل: بنا بر احتیاط واجب بر پسر بزرگ‌تر واجب است

۱. توضیح المسائل جدید، م ۱۶۰۷.

۲. دفتر: همه مراجع.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، نية الصوم.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲.

که آنها را به جا آورد و یا برای او اجیر بگیرد؛ هر چند پدرش نمی توانسته روزه ها را قضا کند.^۱

آیه الله تبریزی؛ اگر پدرش می توانسته روزه ها را قضا کند، بنابر احتیاط واجب بر پسر بزرگ تر - تا جایی که برای او مشقّت و حرج نداشته باشد - واجب است آنها را به جا آورد و یا برای او اجیر بگیرد.^۲

آیات عظام خامنه ای، سیستانی، مکارم و نوری؛ اگر ترک روزه ها بر اثر نافرمانی بوده است، قضای آنها بر پسر بزرگتر واجب نیست (البته احتیاط مستحب آن است که قضا کند).^۳

آیه الله وحید؛ اگر پدرش می توانسته روزه ها را قضا کند، بنابر احتیاط واجب بر پسر بزرگتر واجب است که آنها را به جا آورد و یا برای او اجیر بگیرد.^۴

● **پرسش ۱۷۵**. پدرم چند سال روزه قضا داشت که نمی دانم آنها را به جا آورده یا نه و در این مورد وصیتی هم نکرده است؛ تکلیف پسر ارشد خانواده چیست؟

همه مراجع (به جز فاضل و مکارم)؛ اگر پسر بزرگتر یقین دارد که پدرش روزه قضا داشته است، بنابر احتیاط واجب باید آنها را به جا آورد.^۵

آیه الله فاضل؛ اگر پسر بزرگتر یقین دارد که پدرش روزه قضا داشته است، باید آنها را به جا آورد.^۶

آیه الله مکارم؛ بر پسر بزرگتر چیزی نیست و باید حمل بر صحّت کنند و بگویند پدرشان روزه ها را به جا آورده است.^۱

● **پرسش ۱۷۶**. اگر پدر از دنیا برود و فرزندان ندانند که پدرشان روزه قضا داشته یا نه، تکلیف چیست؟

همه مراجع؛ در فرض یاد شده چیزی بر عهده آنان نیست.^۲

روزه قضای پسر بزرگ

● **پرسش ۱۷۷**. کسی که هم خودش روزه قضا دارد و هم روزه پدرش که از دنیا رفته؛ انجام دادن کدام مقدم است؟

همه مراجع؛ با توجه به این که هر دو واجب است، ترتیبی بین آن دو وجود ندارد.^۳

پسر دوم

● **پرسش ۱۷۸**. اگر پسر ارشد خانواده بعد از پدر از دنیا برود، آیا روزه های پدر بر عهده پسر دوم است؟

همه مراجع؛ خیر، بر سایر پسران تکلیفی نیست.^۴

۱. مکارم، *تعلیقات علی العروة*، احکام القضا، م ۲۵ و *استفتاآت*، ج ۳، س ۲۶۱.
 ۲. *العروة الوثقی*، ج ۲، احکام القضا، م ۲۳.
 ۳. *العروة الوثقی*، ج ۲، احکام القضا، م ۱۰.
 ۴. امام، نوری، مکارم، *تعلیقات علی العروة*، ج ۲، قضاء الولی، م ۳؛ خامنه ای، *اجوبه الاستفتاآت*، س ۵۴۶؛ تبریزی، سیستانی، وحید، *منهاج الصالحین*، م ۷۴۳؛ فاضل، *تعلیقات علی العروة*، ج ۱، قضاء الولی، م ۳؛ *توضیح المسائل* مراجع، م ۱۳۹۸؛ بهجت، *وسيلة النجاة*، ج ۱، م ۹۱۷؛ صافی، *مکاتب العباد*، ج ۱، م ۹۹۲.

۱. صافی، فاضل، *توضیح المسائل* مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲؛ بهجت، *وسيلة النجاة*، ج ۱، م ۹۱۶، ۱۱۷۷.

۲. تبریزی، *توضیح المسائل* مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲.

۳. سیستانی، *توضیح المسائل* مراجع، م ۱۳۹۰ و ۱۷۱۲؛ خامنه ای، *اجوبه الاستفتاآت*، س ۵۴۷؛ *توضیح المسائل* مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲؛ مکارم، *توضیح المسائل* مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲.

۴. وحید، *توضیح المسائل*، م ۱۳۹۸، ۱۷۲۰.

۵. *توضیح المسائل* مراجع، م ۱۳۹۲؛ وحید، *توضیح المسائل*، م ۱۴۰۰؛ دفتر: بهجت و خامنه ای.

۶. سیستانی، *توضیح المسائل* مراجع، م ۱۳۹۲؛ فاضل، *تعلیقات علی العروة*، ج ۲، احکام القضا، م ۲۵.

وظیفه پسر بزرگتر

● پرسش ۱۷۹. اگر پسر بزرگتر بخواهد برای روزه‌های پدر از دنیا رفته‌اش، کسی را اجیر کند،

آیا می‌تواند از ترکه میت خرج کند؟

همه مراجع: خیر، پسر بزرگتر باید خودش روزه‌های پدر را به جا آورد و یا از اموال خود، کسی را اجیر کند و حق ندارد از ترکه میت چیزی خرج کند؛ مگر آنکه پدر وصیت کرده باشد.^۱

● پرسش ۱۸۰. اگر پسر بزرگتر خانواده روزه‌های پدر را قضا نکند، آیا بر سایر پسران تکلیفی

هست؟

همه مراجع: خیر، بر سایر پسران تکلیفی نیست.^۲

دختر بزرگتر

● پرسش ۱۸۱. اگر پدر، تنها فرزند دختر داشته باشد، آیا بعد از مرگش قضا روزه‌های او، بر

دختر بزرگتر واجب است؟

همه مراجع (به جز صافی): خیر، واجب نیست.^۳

آیه‌الله صافی: اگر پدر فرزند پسر نداشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید از بین اولیای میت، مردی که از همه بزرگتر است، روزه‌ها را قضا کند و اگر کسی نبود، بر زنی که از همه بزرگتر است، واجب می‌شود.^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۱، قضاء الولی، م ۱۰؛ دفتر: همه مراجع.

۲. امام، نوری، مکارم، تعلیقات علی العروة، ج ۲، قضاء الولی، م ۳؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتات، س ۵۴۶؛ تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، م ۷۴۳؛ فاضل، تعلیقات علی العروة، ج ۱، قضاء الولی، م ۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۸؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۱۷؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۲.

۳. امام، نوری، مکارم و فاضل، تعلیقات علی العروة، ج ۲، قضاء الولی؛ سیستانی، وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، م ۷۳۷؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۱۷؛ دفتر: نوری و خامنه‌ای.

۴. صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۹۹۱.

● پرسش ۱۸۲. آیا پسر ارشدی که پدرش فوت نموده و روزه قضا داشته، می‌تواند روزه

مستحبی بگیرد؟

آیات عظام امام، فاضل و صافی: ابتدا روزه قضای پدر و بعد مستحبی.

آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی، مکارم، نوری: می‌تواند روزه مستحبی بگیرد و مانعی ندارد.

قضا روزه مادر

● پرسش ۱۸۳. آیا قضا روزه‌های مادر هم بر پسر بزرگتر واجب است؟

آیات عظام امام، تبریزی، سیستانی و وحید: خیر، واجب نیست.^۱

آیات عظام بهجت، صافی، فاضل و نوری: بنابر احتیاط واجب باید به جا آورد.^۲

آیه‌الله خامنه‌ای: آری، واجب است.^۳

آیه‌الله مکارم: اگر از روی نافرمانی نبوده و توانایی بر قضا داشته، بر پسر بزرگتر واجب است آنها را به جا آورد؛ ولی اگر از روی نافرمانی بوده، واجب نیست.^۴

● پرسش ۱۸۴. آیا با وجود روزه قضا که به عهده مامی باشد می‌توان تبرعاً (بدون دریافت پول)

برای پدر یا مادر روزه گرفت؟

همه مراجع (به جز سیستانی، مکارم و نوری): با وجود روزه قضا نمی‌توان تبرعاً برای

دیگران روزه قضا گرفت.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۳۹۸، ۱۷۲۰.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۹۱۶، ۱۱۷۷.

۳. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتات، س ۵۴۲.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۳۹۰، ۱۷۱۲.

آیه الله سیستانی: اگر بر عهده میت قضای روزه قطعی باشد، اشکال ندارد.^۱
آیات عظام مکارم و نوری: اشکال ندارد.

روزه قضای پدر و مادر

● پرسش ۱۸۵. در صورتی که پدر یا مادر بی هوش یا در کما باشد یا در صورتی که یقیناً بر اثر بیماری نمی توانند نماز و روزه سال های گذشته را قضا کنند می توان در زمان حیات نماز و روزه آنها را قضا کرد یا خیر؟

همه مراجع: غیر از حج تا زمانی که پدر و مادر در قید حیات باشند حتی در کما یا بیماری که یقین دارد خوب نمی شوند نمی توان نماز یا روزه قضا شده آنها را بجا آورد و لازم است قضای نماز و روزه های خود را خودش به تدریج بجای آورد. بلی، می تواند وصیت کند که اگر موفق به گرفتن تمام قضای روزه و نماز نشد، پس از مرگ برای قضای او کسی را اجیر کنند.^۲

روزه استیجاری

● پرسش ۱۸۶. کسی که مقداری روزه قضا دارد و نمی تواند آنها را به جا آورد، آیا جایز است در این مورد کسی را اجیر کند؟

همه مراجع: خیر، اجیر کردن دیگران برای گرفتن روزه، در حال حیات جایز نیست و باید هر زمان توانایی پیدا کرد، آن را به جا آورد.^۳

● پرسش ۱۸۷. کسی که روزه قضا دارد، می تواند روزه استیجاری بگیرد؟

همه مراجع (به جز نوری): آری، اشکال ندارد.^۱

آیه الله نوری: انسانی که خود روزه قضا دارد نمی تواند روزه استیجاری بگیرد.^۲

□ تبصره. روزه استیجاری آن است که شخص جهت گرفتن روزه قضایی میت اجیر شود

و در قبال آن پول دریافت کند.

کفاره روزه

● پرسش ۱۸۸. آیا کفاره افطار عمدی روزه، با کفاره مریض تفاوت دارد؟

همه مراجع: آری، در دو مورد با هم تفاوت دارد:

۱. در مقدار،

۲. در مصرف.

در کفاره افطار عمدی روزه، باید برای هر روز شصت فقیر را سیر کند (یا به هر کدام یک مد طعام بدهد) و یا دو ماه روزه بگیرد. اما در کفاره مریض، اگر بیماری تا رمضان آینده ادامه داشته باشد، باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد.

در کفاره افطار عمدی، اگر به شصت فقیر دسترسی دارد، نمی تواند به هر کدام از آنها بیشتر از یک مد طعام بدهد؛ ولی در کفاره مریض این امر لازم نیست.^۳

۱. امام، فاضل، مکارم و نوری، تعلیقات علی العروة، ج ۲، احکام القضا، م ۱۰؛ تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵؛ دفتر: بهجت، خامنه ای و صافی.

۲. استفتاءات، ج ۱، احکام روزه، س ۲۲۲.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰، ۱۷۰۳ و ۱۶۸۶ و ۱۷۰۸.

۱. دفتر مراجع.

۲. صافی، ۳۰۰ سوال از احکام، ج ۲، س ۱۱۵؛ سیستانی، استفتاءات، بخش روزه قضا، س ۸ و دفتر مراجع.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، صلاة الاستیجار.

تأخیر کفاره

● پرسش ۱۸۹. کسی که کفاره روزه را تا چند سال به تأخیر اندازد، آیا چیزی بر مقدار آن افزوده

می شود؟

همه مراجع: خیر، چیزی بر آن افزوده نمی شود.^۱

● پرسش ۱۹۰. کسی که کفاره روزه به گردن دارد، آیا می تواند آن را به تأخیر اندازد؟

همه مراجع: آری، پرداخت کفاره فوری نیست؛ ولی نباید در تأخیر آن سهل انگاری و کوتاهی کرد.^۲

پرداخت کفاره

● پرسش ۱۹۱. کسانی که به جهت عذری مثل بیماری یا سفر، روزه ماه رمضان را نگرفته و

می دانند تا رمضان سال آینده، قضای روزه ها را نمی توانند بگیرند، آیا صحیح

است کفاره و فدیة آنها را بعد از ماه رمضان بدهند یا باید تا رمضان بعد

صبر کنند؟

همه مراجع (به جز بهجت، فاضل و مکارم): خیر، فعلاً مکلف به کفاره نیستند، بلکه تکلیف شرعی آنها این است که تا رمضان سال بعد روزه ها را قضا کنند و اگر تا آن موقع قضا نکردند و تأخیر انداختند، مکلف به پرداخت کفاره تأخیر می شوند، لذا اگر قبل از آن پرداخت کنند حساب نمی شود و باید مجدداً بدهند.^۳

آیه الله بهجت: رجاء اشکال ندارد.^۴

۱. العروة الوثقی، ج ۲، الصوم، الفصل السادس، م ۲۱.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، فی ما تعلیق بالكفاره، م ۲۲.

۳. فاضل، استفتاءات، ج ۲، بخش روزه، س ۴۰۱ و دفتر مراجع.

۴. دفتر.

آیات عظام فاضل و مکارم: اگر بیمار مطمئن باشد خوب نمی شود پرداخت فدیة اشکال ندارد.^۱

کفاره و جهیزیه

● پرسش ۱۹۲. دختری چند سال روزه های خود را نگرفته و از طرفی می باید برای خودش

جهیزیه تهیه کند، اگر بخواهد برای هر روز ۶۰ فقیر اطعام کند جمعاً چقدر

می شود؟ آیا دادن کفاره مقدم است یا تهیه جهیزیه؟

همه مراجع: قضای روزه هایی را که نگرفته است انجام دهد و برای کفاره، گندم یا قیمت آن را در نظر گرفته و تدریجاً به فقرا برای صرف نان بپردازد و به تأخیر انداختن کفاره اگر به قصد بی اعتنائی و مسامحه نباشد، مانعی ندارد.^۲

مصرف کفاره

● پرسش ۱۹۳. آیا کفاره روزه را می توان به واجب النفقه پرداخت؟

همه مراجع: کفاره روزه را نمی توان به واجب النفقه داد؛ ولی پرداخت آن به خویشاوندان اشکال ندارد.^۳

● پرسش ۱۹۴. منظور از واجب النفقه که به او نمی توان کفاره داد چه افرادی می باشند؟

همه مراجع (به جز مکارم): پدر و مادر هر چه بالا روند و فرزندان هر چه

۱. دفتر.

۲. فاضل، استفتاءات، ج ۱، س ۶۰۱ و دفتر مراجع.

۳. امام، تحریر الوسیله، ج ۲، الکفارات، م ۱۸؛ صافی، هداية العباد، ج ۲، الکفارات، م ۱۸؛ مکارم، استفتاءات، ج ۱،

س ۲۹۶؛ تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، الکفارات ۱۵۸۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۷۷۳؛ دفتر:

خامنه ای، نوری، بهجت و فاضل.

پایین بروند و زن افراد واجب النفقه می باشند.^۱

آیه الله مکارم: پدر و مادر و فرزندان و زن واجب النفقه هستند ولی پدر بزرگ و مادر بزرگ و نوه ها واجب النفقه نیستند.^۲

پول کفاره

● پرسش ۱۹۵. آیا پول کفاره را نیز می توان به فقیر داد؟

همه مراجع: دادن پول کفاره به فقیر کفایت نمی کند - خواه کفاره مریض باشد یا کفاره افطار عمدی - مگر این که اطمینان داشته باشد، فقیر به وکالت از او، طعام (نان یا گندم) می خرد و آن را به عنوان کفاره قبول می کند.^۳

تعداد فقیر

● پرسش ۱۹۶. آیا می شود کفاره ماه رمضان را به یک فقیر داد؟

همه مراجع: در کفاره افطار عمدی، اگر به شصت فقیر دسترسی دارد، نمی تواند به هر کدام از آنها بیشتر از یک مد طعام بدهد اما در غیر کفاره افطار عمدی مانند کفاره مریض، زن شیرده، حامله و کفاره تاخیر قضا تا رمضان بعد، اشکال ندارد و می شود به یک فقیر بیش تر از یک مد داد.^۴

۱. دفتر مراجع.

۲. دفتر.

۳. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۷۷۶؛ صافی، هدایة العباد، ج ۲، الکفارات، م ۲۰؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، الکفارات، م ۲۰؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۰۱؛ مکارم، استفتاءات، ج ۱، س ۲۹۱ و دفتر: فاضل، وحید، نوری، تبریزی و بهجت.

۴. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۳۶؛ خامنه ای، استفتاءات جدید، س ۴۰۳ و ۴۱۴؛ نوری، توضیح المسائل، م ۱۶۸۳؛ تبریزی، توضیح المسائل، م ۱۶۹۵؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۸۶ و ۱۷۰۸؛ مکارم، توضیح المسائل، ۱۴۲۱ و ۱۴۳۷؛ سیستانی، توضیح المسائل، ۱۶۵۶ و ۱۶۷۸.

● پرسش ۱۹۷. از چند سال گذشته کفاره روزه بدهکار هستم. آیا می توانم در طول سال در چند

نوبت آن را پرداخت کنم؟

همه مراجع: پرداخت کفاره در چند نوبت مانعی ندارد.^۱

● پرسش ۱۹۸. آیا در مد طعام می شود گوشت، نخود و لوبیا به فقیر داد؟

آیات عظام امام، صافی، مکارم و وحید: باید گندم و برنج و آرد و نان و امثال این ها باشد و پرداخته گوشت به تنهایی اشکال دارد.^۲

آیه الله بهجت: هر چه مصداق طعام باشد کفایت می کند.

آیات عظام تبریزی و خامنه ای: گوشت کفایت نمی کند، اما نخود و لوبیا اشکال ندارد.

آیات عظام سیستانی، فاضل و نوری: جایز است.

بهزیستی و کمیته امداد

● پرسش ۱۹۹. آیا پرداخت پول کفاره به نهادهایی مانند بهزیستی و کمیته امداد، کفایت می کند؟

همه مراجع: اگر اطمینان دارد که نهادهای یاد شده، پول کفاره را با رعایت شرایط شرعی، به مصرف طعام برای فقیران می رسانند، کفایت می کند.^۳

۱. خامنه ای، استفتاءات جدید، س ۴۱۸ و دفتر مراجع.

۲. صافی، ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۱۳۱؛ مکارم، استفتاءات، ج ۲، س ۴۳۵ و دفتر مراجع.

۳. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۷۷۶؛ صافی، هدایة العباد، ج ۲، الکفارات، م ۲۰؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، الکفارات، م ۲۰؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۰۱؛ مکارم، استفتاءات، ج ۱، س ۲۹۱؛ دفتر: فاضل، وحید، نوری، تبریزی و بهجت.

کفّاره و سادات

● پرسش ۲۰۰. آیا غیر سید، می‌تواند کفّاره روزه را به سید بدهد؟

همه مراجع (به جز صافی و مکارم): آری، اشکال ندارد؛ ولی بهتر (احتیاط مستحب)

است، به سید ندهد.^۱

آیات عظام صافی و مکارم: بنابر احتیاط واجب، غیر سید نمی‌تواند کفّاره روزه را به

سید بدهد.^۲

کفّاره و امور فرهنگی

● پرسش ۲۰۱. آیا کفّاره روزه را می‌توان در امور فرهنگی، ساختن مسجد، جشن ازدواج و مانند

آن صرف کرد؟

همه مراجع: خیر، صرف آن در این امور جایز نیست و باید با آن فقیران را اطعام

کرد.^۳

ناتوانی پرداخت کفّاره

● پرسش ۲۰۲. اگر پرداخت کفّاره روزه برای شخصی که روزه‌اش را به طور عمد افطار کرده،

ممکن نباشد (یعنی به واسطه بیماری نمی‌تواند روزه بگیرد و از نظر مالی هم

توانایی ندارد)، تکلیفش چیست؟

همه مراجع (به جز تبریزی، خامنه‌ای، صافی و وحید): هر مقدار که توانایی دارد،

به فقیر مدّ طعام بدهد و اگر از دادن این مقدار نیز عاجز است، باید حداقل با گفتن

یک بار «استغفر الله»، استغفار کند.^۱

آیات عظام تبریزی و وحید: بنابر احتیاط واجب، باید هر مقدار که توانایی دارد،

به فقیر مدّ طعام بدهد و استغفار کند و اگر از دادن این مقدار نیز عاجز است،

باید حداقل با گفتن یک بار «استغفر الله»، استغفار کند.^۲

آیه‌الله خامنه‌ای: باید هر مقدار که توانایی دارد، به فقیر مدّ طعام بدهد و بنابر

احتیاط استغفار نیز بکند و اگر از دادن این مقدار نیز عاجز است، باید حداقل به

گفتن یک بار «استغفر الله»، استغفار کند.^۳

آیه‌الله صافی: هر مقدار که توانایی دارد، به فقیر مدّ طعام بدهد و استغفار کند و

اگر از دادن این مقدار نیز عاجز است، باید حداقل با گفتن یک بار «استغفر الله»،

استغفار کند.^۴

● پرسش ۲۰۳. کسی که اکنون نمی‌تواند کفّاره افطار عمدی بپردازد، چنانچه در آینده متمکن شد،

آیا باید جبران کند؟

همه مراجع (به جز خامنه‌ای و مکارم): بنابر احتیاط واجب هر وقت متمکن شد، باید

کفّاره را بدهد.^۵

آیات عظام خامنه‌ای و مکارم: تکلیف از او ساقط است و لازم نیست کفّاره بدهد.^۶

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰.

۲. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸.

۳. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۱۱.

۴. صافی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸.

۶. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۱۲.

۱. امام، تحریر الوسیله، ج ۲، الصدقه، م ۳؛ تبریزی، وحید، منهاج الصالحین، الصدقه، م ۱۲۲۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۶۰۴؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۶۰۲.

۲. صافی، هدایة العباد، ج ۲، الصدقه، م ۳.

۳. العروة الوثقی، ج ۲، فیما تعلیق بالكفاره، م ۲۴.

کفاره روزه همسر

● پرسش ۲۰۴. کفاره روزه زن بر عهده مرد است یا زن؟

همه مراجع: پرداخت کفاره روزه زن، بر عهده خودش است.^۱**کفاره روزه فرزند**

● پرسش ۲۰۵. کسی که به جهت افطار عمدی روزه، کفاره برعهده دارد، اما درآمدی ندارد

و تحت تکفل پدر است؛ چه کسی باید کفاره اش را بدهد؟

همه مراجع (به جز خامنه‌ای و مکارم): بنابر احتیاط واجب، هر وقت خودش متمکن

شد، باید کفاره را بدهد و بر عهده پدرش نیست.^۲

آیات عظام خامنه‌ای و مکارم: تکلیف از او ساقط است و لازم نیست، کفاره بدهد و

بر عهده پدرش هم نیست.^۳**روزه خواری عمدی**

● پرسش ۲۰۶. کسی که از روی عمد، روزه‌های خود را نگرفته، تکلیفش چیست؟

همه مراجع: هر مقدار از روزه‌ها را که نگرفته، باید قضا کند و افزون بر آن،

برای هر روز نیز باید کفاره بدهد؛ یعنی، دو ماه روزه بگیرد، یا شصت فقیر را سیر

کند و یا به هر کدام یک مد (تقریباً ده سیر) طعام (گندم یا جو و مانند آن)

به آنها بدهد.^۴**روزه خواری هنگام بلوغ**

● پرسش ۲۰۸. روزه‌هایی که در اوایل سن تکلیف به جا نیاورده‌ام، علاوه بر قضا کفاره هم

دارد؟

همه مراجع: هر مقدار از روزه‌ها را که نگرفته‌اید، باید قضا کنید و افزون بر آن،

برای هر روز نیز باید کفاره بدهید؛ یعنی، دو ماه روزه بگیرید یا شصت فقیر را

سیر کنید و یا به هر کدام یک مد (تقریباً ده سیر) طعام (گندم یا جو و مانند آن)

به آنها بدهید.^۲**جاهل به کفاره**

● پرسش ۲۰۹. شخصی روزه ماه رمضان یا قضای آن را (بعد از ظهر) عمدتاً خورده است و

نمی‌دانسته کفاره دارد، وظیفه اش چیست؟

همه مراجع: شخصی که روزه ماه رمضان (در طول روز) و یا قضای آن را

(بعد از ظهر) را عمدتاً خورده است باید علاوه بر قضا کردن، کفاره افطار عمدی

۱. فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۱۳۱۳؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، م ۴۲۸ و دفتر: همه مراجع.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸.

۳. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰ و خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاء، س ۸۱۲.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸.

۱. العروة الوثقی، ج ۲، نية الصوم؛ تبریزی، استفتاءات، س ۶۵۹.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸.

هم بپردازد هر چند که نمی دانسته خوردن عمدی روزه کفاره دارد ولی می دانسته که خوردن روزه حرام است.^۱

روزه خواری سهوی

● پرسش ۲۱۰. اگر انسان، در روزه واجب، سهواً چیزی بخورد و به خیال این که روزه اش باطل

شده است، افطار کند، آیا غیر از قضا کفاره هم بر او واجب است؟

همه مراجع: اگر جاهل مقصّر بوده یعنی در یاد گرفتن مسئله کوتاهی کرده قضا و

کفاره بر او واجب است و اگر جاهل قاصر بوده باید روزه را قضا کند ولی کفاره ندارد.^۲

روزه مستحبی

● پرسش ۲۱۱. آیا شخصی که احتمال می دهد روزه قضا دارد می تواند روزه مستحبی بگیرد

و اگر برای روزه مستحبی مانند اعتکاف نذر کند چطور؟

همه مراجع: کسی که روزه قضا دارد نمی تواند روزه مستحبی بگیرد^۱

و کسی که نمی داند روزه قضا دارد یا نه، می تواند روزه بگیرد با این نیت که

اگر روزه قضا داشته باشد، آن را به جا آورد؛ و گرنه به عنوان روزه مستحبی حساب شود.^۲

● پرسش ۲۱۲. آیا می شود روزه قضا و روزه مستحبی را با هم در یک روز نیت کرد؟

همه مراجع: باید فقط روزه ی قضا را نیت کند، البته ثواب مستحبی را

هم می برد.^۳

۱. بهجت، استفتاآت، بخش روزه، س ۱۴۷۶؛ فاضل، استفتاآت، ج ۱، بخش روزه، س ۵۹۲؛ سیستانی، استفتاآت،

بخش روزه قضا، س ۶؛ صافی، ۲۴۰ سوال پیرامون روزه، س ۱۸؛ خامنه ای، استفتاآت جدید، س ۴۲۴.

۲. خامنه ای، اجوبه الاستفتاآت، س ۸۱۵ و استفتاآت جدید، س ۳۹۳؛ بهجت، استفتاآت، س ۱۳۲۱؛ تبریزی، استفتاآت، س ۶۷۷؛ مکارم، استفتاآت، ج ۱ روزه، س ۲۸۹.

۳. بهجت، استفتاآت، بخش روزه، س ۱۴۷۵؛ نوری، استفتاآت ج ۲، س ۲۶۰.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۵۹؛ فاضل، استفتاآت، ج ۲، بخش روزه، س ۳۹۵.

۲. امام، استفتاآت، ج ۱، بخش روزه، س ۳۰؛ بهجت، استفتاآت، مبطلات روزه، س ۱۳۴۵؛ فاضل، استفتاآت، ج ۱، س ۵۹۵؛ صافی، ۲۴۰ سوال پیرامون روزه، س ۱۱۲.

● پرسش ۲۱۳. آیا مسافر می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و نوری: خیر، گرفتن روزه مستحبی در سفر جایز نیست؛ مگر در مدینه طیبه که برای برآورده شدن حاجت، می‌تواند سه روز، روزه مستحبی بگیرد و لازم است روز چهارشنبه، پنج‌شنبه و جمعه را اختیار کند.^۱

آیات عظام بهجت، صافی و فاضل: خیر، گرفتن روزه مستحبی در سفر جایز نیست؛ مگر در مدینه طیبه که برای برآورده شدن حاجت، می‌تواند سه روز، روزه مستحبی بگیرد و بهتر است روز چهارشنبه، پنج‌شنبه و جمعه را اختیار کند.^۲

آیات عظام تبریزی، سیستانی، مکارم و وحید: خیر، گرفتن روزه مستحبی در سفر جایز نیست؛ مگر در مدینه طیبه که برای برآورده شدن حاجت، می‌تواند سه روز، روزه مستحبی بگیرد و احتیاط واجب آن است که روز چهارشنبه، پنج‌شنبه و جمعه را اختیار کند.^۳

● پرسش ۲۱۴. آیا کسی که روزه قضا دارد، می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟

همه مراجع: خیر، با داشتن روزه قضا، گرفتن روزه مستحبی جایز نیست.^۴

● پرسش ۲۱۵. آیا کسی که کفّاره روزه دارد، می‌تواند روزه مستحبی بگیرد؟

آیات عظام امام، تبریزی، خامنه‌ای و نوری: خیر، با داشتن کفّاره روزه، گرفتن روزه مستحبی جایز نیست.^۱

آیات عظام بهجت و سیستانی: آری، با داشتن کفّاره روزه، گرفتن روزه مستحبی اشکال ندارد.^۲

آیات عظام صافی، فاضل، مکارم و وحید: بنابر احتیاط واجب، با داشتن کفّاره روزه، گرفتن روزه مستحبی جایز نیست.^۳

خوردن روزه مستحبی

● پرسش ۲۱۶. آیا جایز است، روزه مستحبی را باطل کنیم؟

همه مراجع: آری، اشکال ندارد؛ ولی اگر بعد از ظهر باشد، مکروه است.^۴

● پرسش ۲۱۷. روزه مستحبی گرفته‌ام؛ دوستم خوراکی به من تعارف می‌کند، وظیفه‌ام چیست؟

همه مراجع: مستحب است، روزه خود را افطار کنید.^۵

۱. امام و نوری، تعلیقات علی العروة، ج ۲، شرایط صفة الصوم، م ۳؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵؛ دفتر: خامنه‌ای.
۲. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۱۴۹؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵.
۳. مکارم و فاضل، تعلیقات علی العروة، ج ۲ شرایط صفة الصوم، م ۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۳۵۵.
۴. العروة الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم، م ۱.
۵. العروة الوثقی، ج ۲، اقسام الصوم، م ۲.

۱. امام، نوری، تعلیقات علی العروة، ج ۲، شرایط صفة الصوم، الخامس؛ دفتر: خامنه‌ای.
۲. فاضل، تعلیقات علی العروة، ج ۲، شرایط صفة الصوم، الخامس؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۱۴۱؛ صافی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۱۸.
۳. تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، الصوم، م ۱۰۲۶؛ مکارم، تعلیقات علی العروة، شرایط صفة الصوم، الخامس.
۴. امام، نوری، مکارم، تعلیقات علی العروة، ج ۲، شرایط صفة الصوم، م ۳؛ تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، ۱۰۳۵؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۳۵۵؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۱۴۹ و دفتر: خامنه‌ای.

اجازه شوهر در روزه

● پرسش ۲۱۸. آیا برای گرفتن روزه‌های مستحبی، اجازه شوهر لازم است؟

همه مراجع (به جز بهجت، صافی و مکارم): اگر با حق زناشویی شوهر منافات داشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید اجازه بگیرد. اگر شوهر او را از روزه گرفتن باز دارد، باید اطاعت کند؛ هر چند با حق زناشویی او منافات نداشته باشد.^۱

آیات عظام بهجت و مکارم: بنابر احتیاط واجب، باید از شوهر اجازه بگیرد؛ هر چند با حق زناشویی شوهر منافات نداشته باشد.^۲

آیه‌الله صافی: اگر با حق شوهر منافات داشته باشد، باید از شوهر اجازه بگیرد و اگر منافات نداشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید اجازه بگیرد. اگر شوهر او را از روزه گرفتن باز دارد، باید اطاعت کند؛ هر چند با حق زناشویی او هم منافات نداشته باشد.^۳

روزه نذری

● پرسش ۲۱۹. کسی که قضای روزه ماه رمضان بدهکار است، آیا می‌تواند روزه نذر کند؟

آیات عظام امام، سیستانی و مکارم: خیر، نمی‌تواند روزه نذر کند.^۴

آیات عظام بهجت، تبریزی، صافی، نوری و وحید: آری، می‌تواند روزه نذر کند.^۵

آیات عظام خامنه‌ای و فاضل: اگر روز معینی را نذر کند - که گرفتن قضای روزه‌های ماه رمضان، قبل از آن ممکن باشد - اشکال ندارد.^۱

● پرسش ۲۲۰. اگر شخص نذر کند که در روز معین روزه بگیرد و در آن روز مبتلا به مرضی شود که روزه برای آن ضرر داشته باشد آیا نذر او ساقط است و اگر نذر او ساقط نیست تکلیفش چیست؟

همه مراجع: اگر مریض است و برای معالجه باید افطار کند یا روزه برای او ضرر دارد، نباید روزه بگیرد و نذر او ساقط است.^۲

● پرسش ۲۲۱. اگر زن بدون اجازه شوهر نذر کند روزه بگیرد؛ آیا روزه‌اش صحیح است؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، فاضل و نوری: خیر، روزه‌اش باطل است.^۳

آیه‌الله بهجت: بنابر احتیاط واجب، بدون اجازه شوهر [از نظر وضعی] منعقد می‌شود.^۴

آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی، مکارم و وحید: اگر با حق زناشویی شوهر منافات داشته باشد، بدون اجازه او باطل است.^۵

۱. امام، سیستانی و نوری، تعلیقات علی العروة، اقسام الصوم، السابع: تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۶۷؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، م ۱۰۶۷؛ دفتر: خامنه‌ای.
 ۲. مکارم، تعلیقات علی العروة، اقسام الصوم، السابع: بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۱۸۶.
 ۳. صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۳۹۹.
 ۴. امام، استفتاآت، ج ۱، روزه، س ۹۷؛ مکارم، استفتاآت، ج ۲، س ۴۳۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۴۸.
 ۵. فاضل و نوری، تعلیقات علی العروة، ج ۲، شرایط صحة الصوم، م ۳ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۹۵؛ وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۰۴۸؛ دفتر: بهجت.

۱. فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۵۸۵.
 ۲. امام، استفتاآت، ج ۱، بخش روزه، س ۶۴؛ نوری، استفتاآت، ج ۲، س ۲۴۷.
 ۳. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۴۴ و نوری، توضیح المسائل، م ۲۶۴۲ و خامنه‌ای، استفتاء، س ۱۰۹۳.
 ۴. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۴۴.
 ۵. توضیح المسائل مراجع، م ۲۶۴۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۷۰۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، م ۱۵۵۱.

روزه مستحبی و جنابت

● پرسش ۲۲۲. آیا انسان جنب، می‌تواند بعد از اذان صبح غسل کند و روزه مستحبی

بگیرد؟

همه مراجع: روزه مستحبی اشکال ندارد و روزه صحیح است.^۱

ثبوت اول ماه

رؤیت هلال

● پرسش ۲۲۳. راه‌های ثبوت اول ماه را به طور مختصر بیان کنید؟

اول ماه از چند راه ثابت می‌شود:

۱. خود انسان ماه را ببیند؛
۲. دو مرد عادل شهادت بدهند که ماه را دیده‌اند؛
۳. عده‌ای که از گفته آنان یقین پیدا می‌شود، بگویند ماه را دیده‌اند؛
۴. سی روز از اول ماه شعبان بگذرد؛
۵. حاکم شرع (مجتهد جامع شرایط) حکم کند که اول ماه است.^۱

□ تبصره. آیات عظام سیستانی و وحید معتقدند با حکم حاکم اول ماه ثابت نمی‌شود

[مگر آنکه از حکم حاکم برای او اطمینان حاصل شود].

اختلاف نظر مراجع

● پرسش ۲۲۴. علت اختلاف نظر مراجع تقلید، در اعلام اول ماه رمضان و عید فطر چیست؟

آیا در گذشته این اختلاف بوده است؟

اختلاف نظر مراجع تقلید در ثبوت اول ماه، امری نیست که تازه به وجود آمده

۱. امام، نوری، فاضل، مکارم، تعلیقات علی العروة، ج ۲، المفطرات، الثامن؛ تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۲۸۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۰۸۹.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۰.

باشد؛ بلکه در گذشته نیز این مسئله، در نزد ایشان مورد فکر و نظر بوده است. عوامل متعددی باعث اختلاف نظر گردیده است که موارد ذیل را می‌توان از مهم‌ترین آنها دانست:

۱. اعتبار اتحاد افق؛ عده‌ای بر این باورند که اگر هلال ماه، در نقطه‌ای از کره زمین دیده شود - که افق در آنجا با جاهای دیگر تفاوت داشته باشد ولی در شب مشترک باشند - اول ماه در آن مکان‌ها ثابت می‌شود. در مقابل این نظریه، فقهای هستند که اتحاد در افق را معتبر می‌دانند و معتقدند: اگر هلال ماه در شهری دیده شود که افق آن، با شهر یا کشور دیگر اختلاف داشته باشد، اول ماه از نظر شرعی برای شهر دوم ثابت نمی‌شود. بدیهی است طبق نظر اول به طور معمول، اول ماه یک روز زودتر ثابت می‌شود.

۲. اعتبار حکم حاکم؛ حجیت و نفوذ حکم حاکم میان فقیهان، نظری مشهور است؛ ولی برخی از آنان، حکم حاکم را در رؤیت هلال ماه معتبر نمی‌دانند.

۳. شهادت بینة نزد حاکم؛ گاه مجتهد جامع شرایط، از شهادت کسانی که ماه را دیده‌اند، اطمینان پیدا می‌کنند و بر این اساس ثبوت اول ماه را اعلام می‌دارند. چه بسا ممکن است به جهت فقدان برخی شرایط، برای مجتهد دیگری این اطمینان حاصل نشده باشد.

اختلاف فقیهان در امور یاد شده، به جهت اختلاف در یک سری از مبانی نظری و اصول فکری است که آرا و افکار متفاوتی را برمی‌تابد. نظریه پردازی مختلف در ادبیات و اصول فقه، برداشت متفاوت از آیات و روایات و اختلاف نظر در سند احادیث و شناخت راویان، به طور طبیعی موجب تفاوت در بعضی از فتاوا می‌شود.

● پرسش ۲۲۵. شما می‌گویید اگر دو نفر عادل شهادت بدهند کافی است؛ آیا اعلام عید از سوی

چند مرجع، به اندازه دو نفر عادل نیست؟

کسی منکر عدالت مرجع تقلید نیست. آنچه گفته شده، آن است که دو نفر عادل، شهادت دهند که خودشان ماه را دیده‌اند؛ ولی مراجع معظم خودشان ماه را نمی‌بینند؛ بلکه از گفته دیگران اطمینان به رؤیت پیدا می‌کنند و این دو جهت با هم تفاوت می‌کند و شهادت بر شهادت - که شهادت علمی نامیده می‌شود - در این مورد اعتبار شرعی ندارد.^۱

● پرسش ۲۲۶. با توجه به این که هر سال در ثبوت اول ماه رمضان، دچار اختلاف می‌شویم،

تکلیف شب قدر چه می‌شود؟

برای انجام اعمال شب قدر کافی است هرکس در مسئله رؤیت هلال، به دیدگاه مرجع تقلید خود یا حکم حاکم و یا اطمینان شخصی خود، عمل کند و سه شب را به احیا و شب زنده‌داری بپردازد در این صورت به طور حتم خداوند او را از ثواب و پاداش معین شده، محروم نمی‌سازد و به احتمال قوی شب قدر را نیز درک می‌کند. برای درک حتمی شب قدر و فیوضات و برکات آن، بهتر است شش شب را احیا نماید تا آن شب بزرگ و با عظمت و مخفی درک گردد. شاهد این امر، روایات منقول از معصوم علیه السلام است.^۲

● پرسش ۲۲۷. اگر بین مراجع تقلید در ثبوت عید فطر، اختلاف پیش آید، وظیفه مکلف چیست؟

آیا هر مقلد باید به نظر مرجع تقلید خود مراجعه کند؟

همه مراجع؛ در ثبوت اول ماه تقلید راه ندارد، بلکه اگر شخص از گفته

۱. العروة الوثقی، ج ۲، الصوم، طرق ثبوت الهلال، م ۱.

۲. من لا یحضره الفقیه، ج ۲، باب الغسل فی اللیالی المخصوصه، ص ۱۵۹.

و اعلام نظر مرجع تقلید، اطمینان به رؤیت ماه پیدا کند، باید روزه خود را افطار کند و اگر شک داشت، باید آن روز را روزه بگیرد.^۱

محاسبات تقویمی

● پرسش ۲۲۸. آیا اول ماه بر اساس تقویم محاسبات منجمان ثابت می‌شود؟

همه مراجع: خیر، ثابت نمی‌شود؛ مگر آنکه انسان از گفته آنان اطمینان پیدا کند.^۲

ثبوت ماه رمضان

● پرسش ۲۲۹. اگر پیش از ظهر اعلام کردند که امروز اول ماه رمضان است؛ تکلیف روزه آن روز چه می‌شود؟

همه مراجع (به جز تبریزی و وحید): اگر مبطلات روزه را مرتکب نشده، باید نیت کند و روزه‌اش صحیح است و اگر یکی از آنها را مرتکب شده، روزه او باطل است؛ ولی (به احترام ماه رمضان) باید تا اذان مغرب از کاری که روزه را باطل می‌کند، خودداری نموده و بعد از ماه رمضان آن روز را قضا کند.^۳

آیات عظام تبریزی و وحید: اگر مبطلات روزه را مرتکب نشده، باید نیت کند و روزه بگیرد و بنا بر احتیاط واجب بعد از ماه رمضان قضا نماید و اگر یکی از آنها را مرتکب شده، روزه‌اش باطل است؛ ولی (به احترام ماه رمضان) باید تا اذان مغرب از کاری که روزه را باطل می‌کند، خودداری نموده و بعد از ماه رمضان آن روز را قضا کند.^۴

رؤیت هلال در سفر

● پرسش ۲۳۰. افرادی که برای کار به کشورهای حوزه خلیج فارس می‌روند، با توجه به این که در آنجا اول ماه، یک روز زودتر اعلام می‌شود؛ تکلیف روزه آنان در ماه رمضان و عید فطر باید بر مبنای کدام محل باشد؟

همه مراجع: اگر از راه‌های شرعی و معتبر اول ماه در آنجا ثابت شود، باید بر مبنای محلی که هلال رؤیت می‌شود، عمل کنند.^۱

اختلاف افق

● پرسش ۲۳۱. اگر هلال ماه در عربستان دیده شود، آیا برای ایران نیز اول ماه ثابت می‌شود؟ همه مراجع (به جز تبریزی، صافی، فاضل، نوری و وحید): خیر، برای ایران اول ماه ثابت نمی‌شود.^۲

آیات عظام تبریزی، صافی، فاضل، نوری و وحید: اگر از راه‌های شرعی و معتبر ثابت شود، برای ایران نیز اول ماه ثابت می‌شود.^۳

□ تبصره. دیدگاه آیات عظام: تبریزی، صافی، نوری و وحید بر اساس آن است که اشتراک در شب بین مناطق مختلف جهت ثبوت اول ماه کفایت می‌کند و لازم نیست اتحاد افق داشته باشند.

● پرسش ۲۳۲. اگر هلال ماه رمضان یا شوال، در کشوری دیده شود – که افق آنها یک یا دو ساعت با شهر ما تفاوت دارد – آیا اول ماه برای ما هم ثابت می‌شود؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای و مکارم: اگر شهر یا کشوری که ماه در آن دیده شده

۱. العروة الوثقی، ج ۲، الصوم، طرق ثبوت الهلال، م ۱.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۴۰.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۱.

۴. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۵۶۹.

۱. العروة الوثقی، ج ۲، فصل فی طرق ثبوت الهلال.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۵؛ خامنه‌ای، اجوبة الاستفتاءات، س ۸۳۷، ۸۳۹.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۴۳ و دفتر: فاضل.

حکم حاکم

● پرسش ۲۳۴. آیا حکم حاکم شرع، در ثبوت اول ماه، برای غیرمقلدان او نیز حجت است؟

همه مراجع (به جز سیستانی و وحید): آری، حکم حاکم شرع در ثبوت اول ماه، برای همه حجت است و باید به حکم او عمل کنند؛ مگر آنکه بفهمند حاکم شرع اشتباه کرده است.^۱

آیه الله سیستانی: اول ماه با حکم حاکم شرع ثابت نمی شود [مگر آنکه از حکم حاکم برای او اطمینان حاصل شود].^۲

آیه الله وحید: بنابراین احتیاط واجب، اول ماه به حکم حاکم شرع ثابت نمی شود.^۳

اخبار عادل

● پرسش ۲۳۵. اگر چند نفر عادل شهادت بدهند که دو نفر عادل ماه را دیده اند؛ آیا اول ماه رمضان یا شوال ثابت می شود؟

همه مراجع: خیر، باید دو نفر عادل خودشان برای انسان شهادت بدهند که ماه را دیده اند و اگر رؤیت ماه را با واسطه نقل کنند، کافی نیست؛ مگر آنکه از گفته آنان، اطمینان به رؤیت هلال پیدا شود.^۴

از بلاد شرقی باشد، اول ماه ثابت می شود و اگر از بلاد شرقی نباشد (مانند عربستان)، اول ماه ثابت نمی شود.^۱

آیه الله صافی: به طور کلی در هر نقطه از زمین که ماه رؤیت شود برای همه نقاطی که روزشان بعد از آن است آن روز، روز اول ماه است.^۲

آیات عظام تبریزی، فاضل، نوری و وحید: اگر در شب مشترک باشند، اول ماه ثابت می شود؛ هر چند در افق یکی نباشند و از بلاد شرقی نباشد.^۳

□ تبصره ۱. به عنوان مثال کشور افغانستان در بخش شرقی ایران قرار دارد؛ اگر ماه در آنجا دیده شود، برای کشور ایران نیز ثابت می شود و یا اگر ماه در شهر مشهد دیده شود، برای شهر تهران نیز ثابت می شود.

□ تبصره ۲. باید رؤیت هلال در آنجا از راه های شرعی و معتبر ثابت شود، تا برای کشور ما نیز اول ماه ثابت شود.

● پرسش ۲۳۳. اگر هلال ماه در عراق دیده شود، آیا برای مردم ساکن تهران نیز اول ماه ثابت می شود؟

آیات عظام امام، بهجت، سیستانی، خامنه ای، مکارم و نوری: با توجه به این که اختلاف افق بین این دو مکان، کم و ناچیز است (تقریباً ده دقیقه)، اول ماه برای مردم ساکن تهران ثابت می شود.^۴

آیات عظام تبریزی، صافی و وحید: آری اول ماه برای آنان ثابت می شود.^۵

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۵؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتات، س ۸۳۷، ۸۳۹.

۲. ۲۴۰ سؤال پیرامون روزه، س ۲۰۵ و ۲۰۶.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۴۳.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۹؛ ۱۷۳۵؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتات، س ۸۳۷ و ۸۳۹.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۴۳.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۱؛ خامنه ای، اجوبه الاستفتات، س ۸۴۲ و ۸۴۳؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۱۶۲.

۲. سیستانی، توضیح المسائل، م ۱۷۳۱.

۳. وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۳۹.

۴. العروة الوثقی، ج ۲، الصوم، طرق ثبوت الهلال، م ۱.

چشم مسلح

● پرسش ۲۳۶. آیا رؤیت ماه به وسیله چشم مسلح و تلسکوپ‌ها و وسایل نجومی، اعتبار

دارد؟

همه مراجع (به جز بهجت، خامنه‌ای، فاضل و نوری): خیر، مگر آنکه از این راه برای

شخص اطمینان پیدا شود که اول ماه است.^۱

آیات عظام بهجت، خامنه‌ای، فاضل و نوری: آری، اول ماه به وسیله چشم مسلح و

تلسکوپ و یا وسایل نجومی، ثابت می‌شود.^۲

زکات فطره

فلسفه فطره

● پرسش ۲۳۸. فلسفه و فواید پرداخت فطره چیست؟

«زکات فطره» به اتفاق شیعه و سنی، واجب است و در متون دینی برای آن،

فلسفه و فواید متعددی برشمرده است که مهم‌ترین آنها عبارت است از:

۱. زکات فطره مکمل و تمام‌کننده روزه است؛ همان‌گونه که درود و صلوات

بر پیامبر اسلام ﷺ مکمل و تمام‌کننده نماز است.^۱

۲. باعث قبولی روزه ماه مبارک رمضان می‌گردد.^۲

۳. موجب حفظ انسان از مرگ در آن سال می‌شود.^۳

۴. باعث سلامتی جسم و پاکسازی روح از رزایل اخلاقی است.^۴

۵. مکمل و تمام‌کننده زکات مال است.^۵

۱. دفتر: همه مراجع.

۲. دفتر: بهجت، فاضل و خامنه‌ای.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۳۸.

۱. من لا یحضره الفقیه، ج ۲، باب الفطرة، ص ۱۸۳.

۲. من لا یحضره الفقیه، ج ۲، باب الفطرة، ص ۱۸۳.

۳. کافی، ج ۴، باب الفطرة، ص ۱۷۴.

۴. در روایتی در تفسیر آیه شریفه «قد افلح من زکّیها» آمده است: منظور از تزکیه زکات فطره است. (مستدرک

وسائل الشیعه، ج ۷، ابواب زکاة الفطرة، ص ۱۳۷).

۵. وسائل الشیعه، ج ۹، ابواب زکاة الفطرة، ص ۳۱۸.

معنای فطره

● پرسش ۲۳۹. واژه «فطره» در زکات فطره به چه مناسبت است؟

«فطره» در لغت چند معنا دارد که مهم‌ترین آنها، خلقت و اسلام است. در اصطلاح عبارت است از: «زکاتی که هر مسلمان برای خود و هرکس که نان خور او محسوب می‌شود، به مستحق می‌پردازد». زمان ادای آن مغرب روز آخر ماه رمضان تا ظهر روز عید فطر است.

با توجه به این که پرداخت این نوع حق مالی، باعث سلامت جسم (خلقت) و روح می‌شود، آن را زکات بدن یا فطره می‌نامند. شاید وجه تناسب آن با معنای اسلام، این باشد که زکات فطره مقتضای اسلام است؛ از این رو کسی که پیش از غروب شب عید فطر مسلمان شود، تکلیف از او ساقط نمی‌شود.

زکات فطره بر تمام کسانی که قبل از غروب شب عید فطر «بالغ»، «عقل» و غنی باشند واجب است؛ یعنی، باید برای خودش و کسانی که نان خور او هستند، برای هرنفر سه کیلو از خوراک مردم (مانند گندم، جو، خرما، کشمش، برنج، ذرت و یا مانند اینها) و یا پول یکی از آنها را به مستحق بدهد.

فطره دانشجوی

● پرسش ۲۴۰. آیا زکات فطره برای دانشجویی که در خوابگاه سکونت دارد، واجب است؟

همه مراجع: اگر مخارج او را پدر و مادر می‌دهند و نان خور آنان محسوب می‌شود، بر عهده آنها است و اگر دانشجوی مستقل است، بر عهده خودش می‌باشد.^۱

۱. العروة الوثقی، ج ۲، زکات الفطره، فصل ۲، م ۲.

● پرسش ۲۴۱. فطره دانشجویانی که در خوابگاه به سر می‌برند و از غذای دانشگاه

- بدون پرداخت هزینه - استفاده می‌کنند، بر عهده چه کسی است؟

همه مراجع (به جز صافی، مکارم و نوری): بر عهده خودش است و چنانچه تمکن مالی نداشته باشد، از او ساقط است.^۱

آیه‌الله صافی: هر کدام تمکن داشته باشند، بنا بر احتیاط خودشان بپردازند.^۲

آیه‌الله مکارم: اگر تمکن مالی دارد، بنا بر احتیاط واجب خودش بپردازد.^۳

آیه‌الله نوری: در فرض یاد شده، زکات فطره بر کسی واجب نیست.^۴

□ تبصره. کسانی که گفته‌اند زکات فطره بر عهده دانشجو نیست، معتقدند: اگر تمکن مالی دارد، احتیاط مستحب آن است که خودش بپردازند.

فطره نامزد شرعی

● پرسش ۲۴۲. فطره دختری که در حال عقد است، بر عهده کیست؟

همه مراجع: اگر نان خور پدرش باشد، بر عهده او است.^۵

فطره زن

● پرسش ۲۴۳. اگر زن به جهت نیاز شوهر، در تأمین مخارج زندگی کمک کند؛ چه کسی باید

زکات فطره آنها را بدهد؟

همه مراجع: اگر زن نان خور شوهر محسوب شود، باید شوهر در صورت

۱. امام، استفتاآت، ج ۱، زکات، س ۱۷؛ خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۵۹ و ۸۶۰ و ۸۶۳؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۸۷۶؛ تبریزی، استفتاآت، س ۷۸۰ و ۷۸۱ و ۷۹۲؛ دفتر: وحید، بهجت و سیستانی.

۲. جامع الاحکام، ج ۱، س ۵۶۳.

۳. مکارم، استفتاآت، ج ۱، س ۳۶۹.

۴. نوری، استفتاآت، ج ۲، س ۳۰۲.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۰۸.

توانایی زکات فطره خود و همسرش را بدهد و اگر زن نان خور شوهر و شخص دیگری نباشد، باید خودش زکات فطره اش را بدهد.^۱

فطره ناشزه

● پرسش ۲۴۴. زنی که از تمکین شوهر خودداری می کند، آیا زکات فطره او از شوهرش برداشته می شود؟

همه مراجع: خیر، باید شوهرش زکات فطره او را بدهد؛ مگر آنکه نان خور شخص دیگری باشد.^۲

فطره زن و فرزند

● پرسش ۲۴۵. پدری که زکات فطره نمی دهد، تکلیف زن و فرزند او چه می شود؟

همه مراجع (به جز سیستانی، صافی و مکارم): بر آنان تکلیفی نیست و لازم نیست فطره بدهند.^۳

آیات عظام سیستانی و مکارم: احتیاط واجب آن است که اگر می توانند، خودشان فطره بدهند.^۴

آیه الله صافی: بر زن و فرزند تکلیفی نیست و لازم نیست فطره بدهند، مگر آن که غنی و متمکن باشند، در این صورت احتیاط لازم آن است که فطره خود را بدهند.^۵

فطره جنین

● پرسش ۲۴۶. آیا فرزندی که هنوز متولد نشده، زکات فطره دارد؟

همه مراجع: بچه ای که در شکم مادر است، پرداخت زکات فطره اش واجب نیست؛ مگر آنکه پیش از غروب شب عید فطر به دنیا آید.^۱

فطره میهمان

● پرسش ۲۴۷. میهمانی که بعد از اذان مغرب شب عید فطر به خانه انسان بیاید، تکلیف فطره اش چه می شود؟

همه مراجع (به جز سیستانی): فطره او بر عهده صاحب خانه نیست.^۲

آیه الله سیستانی: اگر نان خور او محسوب شود و شب در آنجا بخوابد، بنابر احتیاط واجب، فطره او بر عهده صاحب خانه است.^۳

● پرسش ۲۴۸. اگر میهمان فطره خودش را بدهد، آیا از عهده صاحب خانه ساقط می شود؟

همه مراجع (به جز صافی): اگر با اجازه صاحب خانه و به وکالت از او فطره خودش را بدهد، از عهده میزبان ساقط می شود.^۴

آیه الله صافی: از عهده صاحب خانه ساقط نمی شود.^۵

۱. العروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطره، الفصل الثانی، م ۱۲.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۹۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۱۴؛ دفتر: خامنه ای.

۳. سیستانی، توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۹۷.

۴. تبری، استفتاءات، س ۷۸۲؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، س ۶۳۷؛ مکارم و بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۰۶؛ دفتر: همه مراجع.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۱۵.

۱. العروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطره، الفصل الثانی، م ۳.

۲. العروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطره، الفصل الثانی، م ۳.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۰۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۲۳.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۰۶.

۵. دفتر.

● پرسش ۲۴۹. اگر انسان شب عید فطر میهمان داشته باشد و صبح متوجه شود که عید بوده؛

آیا فطره آنها بر او واجب است؟

همه مراجع: نا آگاهی از رؤیت هلال، تأثیری در حکم پرداخت فطره ندارد.^۱

● پرسش ۲۵۰. آیا خوردن افطاری از سوی میهمان، تأثیری در وجوب زکات فطره دارد؟

همه مراجع (به جز بهجت و صافی): خیر، ملاک آن است که میهمان نان خور صاحب

خانه محسوب شود و خوردن افطاری، هیچ تأثیری در حکم ندارد.^۲

آیه الله بهجت: اگر میهمان نان خور صاحب خانه محسوب شود و به قصد خوردن افطاری آمده باشد - هر چند برای او مانعی پیش آید که نتواند غذا صرف کند - زکات فطره او بر صاحب خانه واجب است.^۳

آیه الله صافی: اگر میهمان نان خور صاحب خانه محسوب شود و یا افطاری صرف کند (هر چند نان خور محسوب نشود)، زکات فطره او بر صاحب خانه واجب است.^۴

● پرسش ۲۵۱. میهمانی که پیش از غروب شب عید فطر به خانه انسان می آید و شب را تا صبح

در آنجا می ماند، آیا فطره او به عهده صاحب خانه است؟

آیات عظام امام و نوری: اگر نان خور صاحب خانه محسوب شود، زکات فطره

میهمان بر عهده او است.^۱

آیه الله بهجت: اگر میهمان نان خور صاحب خانه محسوب شود و به قصد خوردن افطاری آمده باشد - هر چند برای او مانعی پیش آید که نتواند غذا صرف کند - زکات فطره او بر صاحب خانه واجب است.^۲

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: اگر مهمانی باشد که شب را هم می ماند، زکات فطره او بر عهده صاحب خانه است.^۳

آیات عظام خامنه ای و فاضل: اگر نان خور صاحب خانه محسوب شود زکات فطره میهمان بر عهده او است؛ مانند خدمتکار و یا برخی از خویشاوندان که هر از چند گاه چند روزی در منزل صاحب خانه به سر می برند، ولی زکات فطره میهمان یک شبه بر عهده صاحب خانه نیست.^۴

آیه الله صافی: اگر میهمان نان خور صاحب خانه محسوب شود و یا افطاری صرف کند (هر چند نان خور محسوب نشود)، زکات فطره او بر صاحب خانه واجب است.^۵

آیه الله مکارم: اگر تصمیم دارد مدتی نیز صاحب خانه بماند، زکات فطره میهمان بر عهده او است؛ ولی اگر برای شب عید دعوت شده (و یا تنها شب را در آنجا می ماند)، فطره او بر صاحب خانه نیست.^۶

۱. ر.ک: منابع پرسش ۲۴۵ با عنوان (فطره زن و فرزند).

۲. نوری، تعلیقات علی العروة، زکاة الفطره، الفصل الثانی؛ تبریزی، استفتاءات، س ۷۸۳؛ خامنه ای، استفتاء، س ۸۸۸؛ سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطره، م ۱۱۷۲؛ بهجت، توضیح المسائل، م ۱۹۹۷ و وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۳۴۸؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۴۷۲.

۳. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۳۴۸.

۴. صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۵۸۰.

۱. امام، توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۹۵.

۲. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۳۴۸.

۳. تبریزی، استفتاء، س ۷۸۳؛ سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطره، م ۱۱۷۲.

۴. خامنه ای، استفتاء، س ۸۸۸ و فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۴۷۲.

۵. صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۵۸۰.

۶. مکارم، توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۹۵ و تعلیقات علی العروة، زکاة الفطره، الفصل الثانی.

میهمان چند ساعته

● پرسش ۲۵۲. میهمانی که پیش از غروب شب عید فطر به خانه انسان می‌آید و یکی، دو ساعت

پس از صرف افطاری می‌رود، بر عهده کیست؟

همه مراجع (به جز بهجت، صافی و نوری): در فرض یاد شده، فطره میهمان بر عهده

صاحب خانه نیست.^۱

آیات عظام بهجت، صافی و نوری: در فرض یاد شده، فطره میهمان بر عهده

صاحب خانه است.^۲

فطره فقیر

● پرسش ۲۵۳. آیا پرداخت زکات فطره بر کسی که توان مالی ندارد، واجب است؟

همه مراجع: اگر فقیر باشد، زکات فطره بر او واجب نیست و اگر سه کیلو گندم و

مانند آن و یا قیمت آنها را دارد، مستحب است آن را به عنوان زکات فطره بدهد و

چنانچه افرادی تحت تکفل دارد، می‌تواند آن را به قصد فطره، بین نفرات خانواده

دست گردان کنند و بهتر است نفر آخر، آن را به کسی بدهد که از خودشان نباشد.^۳

مستحق فطره

● پرسش ۲۵۴. آیا می‌توان زکات فطره را به کسی که تأمین مخارجش بر عهده پدر و مادر است،

پرداخت کرد؟

همه مراجع (به جز امام): اگر محتاج است و پدر و مادر او مخارجش را

نمی‌پردازند، دیگران می‌توانند به او زکات دهند.^۱

امام: اگر محتاج است، دیگران می‌توانند به او زکات بدهند.^۲

● پرسش ۲۵۵. آیا زکات فطره را می‌توان به پدر و مادر خود - در صورت مستحق بودن -

پرداخت کرد؟

همه مراجع: اگر پدر و مادر فقیر باشند، فرزندان باید مخارج واجب آنان را

بپردازند و نمی‌توان چیزی از زکات فطره به آنان داد.^۳

● پرسش ۲۵۶. آیا زکات فطره را می‌توان به خانواده فقیر غیرمتدین داد؟

همه مراجع (به جز بهجت): در زکات فطره، عدالت گیرنده لازم نیست؛

ولی به کسی که آشکارا گناه کبیره انجام می‌دهد، بنا بر احتیاط واجب نباید

زکات فطره داد.^۴

آیه الله بهجت: در زکات فطره، عدالت گیرنده لازم نیست؛ ولی به کسی که

آشکارا گناه کبیره انجام می‌دهد، بنا بر احتیاط واجب نباید زکات فطره داد؛

مگر به قدر ضروریات او و خانواده اش.^۵

● پرسش ۲۵۷. آیا پدر می‌تواند زکات فطره را به فرزند دانشجوی خود که محتاج است،

بدهد؟

همه مراجع: اگر فرزندان فقیر باشند، پدر و مادر باید مخارج واجب آنان را

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۴۸ و وحید، توضیح المسائل، م ۱۹۶۵.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۴۸ و تعلیقات علی العروة، ج ۳؛ اوصاف المستحقین الزکاة، م ۱۱.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۴۸؛ نوری، توضیح المسائل، م ۹۴۴.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۱۶، ۱۹۴۶؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۳۳.

۵. بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۴۶، ۲۰۱۴، ۲۰۱۶.

۱. دفتر: همه مراجع: تبریزی، استفتاآت، س ۷۸۳؛ خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۸۸؛ سیستانی، وحید، منهاج الصالحین،

زکاة الفطره، م ۱۱۷۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، م ۱۳۴۸؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۲، س ۴۷۲.

۲. صافی، هداية العباد، ج ۱، م ۱۵۸۰؛ نوری، تعلیقات علی العروة، زکاه الفطره، الفصل الثانی.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۰۲؛ العروة الوثقی، ج ۲، زکاه الفطره، الفصل الاول.

بپردازند و نمی توان چیزی از زکات فطره به آنها داد.^۱

فطره و خویشاوند

● پرسش ۲۵۸. آیا جایز است زکات فطره را به عنوان هدیه، به خویشاوندان آبرومند

و مستحق داد؟

همه مراجع: آری، می تواند به عنوان هدیه بدهد و لازم نیست به او بگوید زکات فطره است؛ ولی باید در نیت قصد زکات کند.^۲

فطره و بدهکار

● پرسش ۲۵۹. آیا زکات فطره را می توان به فرد بدهکار داد؟

آیات عظام امام، بهجت، تبریزی، فاضل، خامنه‌ای و نوری: اگر نمی تواند بدهی خود را بپردازد، دادن فطره به او اشکال ندارد.^۳

آیات عظام سیستانی، صافی، مکارم و وحید: بنابر احتیاط واجب، باید فطره را به فقیر داد. پس اگر فرد بدهکار فقیر است، دادن فطره به او جایز است.^۴

فطره و امور فرهنگی

● پرسش ۲۶۰. آیا جایز است زکات فطره را در امور فرهنگی و مذهبی – که باعث نشر معارف

دین می شود – صرف کرد؟

آیات عظام امام، بهجت، تبریزی، خامنه‌ای، فاضل و نوری: صرف زکات فطره در راه

نشر معارف دین اشکال ندارد؛ ولی بهتر است آن را به فقیر بدهند.^۱

آیات عظام سیستانی، مکارم و وحید: بنابر احتیاط واجب، باید فطره را به فقیر داد.^۲

فطره و سادات

● پرسش ۲۶۱. کسی که سید نیست، می تواند فطره را به سید بدهد؟

همه مراجع: خیر، جایز نیست.^۳

پرداخت فطره

● پرسش ۲۶۲. چند فطره را می توان به یک فقیر داد؟

آیات عظام امام، فاضل، خامنه‌ای، مکارم و نوری: بنابر احتیاط واجب، نباید به یک فقیر بیشتر از مخارج سالش فطره بدهند.^۴

آیه الله بهجت: نباید به یک فقیر، بیشتر از مخارج سالش فطره بدهند.^۵

آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی و وحید: آری، اشکال ندارد.^۶

کنار گذاشتن فطره

● پرسش ۲۶۳. اگر شخص فطره را کنار بگذارد، می تواند از آن استفاده کند و بعد به جای آن مال

دیگری بگذارد؟

همه مراجع: خیر، باید همان را که کنار گذاشته، برای فطره بدهد.^۷

۱. خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۹۳؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۲۵، ۲۰۱۴.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۲۵، ۲۰۱۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۳۱، ۱۹۴۲.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۰۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۲۶.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۱۸.

۵. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۱۸.

۶. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۱۸؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۳۵.

۷. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۳۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۴۹؛ خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۸۵.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۴۸ و خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۸۰.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۹۵۲ و دفتر: خامنه‌ای.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۲۵، ۲۰۱۴؛ خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۹۳.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۲۵، ۲۰۱۴؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۳۱، ۱۹۴۲.

نماز بدهد یا [کنار بگذارد] و اگر نماز عید نمی خواند، تا ظهر روز عید فطر مهلت دارد.^۱

دستگردان فطره

● **پرسش ۲۶۷.** آیا جایز است پیش از ماه رمضان، فطره را به فقیر داد؟
 همه مراجع: خیر، کفایت نمی کند؛ ولی می تواند آن را به عنوان قرض به او بدهد و در روز عید فطر، طلب خود را بابت فطره حساب کند.^۲

جنس فطره

● **پرسش ۲۶۸.** زکات فطره را باید از قوت متعارف داد، یا قوت شرعی؟
 همه مراجع: اگر از گندم، جو، خرما، برنج و مانند اینها داده شود، کفایت می کند و قوت غالب لازم نیست.^۳

مقدار فطره

● **پرسش ۲۶۹.** مقدار فطره چقدر است؟
 همه مراجع: شخص باید برای خودش و کسانی که نان خور او محسوب می شوند، برای هر نفر سه کیلو از خوراک مردم (مانند گندم، جو، خرما، کشمش، برنج، ذرت و یا مانند اینها) و یا پول یکی از آنها را به مستحق بدهد.^۴

● **پرسش ۲۶۴.** اگر کسی فطره ندهد و کنار هم نگذاشته باشد، تکلیفش چیست؟

همه مراجع (به جز بهجت، تبریزی و خامنه‌ای): گناه کرده است و احتیاط واجب آن است که در آینده – بدون این که نیت ادا و قضا کند – فطره را بدهد.^۱
 آیه الله بهجت: گناه کرده است و احتیاط مستحب آن است که در آینده آن را قضا کند.^۲

آیات عظام تبریزی و خامنه‌ای: گناه کرده است و باید در آینده – بدون این که نیت ادا و قضا کند – فطره را بدهد.^۳

کم شدن فطره

● **پرسش ۲۶۵.** اگر فرد در شب عید فطر زکات فطره را جدا کند اما سهواً گم شود یا خرج گردد وظیفه چیست؟
 همه مراجع: باید دوباره آن را بدهند و بنابر احتیاط واجب به نیت قربت مطلقه باشد.^۴

زمان پرداخت فطره

● **پرسش ۲۶۶.** زمان کنار گذاشتن فطره و پرداخت آن چه موقع است؟
 همه مراجع: اگر نماز عید فطر می خواند، بنابر احتیاط واجب باید پیش از

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۳۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۴۸.

۲. بهجت، توضیح المسائل مراجع، ۲۰۳۱.

۳. تبریزی، توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۳۱؛ خامنه‌ای، استفتاء، س ۱۴۳.

۴. سیستانی استفتائات بخش فطریه، س ۵ و دفتر مراجع.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۲۹؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۴۶؛ دفتر: خامنه‌ای.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۲۵؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۴۲؛ دفتر: خامنه‌ای.

۳. خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۸۵؛ العروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطره، الفصل السادس.

۴. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۹۱؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۰۸.

انتقال فطره

● پرسش ۲۷۰. جایز است فطره را در شهر دیگری بدهیم؟

همه مراجع (به جز بهجت): اگر در محل و شهر خودش مستحق پیدا نشود، می‌تواند آن را به شهر دیگری ببرد.^۱

آیه‌الله بهجت: می‌تواند فطره را به شهر دیگری ببرد؛ هر چند در شهر خودش مستحق پیدا شود.^۲

دانستنی‌ها

مد و طعام

● پرسش ۲۷۲. منظور از مد و طعام در کفّاره روزه چیست؟

منظور از «طعام»، گندم، آرد، نان، جو، خرما و مانند آن است و «مد» حدود ۷۵۰ گرم یا ده سیر می‌باشد.^۱

کفّاره

● پرسش ۲۷۳. کفّاره چیست؟

«کفّاره» از ماده «کفر» به معنای پوشاندن است و در اصطلاح دینی، عبارت است از: «پرداخت صدقه، قربانی و انجام دادن عمل شرعی و مانند آن به جهت گناهی که انجام گرفته است». از آنجایی که آثار گناه را محو می‌سازد و آن را از انسان می‌پوشاند، «کفّاره» می‌نامند.

انسان کافر، نیز از آن جهت که حقایقی از قبیل خدا، قیامت، نبوت و... را انکار کرده و آن را از خود می‌پوشاند، کافر نامیده می‌شود. کفّاره در همه شریعت‌ها

قضای روزه بیمار

● پرسش ۲۷۱. کسی که چند سال مریض بوده و نتوانسته روزه ماه رمضان و قضای آن را به جا آورد، تکلیفش چیست؟

همه مراجع: در سالی که بهبود یابد، اگر تا رمضان آینده به مقدار قضا وقت داشته باشد، باید قضای سال آخر را به جا آورد؛ ولی قضای سال‌های گذشته لازم نیست و تنها باید برای هر روز، یک مد طعام به فقیر بدهد.^۳

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۳۵؛ خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۵۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۵۲.

۲. بهجت، توضیح المسائل مراجع، م ۲۰۳۵.

۳. توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۰۳، ۱۷۰۷؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۷۱۱، ۱۷۱۵.

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۰؛ وحید، توضیح المسائل، م ۱۶۶۸؛ العروة الوثقی، ج ۲، الصوم، الفصل السادس، م ۲۶.

و ادیان، برای اجتناب از پیامدهای سوء اعمال شرعی، غیراخلاقی و مخالف اصول اجتماعی انجام می‌گیرد.

مهم‌ترین آثار آن، جلب رضایت و فرو نشاندن خشم الهی است. کفّاره چند نوع است: معین، مخیر، مرتب، مرتب و مخیر و کفّاره جمع. تعریف و موارد هریک از اینها در جای خود بیان شده است.^۱

کفّاره جمع

● پرسش ۲۷۴. کفّاره جمع چیست؟

«کفّاره جمع» عبارت است از: «جمع بین آزاد کردن یک بنده و گرفتن دو ماه روزه و اطعام شصت فقیر». این کفّاره در دو مورد تحقق می‌یابد: یکی این‌که انسان روزه خود را با چیز حرام باطل کند و دیگر این‌که شخص مسلمانی را بی‌گناه و از روی عمد به قتل برساند.^۲

□ تبصره. با توجه به این‌که در عصر حاضر آزاد کردن بنده مورد ندارد، باید بین دو مورد دیگر جمع کند.

انواع کفّاره روزه

● پرسش ۲۷۵. چند نوع کفّاره روزه وجود دارد؟

کفّاره روزه چهار نوع است:

۱. کفّاره روزه‌خواری عمدی در ماه رمضان؛ و آن آزاد کردن بنده یا گرفتن

دو ماه روزه و یا اطعام شصت فقیر است.

۲. کفّاره خوردن عمدی روزه قضای ماه رمضان در بعد از ظهر؛ و آن اطعام

ده فقیر است و در صورت عدم تمکن، گرفتن سه روز، روزه است.

۳. کفّاره روزه نذر معین؛ و آن همان کفّاره روزه‌خواری عمدی در ماه رمضان است.^۱

۴. کفّاره روزه اعتکاف؛ و آن همان کفّاره روزه‌خواری عمدی در ماه رمضان است.

روزه یوم الشک

● پرسش ۲۷۶. روزه یوم الشک چیست؟

روزی که انسان شک دارد آخر ماه شعبان است یا اول ماه رمضان، «یوم‌الشک» می‌نامند. با توجه به این‌که در بین مردم، گفت‌وگو می‌شود که در شب آن روز، ماه دیده شده یا نه و یا کسانی که شهادت به دیدن ماه می‌دهند شرایط لازم را ندارند، باعث شک و تردید می‌شود؛ آن روز به این عنوان، نام گرفته است. گرفتن روزه آن روز نه تنها واجب نیست؛ بلکه اگر کسی به نیت ماه رمضان روزه بگیرد، کار حرامی انجام داده است و چنانچه کسی بخواهد آن روز را روزه بگیرد، باید به نیت ماه شعبان یا روزه قضا (اگر به ذمه داشته باشد)، بگیرد.^۲

۱. برخی (تبریزی و وحید)، کفّاره آن را کفّاره قسم می‌دانند و آن آزاد کردن بنده یا اطعام ده فقیر و یا پوشاندن ده فقیر است و در صورت عدم تمکن، گرفتن سه روز، روزه است.

۲. اللّٰمعة الدمشقیة؛ العروة الوثقی، ج ۲، نية الصوم؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۵۶۸.

۱. لسان‌العرب، ماده کفر؛ مجمع‌البحرین، ماده کفر؛ فرهنگ اصطلاحات فارسی؛ اللّٰمعة الدمشقیة.

۲. همه مراجع، توضیح المسائل مراجع، م ۱۶۶۵؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، الکفارات؛ صافی، هداية العباد، ج ۲، الکفارات؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، الکفارات؛ تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، الکفارات، ۱۵۶۵.

روزه سکوت

● پرسش ۲۷۷. روزه سکوت چیست؟

روزه «صَمْتُ» یا سکوت، عبارت است از: «پرهیز از مفطرات هشت‌گانه و دوری از سخن گفتن». این روزه در شریعت حضرت موسی عليه السلام، میان بنی اسرائیل شناخته شده بود. حضرت مریم عليها السلام بنا به مصالحی از جانب خداوند، مأمور شد تا در مدت معینی، از سخن گفتن اجتناب کند؛ ولی این امر در اسلام یکی از محرمات شمرده شده است.^۱

فقیر شرعی

● پرسش ۲۷۸. فقیر از نظر شرعی به چه کسی گفته می‌شود؟

همه مراجع: کسی که نمی‌تواند مخارج سال خود و خانواده را در حد متعارف تأمین کند، فقیر است.^۲

اتحاد افق

● پرسش ۲۷۹. منظور از اتحاد افق چیست؟

شهرهایی که از نظر علم هیئت در یک طول جغرافیایی (نصف النهار) قرار گرفته باشند، هم افق می‌نامند. بنابراین اگر در یکی از این شهرها ماه دیده شود و مانعی مانند ابر در کار نباشد، در شهرهایی که در طول آن قرار دارد، نیز دیده می‌شود.^۳

حکم و حاکم

● پرسش ۲۸۰. منظور از حاکم و حکم او در مسئله رؤیت ماه چیست؟

«حکم»، عبارت است از انشای مجتهد جامع شرایط، از روی موازین شرعی در موضوعات جزئی؛ از قبیل: ثبوت اول ماه، تعیین سرپرست، تعیین متولی، رفع خصومت بین مردم و... این حکم، بر تمامی مکلفان - حتی مجتهدان - حجت است و همه باید از این حکم پیروی و اطاعت کنند و هیچ مجتهدی نمی‌تواند حکم او را نقض کند؛ مگر آنکه به اشتباه و خطای او پی ببرد.

منظور از حکم، صرف خبر و اعلام نیست؛ بلکه باید لفظ «حَکَمْتُ» و مانند آن به کار رود. منظور از حاکم در رساله‌های عملیه، همان مجتهد جامع شرایط فتوا است.^۱

۱. العروة الوثقی، ج ۲، کتاب الصوم؛ تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۴۵.

۲. توضیح المسائل مراجع، م ۱۹۹۲؛ وحید، توضیح المسائل، م ۲۰۰۹؛ خامنه‌ای، استفتاء، س ۸۶۵.

۳. خامنه‌ای، اجوبه الاستفتاءات، س ۸۳۸؛ توضیح المسائل مراجع، م ۱۷۳۵.

۱. مبانی تکملة المنهاج، کتاب القضاء، ص ۳؛ التفتیح فی شرح العروة الوثقی، کتاب الاجتهاد و التقليد، م ۵۷ و ۶۸؛

العروة الوثقی، م ۵۷؛ توضیح المسائل مراجع، م ۷.

کلیدواژه‌ها

جایگاه روزہ

۳۷..... فلسفه روزه

۳۸..... معنای رمضان

۳۸..... معنای روزه

۳۹..... پیشینه روزه

۳۹..... مراتب روزه

۳۰..... روزه‌های واجب

۳۰..... روزه‌های حرام

۳۲..... روزه‌های مکروه

۳۲..... عفو شدگان روزه

۳۳..... شرایط سنی روزه

۳۴..... نیت روزه

۳۵..... نیت آخر شعبان

۳۵..... نیت اول رمضان

۳۶..... نیت ماه رمضان

۳۶..... فراموشی نیت روزه

۳۷..... وقت سحری

۳۷..... شب‌های مهتابی

۳۸..... وقت افطار

۳۹..... اذان رادیو و تلویزیون

۳۹..... نماز هنگام افطار

۳۹..... افطار با مال خسر نداده

روزه در سفر

مسافرت در رمضان ۴۱
 مسافرت قبل از ظهر ۴۱
 مسافرت بعد از ظهر ۴۲
 صبحانه در ماه رمضان ۴۳
 قضای روزه مسافر ۴۴
 روزه در سفر ۴۴
 نذر روزه ۴۵
 روزه در سفر ۴۵
 نذر روزه در وطن ۴۶
 روزه اساتید و دانشجویان ۴۶
 مسافت شرعی ۵۱
 روزه در اماکن مقدس ۵۱
 روزه در وطن همسر ۵۲

مبطلات روزہ

خوردن و آشامیدن ۵۳
 یاد تریس ۵۳
 تر کردن لب ۵۳
 پوست خشکیده لب ۵۴
 فراموشی روزه ۵۴
 خون لثه ۵۴
 غذای لای دندان ۵۵

خوردن سهوی.....	۵۶	ندانستن جنابت.....	۷۴
شستن دهان.....	۵۶	فراموشی غسل جنابت.....	۷۵
غرغره کردن.....	۵۷	تأخیر غسل جنابت.....	۷۶
فرو بردن اخلاط.....	۵۷	بطلان غسل روزه‌دار.....	۷۷
روزه‌دار و دندان‌پزشکی.....	۵۸	استمنا.....	۷۸
مسواک کردن.....	۵۹	استمنای روزه‌دار.....	۷۸
نخ دندان.....	۶۰	خودارضایی.....	۷۹
داروی چشمی.....	۶۰	استمنا هنگام بلوغ.....	۷۹
اشک چشم.....	۶۰	فکر شهوانی.....	۸۱
قطره بینی.....	۶۱	نگاه به نامحرم.....	۸۱
شیاف درمانی.....	۶۱	گفت و گوی تلفنی.....	۸۲
تزریق آمپول در حال روزه.....	۶۱	فیلم مبتذل.....	۸۲
تزریق سرم.....	۶۲	ملاعبه با همسر.....	۸۳
آندوسکپی.....	۶۳	روابط زناشویی.....	۸۳
اهدای خون.....	۶۴	ماه غسل.....	۸۴
تزریق خون.....	۶۴	معاینه زن.....	۸۵
دود وسیله نقلیه.....	۶۴	دروغ روزه‌دار.....	۸۵
دود و بخار.....	۶۵	نسبت دروغ به پیامبر ﷺ.....	۸۵
دستگاه بخور.....	۶۵	غلط خواندن قرآن.....	۸۶
گرد و غبار در محیط کار.....	۶۶	روزه نزول خوار.....	۸۶
کشیدن سیگار.....	۶۷	امر به معروف روزه‌خواری.....	۸۶
دود سیگار.....	۶۷		
تهوع روزه‌دار.....	۶۷	روزه خواری مجاز	
عطر و شامپو.....	۶۸	روزه بیمار.....	۸۷
فرو بردن سر در آب.....	۶۸	زخم معده.....	۸۷
روژه غواصان.....	۶۹	روزه بیمار کلیوی.....	۸۸
جنابت.....	۷۰	روزه بیمار آسمی.....	۸۸
جنابت قبل اذان.....	۷۱	بیماران اعصاب.....	۸۹
احتمال روزه‌دار.....	۷۲	تنفس مصنوعی.....	۸۹
جنابت و روزه قضا.....	۷۳	ضعف چشم.....	۹۰

ضعف بدن.....	۹۰	قضای روزه پدر.....	۱۰۵
خوردن دارو.....	۹۰	روزه قضای پسر بزرگ.....	۱۰۷
معیار ضرر در روزه.....	۹۱	پسر دوم.....	۱۰۷
نظر پزشک.....	۹۱	وظیفه پسر بزرگتر.....	۱۰۸
اختلاف نظر پزشکان.....	۹۲	دختر بزرگتر.....	۱۰۸
احتمال مریضی.....	۹۳	قضای روزه مادر.....	۱۰۹
مصرف دارو.....	۹۳	روزه قضای پدر و مادر.....	۱۱۰
زن باردار.....	۹۳	روزه استیجاری.....	۱۱۰
روزه زن شیرده.....	۹۵	کفاره روزه.....	۱۱۱
جلوگیری از عادت ماهیانه.....	۹۵	تأخیر کفاره.....	۱۱۲
قرص خوردن خانم‌ها.....	۹۶	پرداخت کفاره.....	۱۱۲
زن حائض.....	۹۶	کفاره و جهیزیه.....	۱۱۳
کم‌خونی روزه‌دار.....	۹۶	مصرف کفاره.....	۱۱۳
نذر روزه حائض.....	۹۷	پول کفاره.....	۱۱۴
روزه دختر بچه‌ها.....	۹۸	تعداد فقیر.....	۱۱۴
روزه و بلوغ.....	۹۸	بهزیستی و کمیته امداد.....	۱۱۵
نهی والدین از روزه گرفتن بچه‌ها.....	۹۹	کفاره و سادات.....	۱۱۶
روزه‌های اوایل تکلیف.....	۹۹	کفاره و امور فرهنگی.....	۱۱۶
بلوغ زودرس.....	۱۰۰	ناتوانی پرداخت کفاره.....	۱۱۶
		کفاره روزه همسر.....	۱۱۸
		کفاره روزه فرزند.....	۱۱۸
		روزه‌خواری عمدی.....	۱۱۸
		روزه‌خواری هنگام بلوغ.....	۱۱۹
		جاهل به کفاره.....	۱۱۹
		روزه‌خواری سهوی.....	۱۲۰
		روزه مستحبی	
		خوردن روزه مستحبی.....	۱۲۳
		اجازه شوهر در روزه.....	۱۲۴
		روزه نذری.....	۱۲۴

قضا و کفاره

روزه خواری مجاز

روزه مستحبی و جنابت..... ۱۲۶

ثبوت اول ماه

رؤیت هلال ۱۲۷

اختلاف نظر مراجع..... ۱۲۷

محاسبات تقویمی ۱۳۰

ثبوت ماه رمضان ۱۳۰

رؤیت هلال در سفر..... ۱۳۱

اختلاف افق ۱۳۱

حکم حاکم ۱۳۳

اخبار عادل ۱۳۳

چشم مسلح..... ۱۳۴

حدس و گمان..... ۱۳۴

زکات فطره

فلسفه فطره..... ۱۳۵

معنای فطره ۱۳۶

فطره دانشجو ۱۳۶

فطره نامزد شرعی ۱۳۷

فطره زن ۱۳۷

فطره ناشزه..... ۱۳۸

فطره زن و فرزند..... ۱۳۸

فطره جنین..... ۱۳۹

فطره میهمان ۱۳۹

میهمان چند ساعته ۱۴۲

فطره فقیر ۱۴۲

مستحق فطره..... ۱۴۲

فطره و خویشاوند..... ۱۴۴

فطره و بدهکار..... ۱۴۴

فطره و امور فرهنگی..... ۱۴۴

فطره و سادات ۱۴۵

پرداخت فطره..... ۱۴۵

کنار گذاشتن فطره..... ۱۴۵

کم شدن فطره..... ۱۴۶

زمان پرداخت فطره..... ۱۴۶

دستگردان فطره..... ۱۴۷

جنس فطره..... ۱۴۷

مقدار فطره..... ۱۴۷

انتقال فطره..... ۱۴۸

قضای روزه بیمار..... ۱۴۸

دانستنی‌ها

مد و طعام..... ۱۴۹

کفاره ۱۴۹

کفاره جمع..... ۱۵۰

انواع کفاره روزه..... ۱۵۰

روزه يوم الشک ۱۵۱

روزه سکوت ۱۵۲

فقیر شرعی..... ۱۵۲

اتحاد افق..... ۱۵۲

حکم و حاکم ۱۵۳

کتابنامه

قرآن کریم.

۱. ابن منظور الافریقى مصرى، ابى فضل جمال الدين، **لسان العرب**، بيروت: دار الاحياء التراث العربى.

۲. ابن بابويه الصدوق، ابى جعفر محمد بن على، **من لا يحضره الفقيه**، تحقیق على اكبر غفارى، قم: مؤسسه النشر الاسلامى.

۳. موسوى خمينى، سيد روح‌الله، **استفتاآت**، قم: دفتر انتشارات اسلامى، اول، ۱۳۷۲.

۴. _____، **تحریر الوسيله**، تهران: پیام، پنجم، ۱۳۶۵.

۵. _____، **توضیح المسائل**، قم: دفتر انتشارات اسلامى، نهم، ۱۳۷۹.

۶. بنى‌هاشمى خمينى، سيد محمدحسن، **توضیح المسائل مراجع**، قم: دفتر انتشارات اسلامى، اول، ۱۳۷۷.

۷. بهجت، محمدتقى، **توضیح المسائل**، قم: شفق، بیست و چهارم، ۱۳۷۹.

۸. تبریزی، میرزا جواد، **استفتاآت جدید**، قم: سرور، اول، ۱۳۷۸.

۹. _____، **توضیح المسائل**، قم: سرور، هفتم، ۱۳۷۹.

۱۰. _____، **جامع المسائل**، قم: مهر، دوم، ۱۳۷۹.

۱۱. _____، **منهاج الصالحين**، قم: دارالصدیقه الشهيده، دوم، ۱۳۸۲.

۱۲. حرعالمى، محمد بن حسن، **وسائل الشيعه**، تهران: مكتبة الاسلاميه، پنجم، ۱۴۰۱ق.

۱۳. حسینی خامنه‌ای، سید علی، **اجوبة الاستفتاآت**، تهران: الهدی، اول، ۱۳۸۱.
۱۴. حسینی سیستانی، سید علی، **توضیح المسائل**، مشهد: دفتر آیةالله سیستانی، ۱۴۱۹ ق.
۱۵. _____، **منهاج الصالحین**.
۱۶. خراسانی، وحید، **توضیح المسائل**، قم: مدرسه الامام باقرالعلوم، چهارم، ۱۴۲۳ق.
۱۷. _____، **منهاج الصالحین**.
۱۸. خویی، سید ابوالقاسم، **التنقیح فی شرح العروة الوثقی**.
۱۹. _____، **صراط النجاة مع تعليقات التبریزی**، قم: دارالاعتصام، ۱۴۱۷ ق.
۲۰. صافی گلپایگانی، لطفالله، **توضیح المسائل**، قم: انتشارات حضرت معصومه، دوازدهم، ۱۴۱۸ق.
۲۱. _____، **جامع الاحکام**، قم: انتشارات حضرت معصومه، دوم، ۱۳۷۸.
۲۲. _____، **۲۴۰ سؤال پیرامون روزه**، قم: انتشارات حضرت معصومه.
۲۳. طریحی، فخرالدین، **مجمع البحرین**، تحقیق سید احمد حسینی، الثقافة الاسلامیه، ۱۴۰۸.
۲۴. طباطبایی یزدی، سیدمحمدکاظم، **العروة الوثقی**، قم: اسماعیلیان، چاپ پنجم، ۱۳۷۷.
۲۵. فاضل لنکرانی، محمد، **العروة الوثقی مع تعليقات...**، قم: اعتماد، اول، ۱۴۲۲ ق.
۲۶. مجلسی، محمدباقر، **بحارالانوار**، تهران: دار الکتب الاسلامیه.
۲۷. مکارم شیرازی، ناصر، **استفتاآت جدید**، قم: مدرسه علی بن ابیطالب، اول، ۱۳۷۹.
۲۸. _____، **توضیح المسائل**، مشهد: هاتف، هفدهم، ۱۳۷۶.
۲۹. _____، **تفسیر نمونه**، تهران: دارالکتب الاسلامیه، دوازدهم، ۱۳۷۴.
۳۰. _____، **تعلیقات علی العروة الوثقی**، قم: مدرسه علی بن ابیطالب، ۱۴۱۳ ق.
۳۱. مکی عاملی، محمدجمال الدین، **اللمعة الدمشقیه**، قم: مکتبة الداوری، اول.
۳۲. نوری همدانی، حسین، **التعلیقات علی کتاب العروة الوثقی**.
۳۳. _____، **توضیح المسائل**، قم: مؤسسه مهدی موعود، پانزدهم، ۱۳۷۸.
۳۴. نوری طبرسی، حسین، **مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل**، قم: آل البيت، ۱۴۰۸ هـ.ق.